

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Aitakin RZAEVA

RUSYA FEDERASYONU – AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNDE KARŞILIKLI
YAPTIRIMLARIN RUSYA FEDERASYONU EKONOMİSİNE OLAN YANSIMALARI

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Aitakin RZAEVA

RUSYA FEDERASYONU – AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNDE KARŞILIKLI
YAPTIRIMLARIN RUSYA FEDERASYONU EKONOMİSİNE OLAN YANSIMALARI

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖZTÜRK

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Aitakin RZAEVA'nın bu çalışması, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Esmâ ÖZDAŞLI (İmza)

Üye (Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖZTÜRK (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ramazan İZOL (İmza)

Tez Başlığı: Rusya Federasyonu – Avrupa Birliği İlişkilerinde Karşılıklı Yaptırımların Rusya Federasyonu Ekonomisine Olan Yansımaları
--

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 16.09.2019

Mezuniyet Tarihi : 31/10/2019

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Rusya Federasyonu – Avrupa Birliği İlişkilerinde Karşılıklı Yaptırımların Rusya Federasyonu Ekonomisine Olan Yansımaları” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Aitakin RZAEVA

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Aitakin RZAEVA
Öğrenci Numarası	20135238017
Enstitü Ana Bilim Dalı	Uluslararası İlişkiler
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖZTÜRK
Tez Başlığı	Rusya Federasyonu – Avrupa Birliği İlişkilerinde Karşılıklı Yaptırımların Rusya Federasyonu Ekonomisine Olan Yansımaları
Turnitin Ödev Numarası	

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 124 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 15/10/2019 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 6

alıntılar dahil % 6 'tür.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

15/10/2019

Danışmanın
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖZTÜRK

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	iv
TABLolar LİSTESİ	v
KISALTMALAR LİSTESİ	vi
ÖZET	viii
SUMMARY	ix
ÖNSÖZ	x
GİRİŞ.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

RUSYA FEDERASYONU – AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNİN YAKIN TARİHSEL BOYUTU

1.1. Soğuk Savaş Sonrası Rusya Federasyonu–Avrupa Birliği İlişkileri	5
1.1.1. Rusya Federasyonu–Avrupa Birliği İlişkilerini Etkileyen Faktörler (1991-1999).	6
1.1.1.1. Siyasi Faktörler	8
1.1.1.2. Ekonomik Faktörler	10
1.1.1.3. Askeri Önlemler ve Güvenlik Faktörleri	11
1.1.2. Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması	12
1.1.2.1. V.V. 2000 – 2008 Yılları Arasındaki V.V. Putin’in Devlet Başkanlığının İlk Döneminde Rusya Federasyonu–Avrupa Birliği İlişkileri	14
1.1.2.1.1. Rusya Federasyonu ve Avrupa Birliği Arasında Stratejik Ortaklığın Gelişiminde Diplomasi ve Siyasi Katılım Çabaları	15
1.1.2.1.1.1. Zirvedeki Toplantıların ve Diplomasi Başarısının Özellikleri	17
1.1.2.1.1.2. Siyasi İşbirliğine İlişkin Hukuki Temel ve Stratejik Ortaklık Anlaşmasının Uzatılması.....	18
1.1.2.1.1.3. Vizesiz Rejim ile İlgili İşbirliği Konuları	19
1.1.2.1.1.4. Rusya’nın Avrupa Birliği’ne Olası Katılımı ve Siyasi Diyalogun Değerlendirilmesi	21
1.1.2.1.2. Güvenlik Sorunları ve Münih Konferansına Yansımaları	22
1.1.2.1.2.1. Nükleer Tehditlerin Aşılması Konusundaki Sorunlar	23
1.1.2.1.2.2. Yerel Çatışmaların Çözümü İçin Siyasi Katılım	24
1.1.2.1.2.3. Siyasi Etkileşim Çerçevesinde Ülkelere Yönelik Diğer Güvenlik Tehditleri	25

1.1.2.1.3. Güney Osetya Sorunu ve Rusya – Gürcistan Krizi.....	27
1.1.3. Gürcistan Krizi Sonrası Rusya Federasyonu – Avrupa Birliği İlişkileri (2008 - 2012)	28
1.1.3.1. Küresel Finans Krizinin İkili İlişkilerine Olan Etkileri	29
1.1.3.2. Gürcistan Krizinin İkili İlişkilerine Olan Etkileri	30
1.1.4. “Arap Baharı”nın Rusya Federasyonu ve Avrupa Birliği Siyasi İlişkilerine Olan Etkisi	31
1.1.4.1. Suriye’deki Savaşın Rusya Federasyonu ve Avrupa Birliği İlişkilerine Olan Etkisi	33
1.1.4.2. Terör Tehditlerinin Önlenmesinde Ülkelerin Etkileşimi	34

İKİNCİ BÖLÜM

UKRAYNA TURUNCU DEVRİMİ BAĞLAMINDA RUSYA FEDERASYONU – AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNDE SİYASETİN ROLÜ

2.1. Ukrayna Turuncu Devrimi Sonrası Yaşananlar ve Rusya’nın Kırım’ı İlhakı	36
2.1.1. Ukrayna Krizinin Ortaya Çıkması.....	37
2.1.2. Ukrayna Krizine Rusya Federasyonu’nun Yaklaşımı	38
2.1.3. Ukrayna Krizi’ne Avrupa Birliği’nin Yaklaşımı.....	40
2.1.4. Rusya’nın Kırım’ı İlhakı ve Uluslararası Yansıması	41
2.2. Rusya’nın Kırım’ı İlhak Süreci.....	43
2.2.1. Kırım’ın İlhaka Ukrayna’nın Tepkisi.....	44
2.2.2. Avrupa Birliği’nin İlhaka Tepkisi	46
2.2.3. Amerika Birleşik Devletleri’nin İlhaka Tepkisi	48
2.2.4. Türkiye’nin İlhaka Tepkisi	51
2.3. Kırım’ın İlhakından Sonra Doğu Ukrayna’da Yaşanan Gelişmeler	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2014 KIRIM KRİZİ SONRASINDA AVRUPA BİRLİĞİ’NİN RUSYA FEDERASYONU’NA YÖNELİK EKONOMİK YAPTIRIMLARININ VE BUNUN RUSYA FEDERASYONU EKONOMİSİNE ETKİLERİ

3.1. Avrupa Birliği’nin Rusya Federasyonu’na Yönelik Ekonomik Yaptırımları.....	55
3.2. Avrupa Birliği Yaptırımlarının Rusya Federasyonu Ekonomisine Etkisi	57
3.2.1. Ticari ve Ekonomik İlişkiler.....	59
3.2.1.1. Enerji.....	61

3.2.1.1.1.Doğal Gaz	62
3.2.1.1.2.Petrol.....	63
3.2.1.1.3.Kömür	65
3.2.2. Tarım ve Hayvancılık	66
3.2.2.1. Tarım Ürünleri	67
3.2.2.2. Hayvancılık	69
3.2.3. Tekstil	70
3.2.4. Ortak Yatırım ve Şirketler	72
3.2.5. Ulaşım Sektörü	74
3.2.5.1. Karayolu Taşımacılığı.....	75
3.2.5.2. Havayolu Taşımacılığı	77
3.2.5.3. Denizyolu Taşımacılığı.....	78
3.3. Rusya Federasyonu’nun Avrupa Birliği’ne Yönelik Karşı Yaptırımları.....	79
3.4. Rusya Federasyonu ve Avrupa Birliği Arasında Dış Ticaret Ciro su (2017-2018)....	81
3.4.1. Rusya Federasyonu ve Avrupa Birliği Arasında İthalat İlişkileri	82
3.4.2. Rusya Federasyonu ve Avrupa Birliği Arasında İhracat İlişkileri	84
3.4.3. Dış Ticaret Ciro sunun Özelliği.....	85
SONUÇ	89
KAYNAKÇA.....	92
ÖZGEÇMİŞ	109

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1 1995'te AB Haritası	8
Şekil 1.2 Eski SSCB Ülkeleri ve Rusya Federasyonu Devletinin Oluşumu	9
Şekil 1.3 Rusya Ekonomisindeki Yatırımların Dinamikleri ve Rusya Federasyonu'ndan Sermaye Kaçışı	13
Şekil 1.4 Rus-Gürcü Çatışması Çerçevesinde Askeri Operasyonların Haritası	27
Şekil 1.5 Vatandaşları AB'ye İltica Başvurusunda Bulunan 10 Ülke	32
Şekil 2.1 Ukrayna'da 2014 Yılında Silahlı Olaylar.....	37
Şekil 2.2 Güney Akımı Doğalgaz Boru Hattı Projesi.....	40
Şekil 2.3“İleri Askeri Mevcudiyet” Kavramına Dayalı Olarak AB’de Gelişmiş Güvenlik Önlemleri.....	47
Şekil 2.4 Ukrayna'nın Doğusunda Silahlı Çatışma	53
Şekil 3.1 6 Nisan 2018'de Uygulanan Yaptırımların Rusya'daki Finansal İstikrarsızlık Üzerindeki Etkisi	58
Şekil 3.2 2011-2015 İhracat ve İthalat Dinamikleri	59
Şekil 3.3 Kuzey Akım-2 Projesi	64
Şekil 3.4 Rusya Federasyonu ve Almanya Asasındaki Ticaret Cirosunun Dinamikleri (2016-2018).....	73
Şekil 3.5 Almanya'nın 2018'de Rusya Federasyonu Dış Ticaret Cirosundaki Payı.....	73
Şekil 3.6 2010-2017 Döneminde Havayolu Araçları Kullanan Yolcu Trafiği.....	78
Şekil 3.7 2017-2018 Yılında Rusya Federasyonu ve AB Arasındaki İthalatın Dinamiği	82
Şekil 3.8 2017-2018 Yılında Rusya Federasyonu ve AB Arasındaki İhracatın Dinamiği	84
Şekil 3.9 2017-2018'de Rusya Federasyonu ve AB Arasındaki Ticaret Cirosu Dinamiği	86

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Rusya Anketlerine Göre Rusya'nın AB'ye Muhtemel Katılımı	21
Tablo 2.1 Washington Post Gazetesinin Yayınlarının İçerik Analizi 27 Nisan - 4 Mayıs.....	49
Tablo 3.1 2017-2018 Döneminde Rusya Federasyonu ve AB Arasında Büyük Paya Sahip Olan Mal İthalatı.....	83
Tablo 3.2 2017-2018 Döneminde Rusya Federasyonu ve AB Arasında Büyük Paya Sahip Olan Mal İhracatı.....	85

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AEA	Avrupa Ekonomik Alanı
AEB	Avrasya Ekonomik Birliği
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AGİT PM	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Parlamento Meclisi
AKP	Avrupa Komşuluk Politikası
AKPM	Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	Birleşmiş Milletler
BRENT	Kuzey Denizi'nden çıkarılan tatlı petrol türü. Dünya petrol piyasasına yön veren petroldür
BRICS	Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika'nın ekonomilerini kastetmek için kullanılan terim
CAATSA	Amerika'nın Yaptırımlar Yasası
CEE	Merkez ve Doğu Avrupa
DEF	Dış Ekonomik Faaliyetler
DHS	İç Güvenlik Bakanlığı
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
EAEU	Avrasya Ekonomik Birliği
EFP	NATO'nun Gelişmiş İleri Varlığı
ENP	Avrupa Komşuluk Politikası
FAO	Gıda ve Tarım Organizasyonu
FSB	Rusya Federal Güvenlik Servisi
GAZPROMBANK	Rusya merkezli bir bankası
GSYİH	Gayrisafi Yurt İçi Hâsıla
İMF	Uluslararası Para Fonu
KİS	Kitle İmha Silahı
KÖC	Kırım Özerk Cumhuriyeti

LITPOLUKBRIG	Litvanya-Polonya-Ukrayna Tugayı
MİİT	Rusya Ulaştırma Üniversitesi
MTC	Askeri Teknik İşbirliği
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NATO BSK	NATO Birleşik Silahlı Kuvvetleri
NGS	Nükleer Güç Santrali
NOVATEK	Rusya'nın ikinci en büyük doğal gaz şirketi
ODA	Orta ve Doğu Avrupa
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
RF	Rusya Federasyonu
RIC	Yolcu Vagonlarının Uluslararası Trafikte Değişimi ve Karşılıklı Kullanımına İlişkin Anlaşma
RPK	Ücretli Yolcu Kilometre
ROSNEFT	Rusya merkezli petrol ve doğalgaz şirketi
ROSSELKHOZBANK	Rusya Tarım Bankası
RF	Rusya Federasyonu
RIC	Yolcu Vagonlarının Uluslararası Trafikte Değişimi ve Karşılıklı Kullanımına İlişkin Anlaşma
RPK	Ücretli Yolcu Kilometre
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
Sberbank	Rusya merkezli bir banka
ŞİÖ	Şangay İşbirliği Örgütü
TACIS	Bağımsız Devletler Topluluğu'na Teknik Yardım
TEİ	Tek Emtia İsimlendirmesi
TEU	Yirmi Ayak Eşdeğer Birimi
TRACECA	Avrupa-Kafkasya-Asya Taşımacılık Koridoru
TRANSNEFT	Rusya Merkezli Bir Petrol Ve Doğalgaz Boru Hattı Taşımacılığı Şirketidir
VCİOM	Rusya Kamuoyu Araştırma Merkezi
VTB	Dış Ticaret Bankası
VEB	Rusya Ulusal Kalkınma Bankası

ÖZET

Bu çalışma, Rusya Federasyonu ve Avrupa Birliği arasındaki ilişkilerde karşılıklı yaptırımların Rus ekonomisi üzerindeki etkisini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. İlk bölümde Rusya Federasyonu ve AB ilişkileri tarihsel açıdan ele alınmış, ardından Ukrayna’da yaşanan Turuncu Devrim’de siyasetin rolü incelenmiş ve son kısımda 2014 tarihli Kırım Krizi’nden sonra AB’nin Rusya Federasyonu’na yaptırım uygulama süreci ve bunun Rusya ekonomisi üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir.

Çalışmada Rusya Federasyonu ve AB’nin karşılıklı yaptırımlarından doğrudan etkilenen ekonominin sektörler bazında analizine yer verilmiştir. İki taraf arasındaki mevcut ilişkiler ayrıntılı bir şekilde incelenerek, Rusya Federasyonu ile AB ilişkilerinde yaşanan güçlükler dikkat çekilmiş ve durumun muhtemel gelişimi ile ilgili bir sonuç hazırlanmıştır.

Batı’nın uyguladığı yaptırımlarının siyasi hedefi, Rusya’nın çeşitli bölgelere dağılmasına yol açabilecek ekonomik ve siyasi bir krize neden olma arzusu olarak tanımlanmaktadır. Rusya’ya yaptırım uygulanmasının sebeplerinden biri, Batı’nın Kırım’daki Rus eylemlerini reddetmesidir. Bu çalışmada aynı zamanda “Kırım meselesinin” çözülmesinin Rusya açısından avantajları, fırsatlarını ve temel tehditleri de ortaya konulmaktadır. Buna ek olarak Rusya Federasyonu’nun Avrupa Birliği’ne cevap niteliğindeki karşı yaptırımları da ayrı ayrı ele alınmaktadır.

Sonuç olarak bu çalışmada akademik kaynaklara ve istatistiklere dayanarak Rusya’nın uyguladığı karşı yaptırımların AB’ye verdiği zararın Rusya Federasyonu’nun gördüğünden daha fazla olduğunu ve ekonomik anlamda ciddi boyutlara ulaştığı sonucuna varılmaktadır. AB aynı zamanda ekonomik yaptırımlara ve Rusya’ya yönelik zorunlu önlemlere rağmen Rusya’nın en büyük ticaret ortağı olmaya devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Rusya Federasyonu–Avrupa Birliği İlişkileri, Ukrayna, Kırım, Ekonomi, Kriz, Yaptırımlar.

SUMMARY

THE IMPACT OF MUTUAL SANCTIONS BETWEEN THE RUSSIAN FEDERATION AND THE EUROPEAN UNION ON THE RUSSIAN ECONOMY

The purpose of this paper is to evaluate the impact of mutual sanctions between the Russian Federation and the European Union on Russian economy. Firstly, the historical aspect of relations between the Russian Federation and the EU has been examined. Secondly, the role of politics in Ukraine has been evaluated within the scope of Orange Revolution and finally, EU's sanctions against the Russian Federation upon the Crimean crisis of 2014 and their effects on the Russian economy have been discussed.

The paper also involves an analysis of various sectors of economy that are directly affected by mutual sanctions of the Russian Federation and the EU. The developing relations between two parties are examined in detail taking the challenges in relations between Russia and the EU into consideration and a conclusion has been prepared regarding the possible improvement of the situation.

The ultimate political goal of Western sanctions has been defined as to cause an economic and political crisis in Russia that could lead to the country's disintegration into various regions. One of the reasons for the sanctions against Russia is that the Western block rejects Russian actions in Crimea. At the same time, this study reveals the advantages, opportunities and fundamental threats of the "Crimean issue" resolution for Russia. It deals separately with the countersanctions of the Russian Federation in response to the actions of the European Union.

As a result, it has been concluded that because of countersanctions imposed to EU by Russia, EU faces greater and more significant economic damage than the Russian Federation. On the other hand, despite economic sanctions and mandatory measures against Russia EU is still Russia's largest trading partner.

Keywords: Russian Federation–European Union Relations, Ukraine, Crimea, Economy, Crisis, Sanctions.

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında Rusya Federasyonu ve Avrupa Birliği ilişkilerinde karşılıklı yaptırımların Rusya ekonomisine olan yansımaları üzerinde durulmaya çalışılmıştır. RF-AB ilişkilerinin düzeyi siyasi, ekonomi ve askeri güvenlik bağlamında değerlendirilmiştir.

Bu çalışmanın konusunun belirlenmesinde ve hazırlanma sürecinin her aşamasında değerli bilgilerini ve zamanını benden esirgemeyerek her fırsatta çalışmamla yakından ilgilenen, eleştirileri ve yönlendirmeleri ile katkı sağlayan değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖZTÜRK'e teşekkür ve minnetimi özellikle belirtmek istiyorum.

Tez jürimde yer alarak tez çalışmamla ilgili katkı ve görüşlerini benden esirgemeyen Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Siyasi Tarih Anabilim Dalı Öğretim Üyesi saygıdeğer Dr. Esmâ ÖZDAŞLI ve Akdeniz Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Siyasi Tarih Anabilim Dalı değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Ramazan İZOL'a saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Yaşamım boyunca her zaman varlıklarını yanımda hissettiğim annem Kemale RZAEVA ve babam Serhad RZAEV'a en derin saygılarımı sunarken; varlığı bana her zaman güç veren değerli eşim Mehmet TECİRLİ'ye sonsuz teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca, bu süreç boyunca beni motive eden başta hem dostum hem hocam olmak üzere Hülya UÇAR'a, sevgili arkadaşım Asmira ELİMANOVA'ya şükranlarımı sunarım.

Aitakin RZAEVA

Antalya, 2019

GİRİŞ

Ekonomik yaptırımlar yeni bir jeopolitik gerçekliliği temsil etmekte ve hem kısa hem de uzun vadeli sonuçlar doğurabilmektedir.

AB Konseyi tarafından tanımlandığı gibi yaptırımlar, Avrupa değerlerini ve hedeflerini karşılamayan sorunlara ve politika değişikliklerine hızlı yanıt vermeyi sağlayan önleyici tedbirlerdir. AB sınıflamasına göre, yaptırımlar geniş (diplomatik) ve dar anlamda düşünülebilir ve birçok alanı ilgilendirebilmektedir.¹

Kırım'ın Rusya'ya katılması neticesinde gelişen mevcut uluslararası siyasi durumun özellikleri ve daha sonraki dönemde Ukrayna'daki durumun sert bir şekilde alevlenmesi göz önünde alındığında, karşılıklı yaptırımların Rusya Federasyonu ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkilerde Rusya ekonomisi üzerindeki etkisinin incelenmesi son derece önemli ve güncel bir meseledir.

Her şeyden önce, bu durumdan etkilenen ekonomiyle yakından ilişkili olan sektörlerin, karşılıklı yaptırım politikaları sonucunda büyük değişiklikler geçirdiğini belirtmek gerekir. Ayrıca, karşılıklı yaptırımların bir sonucu olarak, RF ve AB arasındaki dış ticaret politikasının hızı önemli ölçüde azalmıştır.²

Çalışmanın konusuna hitap etmenin güncelliği ve önemi hem teorik hem de metodolojik olduğu kadar pratik problemlerle de ilgilidir. Bugün, yaptırım kavramının hem yabancı hem de yerli bilimde oluşturulmadığını kabul etmek gerekir. Üstelik yaptırımların uygulanış biçimi, modern dünya pratiğindeki uluslararası standartlarla düzenlenmemektedir.³ RF ile AB arasındaki ilişkilerde karşılıklı yaptırımların Rusya ekonomisi üzerindeki etkisi konusu, hem RF ile AB ekonomisinin çeşitli sektörlerinin mevcut durumu, hem de küresel ekonomik ve dış politika ilişkilerindeki mevcut durum açısından ve gelecekteki kalkınma umutları açısından özel bir öneme sahiptir.

Avrupa Konseyi, Rusya'nın Ukrayna'daki eylemlerine yanıt olarak ilk diplomatik önlemleri Mart 2014'te onaylamıştır.⁴ Tanımama politikasının bir parçası olarak AB, bölge ile olan ekonomik alışverişlere önemli kısıtlamalar getirmiştir. İlk yaptırımlar AB ülkeleri tarafından işadamları, hükümet yetkilileri, politikacılar ve sanatçıları içeren bir listenin

¹ Klinova ve Sidorova, 2017: 115.

² Rojnova, 2019: 120-122.

³ Kolosov, 2014: 54.

⁴ https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/8412/ogranichitelnye-mery-es-v-otvet-na-krizis-v-ukraine_ru (erişim tarihi: 07.07.2019).

yayınlanmasından sonra Rus politikacılara karşı uygulanmıştır.⁵ Ayrıca “Güney Akımı” doğalgaz boru hattının inşasından vazgeçilmesi de tavsiye edilmiştir. Ekonomik yaptırımların ikinci aşaması, Rusya ile ilgili ticaret ve yatırım alanlarında kısıtlayıcı tedbirler olmuştur. Günümüzün uluslararası, ekonomik ve siyasi ilişkilerinde RF ile AB arasındaki ilişkiler sorunu, hem küresel süreçlerde etkileşimin özelliklerini belirlemeyi hem de yatırım koşulları altında ilişkilerin gelişimini analiz etmeyi gerektiren karmaşık, çok boyutlu bir problemdir.

Bu çalışmanın amacı, AB yaptırımlarının Rusya Federasyonu ekonomisi üzerindeki etkileridir. Bu amaç doğrultusunda, RF ve AB arasındaki ilişkiler tarihi açıdan ele alınmış; Ukrayna’daki Turuncu Devrim bağlamında RF ile AB arasındaki ilişkilerde siyasetin rolü değerlendirilmiş ve AB’nin 2014’teki Kırım Krizi’nden sonra Rusya’ya karşı ekonomik yaptırımları ve bunların Rusya ekonomisi üzerindeki etkileri analiz edilmiştir.

Çalışmada AB yaptırımlarının RF ekonomisi üzerindeki etkileri değerlendirilmektedir. İki taraf arasında gelişen mevcut ilişkiler yakından incelenerek ve Rusya ile AB arasındaki ilişkilerde yaşanan sorunlar göz önünde bulundurularak mevcut durumun muhtemel gelişimi hakkında bir sonuca ulaşılmaya çalışılacaktır. Rusya için “Kırım meselesinin” çözülmesinin olumlu yanlarının yanı sıra, beraberinde getirdiği fırsatların ve tehditlerin de değerlendirilmesi gerekmektedir.

Rusya’ya yönelik yatırım politikalarından doğan kriz, sonrasında yeni ilişkiler kurmanın ön koşullarını yaratmıştır. Hem RF hem de AB, bu vesileyle ticari ve ekonomik işbirliğinin önemini ve karlılığının bilincine daha iyi varmışlardır.⁶ Bu nedenle, Kırım’da meydana gelen olayların sonucu olarak ortaya çıkan yeni şartlarda etkileşimin yollarını belirlemek gerekir. Bu çalışmada kötü yönetimin büyük bir istikrarsızlık kaynağı olduğu, RF’nin uluslararası ilişkilerde geleneksel yaklaşımına uyması gerektiği olgusunun uzun vadeli kredilerin dış politikadaki çıkmazını adım adım aşmanın bir yolu olarak kanıtlaması planlanmaktadır.

Bu bağlamda, yaptırımları değerlendirirken, sadece ekonomik yapılarının değil aynı zamanda bu yaptırımları uygulayan devletin siyasi iradesinin etkisini de hesaba katmanın gerekli olduğu unutulmamalıdır. Yaptırımların özünü yalnızca uluslararası bakış açısından değil, aynı zamanda bireysel olarak, bir devlet bakış açısından da doğru bir şekilde anlamak çok önemlidir. Bu yüzden de bu çalışma, sadece uluslararası ekonomi ve dış ticarete değil, aynı zamanda Rusya’nın iç ekonomisine ve siyasi yapısı ile ilgili konulara da değinmektedir.

Devletlerin tutumları ayrı ayrı ele alınırken dünya toplumlarının bu durumda ilişkin tepkileri de bir bütün olarak sunulmuş ve yabancı ve yerli kaynaklardan alıntılar ve verilerle

⁵ Bakhrina, 2017: 50.

⁶ Yemelina, 2016: 37.

desteklenmiştir.

Çalışmanın kuramsal temeli yerli ve yabancı akademisyenlerin bilimsel çalışmalarından, telif hakkı Rusya Bilimler Akademisi'ne⁷ ait monograflardan, makalelerden, analitik raporlardan, Rus devlet adamlarının ve siyasetçilerinin kamuoyuna açık konuşmaları esnasında sunulan fikirlerden ve hükümlerden oluşmaktadır.

Çalışmada resmi istatistik verileri, devlet makamlarının yasal düzenlemeleri, devletin ulusal ve uluslararası güvenlik, ticari ve ekonomik işbirliği alanındaki faaliyetlerini düzenleyen diğer kavramsal ve doktriner belgeler kullanılmıştır.

Modern literatürde yaptırım önlemleri konusundaki araştırmalar yeterli değildir. Özellikle, araştırmanın konusuna ilişkin kapsamlı bir çalışma yoktur ve bu da çalışmanın önemini göstermektedir.

Çalışmanın yapısı tanımlanan amaçlar ve hedefler doğrultusunda belirlenmiştir. Çalışma giriş, üç gelişme bölümü, sonuç ve referansların bir listesini içermektedir.

Birinci bölüm, Rusya Federasyonu ve Avrupa Birliği arasındaki ilişkilerin tarihsel gelişiminin değerlendirilmesidir. Soğuk Savaş'tan sonraki sürecin yanı sıra, 1991-1999 yılları arasındaki dönemleri kapsamakta olup, Vladimir V. Putin'in birinci devlet başkanlığı dönemini, Gürcistan'daki kriz sonrası süreci, "Arap Baharı'nın RF ve AB arasındaki ilişkiler üzerindeki etkisini de ayrı ayrı ele almaktadır.

İkinci bölümde ilişki politikası Ukrayna'daki Turuncu Devrim bağlamında analiz edilmekte ve Ukrayna Krizi başlangıcı, nedenleri, Rusya'nın ve Avrupa ülkelerinin krize yaklaşımları bağlamında ayrıntılı olarak incelenmektedir. Diğer devletlerin, özellikle de ABD ve Türkiye'nin krize ilişkin tepkileri de ayrıca incelenmiştir.

Üçüncü bölüm, 2014 yılındaki Kırım Krizi'nin ardından AB'nin RF'ye karşı ekonomik yaptırımlarının özünü ortaya koymakta ve bu yaptırımların Rusya Federasyonu'nun ekonomisi üzerindeki etkilerini değerlendirmektedir. Bu amaç doğrultusunda, ekonomik yaptırımların tarım ve hayvancılık, tekstil, ortak yatırımlar, işletmeler ve ulaştırma gibi çeşitli sektörler üzerindeki etkisinin derecesi ayrıntılı olarak incelenmiştir. Ayrıca, Rusya Federasyonu'na yönelik yaptırımların, RF ile AB arasındaki dış ticaret cirosunun başlıca sanayi işbirliği üzerindeki etkilerin düzeyi belirlenmiş⁸ ve RF ile AB arasındaki ithalat ve ihracat ilişkilerini yansıtan istatistikler ve dış ticaret cirosunun seviyesi de değerlendirilmiştir.

Avrupa ülkelerinden gelen artan yaptırım baskısı, her zaman Rusya'nın dış ticaret politikası ülke yapısında bir değişikliğe yol açmaktadır. Bu bağlamda, öncelikli ticaret

⁷ Dinkin ve Kobrinskaya, 2014: 64.

Gadzhiyev, 2000: 157-170.

Kokoshin, 2011: 7-21.

⁸ Fedorova, 2018: 33-40.

alanlarının ve dış ticaretteki yeni ortak ülkelerin listesinin yanı sıra, bu ülkelerle işbirliği alanlarının belirlenmesi gerekmektedir. Bu çalışmada, dış ticaret göstergelerinin dinamiklerini göstermek için RF ve AB arasındaki dış ticaretin bir analizi yapılmıştır.

Ayrıca, uygulanan yaptırımlardan hem Rusya'nın, hem de Avrupa'nın ekonomilerinde oluşan olumlu etki özel bir ilgiyi hak etmektedir. Bu nedenle, bu çalışma aynı zamanda Rusya Federasyonu hükümeti tarafından uygulanan ithal ikamesi programını da ele almaktadır.⁹

⁹ Fedorova, 2018: 53-57.

BİRİNCİ BÖLÜM

RUSYA FEDERASYONU – AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNİN YAKIN TARİHSEL BOYUTU

1.1. Soğuk Savaş Sonrası Rusya Federasyonu–Avrupa Birliği İlişkileri

Rusya Federasyonu ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkilerin gelişimi Avrupa Birliği'nin Rusya temsilcisi Markus Ederer'in 2018 yılında sarf ettiği sözler doğrultusunda ele alınabilir: “Rusya Federasyonu ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkiler bana kalırsa Soğuk Savaş'ın sona ermesinden beri en düşük seviyesinde seyretmektedir. Ancak, durumun belli bir istikrara kavuştuğuna dair bazı belirtiler bulunuyor. Fakat bunun yanında karşılıklı güven eksikliği, görüşler arasındaki bu denli ayrılıklar bu seviyeye nasıl ulaştığımızın bir belirtisi olarak karşımıza çıkıyor.”¹⁰

Soğuk Savaş döneminde silahlı güçlerin kontrolünü hedef alan açık hava sahası anlaşması, kısa ve orta menzilli füzelerin ortadan kaldırılması ve stratejik saldırı silahlarının azaltılmasına yönelik önemli sözleşmeler imzalanmıştır.¹¹ Bu mevcut anlaşmalar çerçevesinde oluşturulan mutabakatlar şu anda kopma tehlikesiyle karşı karşıya ve temsilcinin görüşüne göre bu dönem, Soğuk Savaş döneminden daha tehlikeli bir hal alabilir.

Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği ve Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında bir mutabakat bulunmamakla beraber, 1985 yılında SSCB'nin idaresine M.S. Gorbaçov'un geçmesiyle bu durum önemli ölçüde değişikliğe uğramıştır zira bunun sonrasında Rusya'nın Avrupa ile yakınlaşmasına imkân sağlayacak sosyal ve siyasi bir yapılandırma hareketi başlatıldı.

1988 yılının Haziran ayında Sovyetler Birliği ve Avrupa toplulukları arasında resmi ilişkiler kuruldu. 1989 yılına geldiğimizde ise Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında çöküşüyle durmuş olan Ekonomik ve Ticari İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. Böylece dünyanın siyasi haritasında Rusya yerini almış, Avrupa Topluluğu ise Avrupa Birliği olarak yeniden yapılanmıştır.

1990'ların sonu ve 2000'lerin başında Rusya ve Avrupa Birliği, ilişkilerin geliştirilmesi için bir bütünleştirme planı oluşturdular. Avrupa Birliği tarafından çeşitli yapısal reformlar yapıldı ve bunun yanında Amsterdam ve Nice Anlaşmaları imzalandı. Bu vesile ile Avrupa Birliği'nin uluslararası arenada varlık gösterme potansiyeli de artış gösterdi. Bunun

¹⁰ “Nyneshniy Period Mozhet Stat' Boleye Opasnym, Chem Kholodnaya Voyna”, *Gazeta Komersant*, 15.02.2018.

¹¹ https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/russia_usa.shtml (erişim tarihi: 08.07.2019).

yanında Rusya tarafında da ülkenin siyasi durumunun istikrara kavuşturulması ve iktisadi reformların yapılması suretiyle ekonomik yapının yükselişe geçmesini amaçlayan çalışmalar yoğun bir biçimde yapılmıştır.¹²

1992 yılında Brüksel ile Moskova arasında yeni bir etkileşim süreci anlaşması taslağı üzerinde çalışma yapıldı. 1994 yılına gelindiğinde Rusya Federasyonu Devlet Başkanı, Avrupa Birliği katılımcısı 12 ülkenin başkanları, Avrupa Birliği Komisyonu Başkanı ve Avrupa Birliği Komisyonu Başkanlarının katılımlarıyla 10 yıllık bir işbirliği ve ortaklık anlaşması imzalandı. Bu anlaşma sayesinde Avrupa Birliği ülkeleri ve Rusya arasında siyasi ticari ve ekonomik olmak üzere üç kilit alanda uzun vadeli işbirliğinin temeli atıldı.¹³

Tarifelere göre en fazla tercih edilen ülkelerdeki ticaret uygulamaları karşılıklı olarak genişletildi. Buna bağlı olarak Sovyetler Birliği kapsamında bulunan ülkelerle daha uygun şartlar taşıyan ticari rejimler uygulanmaya başladı. Bunların haricinde 30'dan fazla sektör üzerinde etkisi olan geniş bir iktisadi plan ilan edildi. Bu sektörler girişimcilik faaliyetleri, enerji yatırımları, tarım faaliyetleri gibi alanları kapsamaktadır.¹⁴

1.1.1. Rusya Federasyonu–Avrupa Birliği İlişkilerini Etkileyen Faktörler (1991-1999)

Sovyetler Birliğinin çökmesi ve Bağımsız Devletler Topluluğu'nun ortaya çıkmasından sonra Rusya'nın dış siyasetini şekillendiren iki ayrı yön ortaya çıkmıştır. Bunlar Yakın Ülkeler (Eski Sovyetler Birliği Ülkeleri) ve Uzak Ülkeler olmak üzere sınıflandırılmaktadır. Rusya'nın kendi içinde yaşamış olduğu süreçler yanında askeri ve iktisadi açıdan yaşamış olduğu zayıflama Avrupa'nın mali yardımlarına ihtiyaç duyan ülkenin uluslararası pozisyonunu da etkilemiştir. Bunun yanında Sovyetler Birliği döneminden kalma borçlar, bunlara bağlı yükümlülükler ve kredi ihtiyaçları Rusya'nın batılı güçlere karşı bir bağımlılık sürecine girmesine neden oldu. Avrupa ve Rusya'nın 1991-1999 yılları arasındaki ilişkileri, hem Amerika ve G-7 ülkeleri ile olan ilişkiler hem de batının siyasi ve iktisadi yapısına bağlı olarak bir şekil aldı. Doksanlı yıllarda Rusya, Uluslararası Para Fonu, Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşması, Londra ve Paris Kredi Kulüpleri, Avrupa Konseyi gibi oluşumların içine dâhil olmuş ve Sovyetler Birliği'ne ait olan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ndeki yerini de pekiştirmiştir. Rusya Devlet Başkanı düzenli olarak G-7 toplantılarına katılmaktadır.¹⁵

Bununla birlikte Sovyetler Birliği'nin çöküşüne neden olan jeopolitik durum değişiklikleri Rusya'nın uluslararası arenadaki rolünün azalmasına neden olmuştur. Ortaya

¹² Alekseeva ve Naimovich, 2019: 51.

¹³ Vodoretzov, 2009: 14.

¹⁴ Vodoretzov, 2009: 15.

¹⁵ Alekseeva ve Naimovich, 2019: 53.

çıkan bu düşüş Rusya’da yaşanan ekonomik ve askeri potansiyelin aşağı çekilmesiyle ve Rus diplomasisinde yaşanan hatalar nedeniyle daha da derinleşmektedir. Rusya, büyük güç olma görevini yerine getirebilmesi için ihtiyaç duyduğu kaynaklardan mahrum edilmiştir. Burada bahsi geçen nesnel faktörler diğer nesnel faktörlerle de bütünleşerek Rusya ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkilerin biçimini etkilemektedir.

Soğuk Savaş sürecinin sona ermesi üzerinden oldukça uzun süre geçmesine rağmen önde gelen güç odakları ellerine geçen bu fırsatı değerlendiremediler ve dünya toplumunun daha güvenilir bir hale gelmesini sağlayamadılar. Milletler arası yaşanan itilaflar ve uyuşmazlıklara daha korkunç ve yıkıcı nitelik taşıyan yenileri eklenmektedir.¹⁶ Yugoslavya krizi, NATO’nun genişlemesi ve buna benzer daha birkaç örnek Rusya ile Avrupa Birliği ilişkilerini etkilemiş hususlardandır. 1999 yılının ikinci yarısına geldiğimizde Rusya ile batı dünyası arasındaki ilişkilerin giderek derin bir krize dönüştüğünü, işbirliği kapsamalarının daraldığını ve karşılıklı güven ortamının zayıfladığını görmekteyiz. Genel olarak bir değerlendirme yapılacak olursa 90’lı yıllar Avrupa ülkelerine bağlanan aşırı umutlar ve Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerindeki yaşanabilirlik hususlarının ele alındığı bir dönem olarak tanımlanabilir. Yeni oluşan jeopolitik koşullarda Rus kimliğinin yerinin ne olacağı konusunda tartışmalar devam ederken uç noktaları ifade eden karşıt fikirler de ortaya atılmıştır. Bunlar karşılıklı sıkı ilişkilerden başlayarak tamamen izole bir yapıya bürünmeye, emperyalizm fikirlerinden aşağılık psikolojisine ve ülkenin aşağılanmasına ve Batı değerlerinin dünya görüşü olarak benimsenmesinden, Rusya’nın kendine has değerleriyle ve dünya görüşüyle ilerlemesi gerektiğini ifade eden fikirlere kadar uzanmaktadır.¹⁷

İlişkilerin gelişimi konusunda bu denli fikir ayrılıklarının yaşandığı şu durumda Rusya Federasyonu Avrupa Birliği’ne kademeli olarak yaklaşma stratejisini tercih etmektedir. Öncelikli olarak halen yürürlükte olan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşması normlarına bağlı kalmak şartıyla siyasi diyalog ve iktisadi etkileşimin geliştirilmesi gerekmektedir. Bunun daha ilerisinde atılacak bir adım ise dörtlü serbestlik; yani insanların, malların, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımına imkân sağlayacak ortamın sağlanmasıdır.

Bu dönemde Avrupa Birliği ve Rusya Federasyonu arasındaki ilişkilerin gelişmesinde siyasi etmenler rol oynadığı gibi iktisadi faktörler de etkin olmuştur. Aradaki ilişkinin esası ekonomik işbirliğine dayanmaktaydı fakat siyasi diyalog platformu da etkili bir biçimde kendini göstermiştir. İşin aslına bakılırsa 1994 yılında Çeçenistan’da patlak veren savaş sonrasında taraflar arasında gerginlik artmış, Rusya ve Avrupa Birliği ilişkilerinde ilk kısa

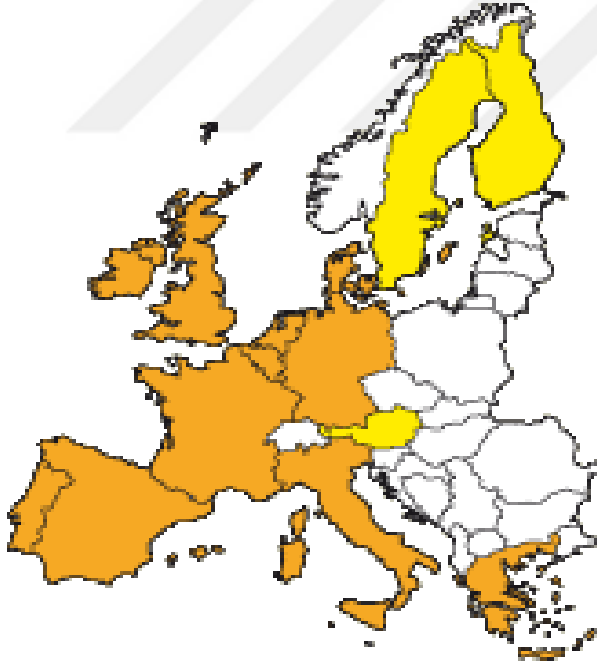
¹⁶ Deriglazova, 2004: 59.

¹⁷ Gadzhiyev, 2011: 4-10.

sürelî kriz ortaya çıkmıştır.¹⁸

1.1.1.1. Siyasi Faktörler

1990'lı yıllar, hem Avrupa'da hem de Rusya'da yeni bir siyasi oluşum dönemidir. II Dünya Savaşı sonrası kademeli olarak gelişen Avrupa'daki entegrasyon, Avrupa Birliği'nin ortaya çıkışını beraberinde getirmiştir. 7 Şubat 1992 tarihinde¹⁹ Maastricht'te imzalanan Avrupa Birliği Antlaşması ile Avrupa entegrasyonu sürecinde gerçek bir atılım gerçekleşti ve sonrasında bu yeni birleşmiş devlet biçimi hem yasal çerçeveyi hem de genel olarak siyaseti önemli ölçüde etkiledi. Rusya ile ilişkilerde de yeni bir döneme girildi. Avrupa Birliği'nin yaratılması, hem eğitimin üye devletler genelinde bütünleştirilmesini hem de yasal düzenlemeler bakımından birçok avantajın ortaya çıkmasını sağladı. Yeni üye ülkelerin katılımının artması da ortak siyasetin geliştirilmesinde büyük önem taşıyan başka bir husustu.²⁰ Başlangıçta AB'nin üye sayısı 6 iken, bu sayı yıldan yıla arttı. Siyasi açıdan entegrasyon faktörü ve diplomasinin yeni devletleri birleştirme çabaları önem arz etmekteydi. 1995 yılına gelindiğinde, AB yeni devletlerin himayesinde birleşmeye devam etti (Şekil 1.1).

Şekil 1.1 1995'te AB Haritası²¹

- AB Üye Devletleri: Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika, Lüksemburg, Danimarka, İrlanda, Birleşik Krallık, Yunanistan, İspanya ve Portekiz.
- Yeni AB Üye Devletleri: Avusturya, Finlandiya ve İsveç.

¹⁸ Vodoretzov, 2009: 16.

¹⁹ <https://www.cvce.eu/en/collections/unit-content/-/unit/d5906df5-4f83-4603-85f7-0cab24b9fe1/e038b310-f139-407f-9bfb-a1b2e901fb56/Resources> (erişim tarihi: 08.07.2019).

²⁰ Butorina, 2011: 81-85.

²¹ https://europa.eu/european-union/about-eu/history/1990-1999_en (erişim tarihi: 09.07.2019).

Şekil 1.1’de görülebileceği üzere, 1995 yılında AB’ye üye ülke sayısı 12’ydi ve 3 yeni ülke daha kabul edildi. Yirminci Yüzyıl’ın sonlarında, Doğu Avrupa ülkelerini de AB’ye çekmek için diplomatik çabalar yoğunlaştı.

1997 yılında imzalanan ve 1 Mayıs 1999’da yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması’nın²² akdedilmesi büyük bir önem taşıyordu. Bu reformların amacı, AB’nin etkili eylemler gerçekleştirme kabiliyetini korumaktı. Değişiklikler daha ziyade kurumsal reformlara odaklanmıştı.

1991 yılında Rusya’da, Rusya’nın siyasi gelişimi için bir dönüm noktası olan Ağustos Krizi yaşandı. Bu dönemde güçlerin ayrılığı ilkelerine dayanarak Rusya devlet yönetiminin demokratik temelleri oluşturulmuştur. Aralık 1991’de SSCB’nin devlet olarak çöküşünü resmileştiren Bialowieza Anlaşması kabul edildi (Şekil 1.2).²³

Şekil 1.2 Eski SSCB Ülkeleri ve Rusya Federasyonu Devletinin Oluşumu²⁴

SSCB’nin çöküşüyle birlikte;

- 1) Eski Sovyet seçkinleri artık seçkin insanlar profilinden çıkmışlardır ve bu nedenle eski birliğin belirli devletlerinde değişiklik süreci gerçekleşmiştir;
- 2) Rusya’da yeni bir devlete, sınırlara, siyasi yapının statüsünü düzenleyen yeni kuralların geliştirilmesine acil ihtiyaç ortaya çıkmıştır.

1993 yılında Rusya Federasyonu anayasasının²⁵ kabul edilmesi, Rusya Federasyonu Devlet Başkanı²⁶ başkanlığında federal bir demokratik siyasi rejim kurulması sürecinde yeni

²² Tatarchuk, 2002: 110-117.

²³ http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_30726/ (erişim tarihi: 09.07.2019).

²⁴ http://www.actravel.ru/ex_ussr.html (erişim tarihi: 09.07.2019).

²⁵ “Konstitutsiya RF 1993 Goda”, Rossiyskaya Gazeta, 21.01.2009.

²⁶ Yugov, 2017: 483.

bir devletin temelini oluşturulmasında büyük öneme sahipti.

1.1.1.2. Ekonomik Faktörler

RF ile AB ilişkilerini etkileyen diğeri bir unsur da ekonomik faktörlerdi. Yirminci Yüzyıl'ın sonunda Avrupa bölgesinin oluşumu ve AB'nin ekonomik entegrasyon süreçlerine karşın aynı dönemde Rusya'da ekonomik sorunlar ciddi boyuttaydı. SSCB'nin çöküşüyle birlikte ekonomik yapı da çökmüştü. Küresel ekonominin artan zorlukları göz önüne alındığında, yabancı yatırımları ve teknolojileri ülkeye çekmek için doğru stratejinin uygulanması büyük bir önem taşıyordu. SSCB'nin çöküşü acil çözümler gerektiren birçok karmaşık soruna yol açmıştı. Bu sorunların başında, ekonominin yeni bir modele geçişi ile ortaya çıkan sosyo-ekonomik problemler geliyordu. Aslında, yeni bir ekonomi modelini kabul etmek gerekliydi ve Rusya için de piyasa ekonomisi böyle bir modeldi.

1992'den sonra ekonomik işbirliği oluşumunun ilk aşamalarında, Rusya ile ticaret ve siyasi işbirliği fikrinin ortaklık esasına dayalı olarak geliştirilmesi ve desteklenmesi konusunda Fransa ve Almanya'nın katkıda bulunması, ticari ilişkilerin geliştirilmesinde önemli rol oynadı.²⁷

1994 yılında kabul edilen ve 1997 yılında yürürlüğe giren²⁸ Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması, ekonomik anlamda ilişkilerin geliştirilmesinde kilit öneme sahipti (bundan sonra 1994 tarihli Anlaşma olarak anılacaktır). Bu anlaşma gereğince 1994 ile 1999 yılları arasında RF ile AB arasındaki etkileşim muhtelif sektörlerde arttırılmış, 1999 yılında ise Almanya'nın AB başkanlığı döneminde söz konusu etkileşim daha da yoğunlaşmıştı.

1994 tarihli Anlaşma ekonomik işbirliğinin yanı sıra siyasi, hukuki ve insani alanlarda ilişkilerin geliştirilmesini öngören hükümlerden oluşturulmuştu. “1994 tarihli Anlaşma” “ortaklığın temel unsurlarından biri olan insan haklarına ve demokratik ilkelere saygı” temeline dayandığı ve “Rusya'nın demokrasiyi pekiştirme, ekonomiyi geliştirme ve piyasa ekonomisine geçişini tamamlama çabalarının destekleneceğine”²⁹ dair hükümler içermektedir. AB politikaları bakımından ise “1994 tarihli Anlaşma” AB ile Rusya ve Avrupa'daki daha geniş işbirliği alanı arasındaki kademeli entegrasyon için uygun bir çerçeve sağlayacak bir araç işlevi görmüştü.

1997 yılında yürürlüğe giren “1994 tarihli Anlaşma” AB ve Rusya'nın karşılıklı güvene dayalı ilişkiler geliştirmesine olanak tanıyan, sürekli bir diyalog imkânı sunan istikrarlı bir iletişim kanalı oluşturulması da dâhil olmak üzere birçok olumlu hükme sahipti.

²⁷ <https://www.cairn.info/revue-l-europe-en-formation-2014-4-page-40.htm> (erişim tarihi: 10.07.2019).

²⁸ Kalinichenko, 2011: 21.

²⁹ Kalinichenko, 2011: 21.

Aynı zamanda Rusya'nın aşırı zayıf olduğu dönemde imzalanması da gerek ekonomik işbirliğinin yapılandırılması, gerekse güç alanındaki AB-Rusya ilişkilerini sağlamlaştırmıştır.³⁰

1.1.1.3. Askeri Önlemler ve Güvenlik Faktörleri

1991 yılında SSCB'nin dağılmasıyla yeni bir dünya düzeninin ortaya çıktığını söylemek mümkündür. “İki kutuplu dünya düzeni, SSCB'nin dağılmasından hemen sonra 1991 yılında çökmüştü.”³¹ SSCB'nin çöküşü yalnızca devletin gelişim süreçlerini değiştirmede, aynı zamanda devletlerin güvenlik siyaseti üzerinde de önemli bir etkisi oldu.³² Bu dönemde yeni bir silahlı kuvvetler oluşturulması süreci yaşanıyordu. SSCB'nin çöküşünden ve Rusya Federasyonu'nun yasal halefi olarak ortaya çıkmasından sonraki ilk yıllarda Rusya Federasyonu ile eski Birlik Cumhuriyetleri arasındaki etkileşim süreçleriyle ilgili birçok belirsizlik yaşandığını belirtmek gerekir. Bu dönemde yeni ilişkilere ve işbirliği girişimlerine ihtiyaç duyulduğu aşikârdı. Ancak, eski Sovyet Cumhuriyetlerinin sınırları ve toprak bütünlüğü konusunda ilk aşamalarda bazı anlaşmazlıklar söz konusuydu. SSCB'nin çöküşünden sonra Karadeniz bölgesinin ve Hazar Denizi'nin durumu bununla ilgili bir örnek olarak sunulabilir.³³ SSCB'nin çöküşünün ciddi bir sonucu da Rusya Federasyonu'nun güvenliğinin tehdit altında olmasıydı. Boris Yeltsin, SSCB'nin dağılmasına rağmen birleşik silahlı kuvvetlerini muhafaza etmesi yönünde sert bir tavır takınmıştır. 1991 yılında BDT'nin birleşmiş silahlı kuvvetleri kurulmuştur. 1992 tarihinde yapılmış olan tüm ordunun katıldığı Parlamento toplantısı sırasında, çeşitli tehditlerin önlenmesi için birleşmiş silahlı kuvvetlerin korunması ve bütünlüğünün sürdürülmesi gerektiği görüşü dile getirilmiştir.

Ordunun bölünmesi ihtimalinin yarattığı en ciddi sorunlardan biri silahların paylaşımı olmuştu. Birçok yerde ordu himayesindeki silahları ele geçirme girişimlerinden kaynaklanan olaylar patlak vermiştir. Bu dönemde, çok sayıda silah devlet tarafından kontrol edilemeyen oluşumlar tarafından ele geçirilmişti. Bu durum, hem Rusya Federasyonu içinde hem de eski Sovyet Cumhuriyetlerinde etnik gruplar arası çatışmaların yaşanmasına neden oldu. Çok sayıda silahın bulunduğu Çeçenistan'da 1994 yılında son derece çetin bir savaş başlamıştır.³⁴

SSCB'nin dağılmasından sonra Sovyet ordusunun en büyük grubunu oluşturan yaklaşık 3 milyon asker Rus ordusuna dâhil olmuş, 387 bin asker Ukrayna'ya, 238 bin asker

³⁰ <https://www.vocaleurope.eu/eu-russia-relations-towards-increasingly-geopolitical-paradigm/> (erişim tarihi: 10.07.2019).

³¹ <https://pandia.ru/text/77/435/126.php> (erişim tarihi: 10.07.2019).

³² Nikulichev, 2002: 5.

³³ Lepekhin, 2015: 14.

³⁴ <https://histrf.ru/biblioteka/b/piervaia-chiechienskaia-voina> (erişim tarihi: 11.07.2019).

Belarus'a ve 167 bin asker de Kazakistan'a geçmişlerdir.³⁵

Silah sorununun diğer bir boyutu da nükleer silahlarla ilgiliydi. SSCB'nin çöküşünden önce devletin sahip olduğu nükleer silahlar sadece gelecekte SSCB'nin yerini alacak olan Rusya Federasyonu topraklarında yer almıyor, aynı zamanda Birlik cumhuriyetlerinin topraklarında da bulunuyordu. Doğal olarak nükleer silahların intikali konusunda sorunlar yaşanıyordu. Gerçekte, yukarıda belirtildiği gibi, Birleşik silahlı kuvvetlerin çöküşünden dolayı ülkeler silahları da bölmeye başladılar. Ancak nükleer silahlar özel bir konuydu. Nükleer savaş başlıklarının SSCB'nin halefi olan Rusya Federasyonu lehine geri bırakılması konusunda diplomatik düzeyde sözde pazarlıklar yürütüldü.³⁶

1.1.2. Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması

AB ve RF arasında ortak girişimlerin kurulması, her iki taraf için de çok sayıda ekonomik avantaj sağlamaktadır:

- Üretilen mal ve hizmetlerin rekabet gücünü artırmak;
- İşletmenin finansal ve kaynak tabanının genişletilmesi;
- Yabancı teknolojiler de dâhil olmak üzere yeni teknolojilerin çekilmesi ve uygulanması;
- Yeni pazarlara erişim, marka kullanma imkânı;
- Personel yönetimi deneyimi de dâhil olmak üzere yeni deneyimler edinme;
- Katılımcılar arasında bu risklerin dağılımı ile girişimci ve yatırım faaliyeti ile ilişkili risklerin azaltılması;
- İhracat kapasitesinin geliştirilmesi ve ithalatın azaltılması.

1992-1999 yılları arasında RF ve AB arasında gerçekleştirilen dış ticaretten elde edilen ciroda en büyük paya Almanya sahip olurken, ikinci sırada İtalya, üçüncü sırada ise Fransa yer aldı. 1991 yılında Rusya'da yeni yatırım mevzuatının kabul edilmesi, yatırımların geliştirilmesi bakımından büyük önem taşımaktaydı. 1992-2001 yılları arasındaki dönemde, AB'den Rusya'ya yapılan yatırımlar 34,5 milyar dolardı.³⁷ Enerji tedariki konusunun AB için her zaman önemli konu olmasının nedeni Rus enerji sektöründeki AB yatırımlarının büyük önem taşımasıdır. Bu alandaki yatırımlar da 1-2 milyar dolara ulaşmıştır.³⁸

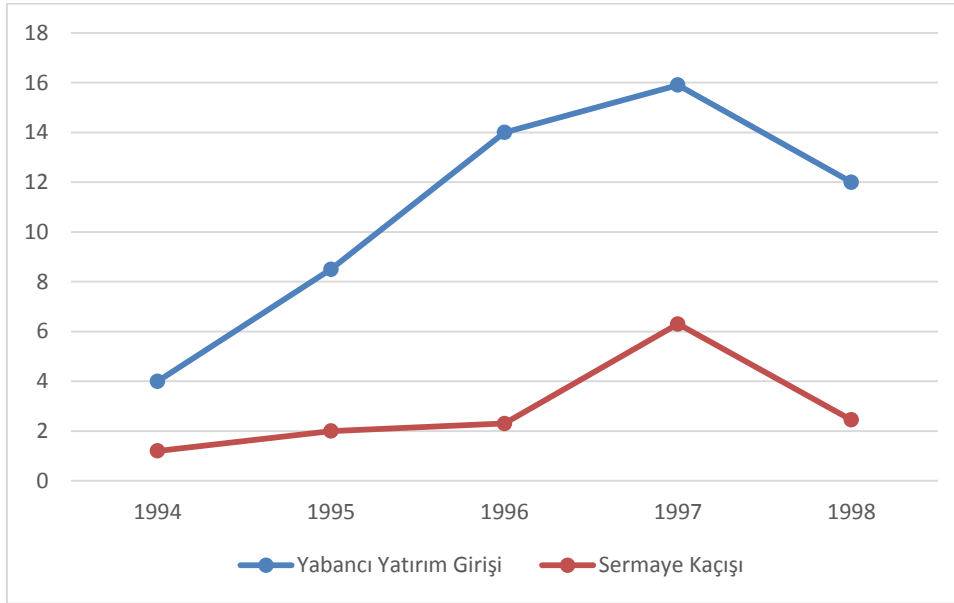
³⁵ <https://news.rambler.ru/troops/37713083-kak-delili-oruzhie-sovetskoy-armii-posle-raspada-sssr/> (erişim tarihi: 11.07.2019).

³⁶ <https://news.tut.by/politics/167004.html> (erişim tarihi: 11.07.2019).

³⁷ <http://textarchive.ru/c-2859774-pall.html> (erişim tarihi: 12.07.2019).

³⁸ https://www.jstor.org/stable/152735?seq=1#page_scan_tab_contents (erişim tarihi: 12.07.2019).

1991'den bu yana Rusya, piyasa reformlarına ve demokrasinin yerleşmesine destek amacıyla TACIS (Bağımsız Devletler Topluluğu için Teknik Yardım / Technical Assistance for the Commonwealth of Independent States) programına üye oldu. Bu program çerçevesinde Rusya geri ödemesiz finansal kaynaklar elde etti. 1991 yılından 2001 yılına dek bu yardımlar çerçevesinde, Rusya 2.464 milyon Euro almıştır.³⁹ Rusya ekonomisine yapılan yatırımda 1997 yılına kadar artış gözlenmektedir (Şekil 1.3).

Şekil 1.3 Rusya Ekonomisindeki Yatırımların Dinamikleri ve Rusya Federasyonu'ndan Sermaye Kaçışı⁴⁰

Şekil 3'te görülebileceği üzere, 1997 yılında sermaye çıkışlarında artış gözükmemektedir. Ayrıca doğrudan yabancı sermaye girişi, sermaye kaçışına kıyasla asgari düzeydedir.

1991 yılından beri, Avrupa Birliği Kaliningrad'a karşı büyük finansal taahhütlerde bulunmuştur. TACIS'e doğrudan yardım etmek üzere Kaliningrad'a yaklaşık 40 milyon Euro tahsis edilmiştir. Bu tutardan yaklaşık 25 milyon euro hâlihazırda harcanmış olup, kalan 15 Milyon Euro geliştirilme aşamasındadır. Ayrıca bölge, ulusal düzeyde diğer TACIS programlarından ve AB tarafından finanse edilen birçok bölgesel programın uygulanmasından kazançlar elde etmiştir.⁴¹

Ortak girişimlere bakıldığında, Rusya'daki 90'lı yıllardaki özelleştirme ve piyasa ekonomisine geçiş süreçleri nedeniyle bu geçiş döneminde ortak girişimler oluşmamıştır. İlk ortak girişimler 2002 yılında başlamıştır. Bu tarihten önce ise ortak girişimler

³⁹ Borko ve Danilov, 2005: 36.

⁴⁰ <https://www.imolin.org/pdf/imolin/rc84066e.pdf> (erişim tarihi: 13.07.2019).

⁴¹ https://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-02-169_en.htm (erişim tarihi: 13.07.2019).

gerçekleşmemiştir.⁴²

1.1.2.1. V.V. 2000 – 2008 Yılları Arasındaki V.V. Putin’in Devlet Başkanlığının İlk Döneminde Rusya Federasyonu–Avrupa Birliği İlişkileri

Yirmi Birinci Yüzyıl’ın başında Rusya Federasyonu’nun dış siyasetle alakalı olarak karşılaşmış olduğu sorunlar şu biçimde ele alınabilir: 1) Ülkenin aşırı derecede zayıf olması; 2) Yabancı ortakların ülke içindeki istikrar ve diğer şartlar konusundaki güvensizliği; 3) O dönemin Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin’in idaresindeki yönetimin eylemlerine dair bir öngörünün bulunmaması. Uluslararası toplumun ve özellikle de Avrupa Birliği’nin Rusya’ya karşı duruşunu belirleyen en önemli faktörlerden birisi, inanılmaz derece yüksek olan dış borç ve 1998 yılına ait temerrüt değerleridir. Rusya’nın borçlarını zamanında ödeme konusundaki kabiliyeti sorgulanır hale gelmişti. Özellikle Uluslararası Para Fonu ve Paris Kulübü bu sorunu Rusya üzerinde bir baskı malzemesi olarak kullandılar. Bu nedenle Rus toplumunda Avrupalı ortakların bu davranışlarına karşı olumsuz bir tutum oluşmuştur.

Ülkede başkanlık makamına Vladimir Putin’in gelmesinden sonra alacaklıların Rusya’ya karşı tavırlarında bir miktar yumuşama meydana gelmiştir. Ülkede ayrımcılık tehdidi giderek azalmakta ve Rusya dış borçların yeniden yapılandırılması konusunda bir mutabakat ortamı oluşturmaya çalışmaktaydı. Sonuç olarak, 2006 yılında Paris Kulübü alacaklılarına olan tüm borçlar ödenmiştir. Borcun vaktinden önce ödenmesi için İstikrar Fonu imkânlarından yararlanılmıştır. Rusya Uluslararası Para Fonu’na (IMF) olan tüm borçlarını da planlanandan önce ödemeyi başarmıştır. Paris Kulübü’ne olan borçların tamamen kapatılması için taraflar arasında bir mutabakata varılmıştı ve Rusya, yıllık %15 seviyesine varan yüksek faizlerle almış olduğu ağır borçlarından bu vesile ile kurtulmuş oldu.

Böylelikle, Rusya ve Avrupa Birliği arasındaki ilişkilerde yeni bir aşamaya ulaşılmış oldu. 10 Mayıs 2005 tarihinde Rusya ile Avrupa Birliği arasında yapılan zirvede dört ortak alan için ortak yol haritası oluşturulması hususu onaylandı. Bunlar ekonomi; özgürlük, hukuk ve güvenlik; dış güvenlik; kültür, eğitim ve bilim olarak sıralanmaktadır. Yukarıda ifade edilen dört ortak alan düşüncesi ilk olarak Mayıs 2003 tarihinde St. Petersburg kentinde düzenlenen Rusya-Avrupa birliği zirvesinde ele alınmıştır. Bu anlaşmanın 1994 tarihinde imzalanan ve 2004 yılında süresi sona erecek olan işbirliği anlaşmasının yerini alması hedeflenmiştir.⁴³

Bu dönemde Rusya Federasyonu ile Avrupa Birliği arasında enerji alanında diyaloglar devam etmektedir. Bu görüşmeler esnasında Rusya kendi milli menfaatlerinin ve bu

⁴² Nevskaya, 2017: 63.

⁴³ Novikov, 2010: 117.

mutabakatlara taraf olacak diğer ülkelerinden menfaatlerinin korunmasına yönelik işbirliği ve karşılıklı etkileşim üzerinde durmuştur. Haziran 2006 tarihinde St. Petersburg’da düzenlenen zirvenin ana konusunu uluslararası enerji güvenliğinin sağlanmasını teşkil etmiştir.

Bunun yanında 2004 yılında Avrupa Birliği kapsamının genişlemesi Rusya-Avrupa Birliği ilişkilerinde yeni sorunların ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir.⁴⁴ 10 Ekim 2004 tarihinde Avrupa Birliği ülkelerinden 11 tanesi, dış işleri bakanlığı seviyesinde yapılan toplantıda Rusya’ya yönelik politikaların sıkılaştırılması ve küçük ülkelerin Avrupa Birliği politikalarındaki yerlerinin arttırılmasına yönelik taleplerde bulundu. 2009 yılında Avrupa Birliği, Sovyetler Birliği’nin eski üyelerinden 6 ülke ile (Azerbaycan, Ermenistan, Belarus, Gürcistan, Moldova, Ukrayna) uyum ilişkilerini ilerletmeyi amaçlayan doğu ortaklığı projesini uygulamaya başlamıştır. Rusya’ya göre bu proje Sovyetler Birliği sonrasında bu bölgede Rusya’nın hâkimiyetine meydan okumaktadır. Bunun sebebi ise Rusya’nın Doğu Avrupa üzerindeki etkisinin azalarak bu etkinin Avrupa Birliği lehine güçlenmesi ihtimalidir.⁴⁵

1.1.2.1.1. Rusya Federasyonu ve Avrupa Birliği Arasında Stratejik Ortaklığın Gelişiminde Diplomasi ve Siyasi Katılım Çabaları

Avrupa Birliği ve Rusya arasındaki stratejik ortaklığı ekonomiye bağlı diplomasi olarak ifade edebiliriz. İş dünyasındaki yapılardan faydalanmak suretiyle yürütülen bu diplomasi türü halen devletlerarasında kullanılan geleneksel bir etkileşim yoludur.⁴⁶ Ekonomik diplomasi yolları hem siyasi hem de iktisadi hedeflere aynı anda ulaşmayı mümkün kılan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca görüldüğü kadarıyla, Rusya ve Avrupa Birliği ülkeleri arasında ilişkilerin geliştirilmesi için etkin bir biçimde kullanılmaktadır.

Rusya ve Avrupa Birliği ülkeleri arasındaki ikili ilişkiler tüm Avrupa kıtası için kilit bir önem taşımaktadır. Bu nedenle birleşik Avrupa’nın da kaderi Rusya ile Avrupa Birliği arasında ikili ilişkilerin sağlamlığına ve kilit konularda iyi kararlar alınmasına bağlıdır.⁴⁷ Rusya ve Avrupa Birliği her ne kadar kendilerini stratejik ortak olarak adlandırırsa da, ortaya çıkan uyuşmazlıkların hızlı bir biçimde çözüme kavuşturulması tarafların ortak menfaatlerine uyacak bir biçimde sonuçlanması mümkün olmayabiliyor. Avrupa Konseyi Başkanı Romano Prodi yaptığı açıklamada şunları ifade etmektedir. “Rusya ve Avrupa Birliği gerçekten de stratejik ortaktır. Biz sadece Avrupa’da değil aynı zamanda dünyada da ortak hedefleri

⁴⁴ Zhilkina, 2010: 48.

⁴⁵ Sergunin, 2010: 205.

⁴⁶ Shevchenko, 2016: 29-30.

⁴⁷ Novikov, 2010: 116.

paylaşıyoruz.”⁴⁸ Ancak Avrupa Birliği ile Rusya arasında imzalanan belgelerde stratejik ortaklık ifadesine net olarak yer verilmemektedir. Bu sebeple Rusya ile Avrupa Birliği arasındaki modern ilişkilerin diplomatik platformda hangi terime karşılık geldiğini analiz etmek oldukça önemlidir.

Stratejik ortaklık değerlendirmesi yapılırken Rusya ile Avrupa Birliği arasında yaşanan ilişkinin doğasını uzun vadeli olarak irdelemek gerekir. Taraflar arasındaki ikili ilişkiler uzun vadeli olması için planlanmıştır. Bu nedenle ortaya çıkan sorunların hemen bir ya da iki yıl içinde çözüme kavuşturulması mümkün değildir. Bunların haricinde ikili ortaklığın temellerini 1994 yılında imzalanan ortaklık ve işbirliği anlaşması, 2005 yılında imzalanan ortak işbirliği alanları anlaşması ve bazı sektörel anlaşmalar teşkil etmektedir. İlişkilerin durumu bir taraftan yasal olarak oldukça etkileyici bir dayanak teşkil etmekte, diğer taraftan ise Ortaklık ve İşbirliği Temel Anlaşması’nın süresi 2007 yılında sona ermiştir ve bu anlaşmanın yenilenmesine yönelik çalışmalar ise son derece yavaş ilerlemektedir. Siyasi alanda Rusya ile Avrupa Birliği ilişkileri Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması’nın ötesine geçmiş ve ekonomik alandaki hükümlerin birçoğu eskimiş durumdadır. Bu durum özellikle Rusya’nın Dünya Ticaret Örgütü bünyesine katılmasıyla kendini daha da belirgin hale getirecektir. Avrupa Birliği Rusya Delegasyonu Başkanı Vladimir Chizhov tarafından yapılan açıklamada şunlar ifade edilmektedir: “Bu anlaşmanın birçok hükmü artık eskimiş durumdadır. Çünkü anlaşma 1994 tarihinde imzalanmış ve 1997 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu, Avrupa Birliği kapsamındaki ortaklarımızla işbirliği içinde çalışmamızı gösterir bir olgudur.”⁴⁹

Stratejik ortaklık konusunda gösterge olarak şu örneği verebiliriz. Ağustos 2008 tarihinde Güney Osetya’da yaşanan olaylar neticesinde aradaki ilişkiler şiddetlenmiştir. Bu olayların yaşanması esnasında taraflar son derece zıt kutuplarda yer almışlardır. Rusya burada pozisyonunu agresif bir şekilde savunmaya başlamıştır. Kosova’nın tartışmalı olarak bağımsızlığını ilan etmesi ve Avrupa Birliği ülkelerinden birçoğunun bunu kabul etmesi uluslararası siyasi arenada menfaatlerin ön planda olduğunun göstergesi olarak kabul edilmektedir.

Genel olarak Rusya Federasyonu ile Avrupa Birliği arasında stratejik ortaklık için bir temelin mevcut olmadığı söylenebilir. Fakat stratejik ortaklık teriminin tam anlamıyla hayat bulabilmesi için her iki tarafın da bu sıkı ilişkinin oluşması yönünde bir çaba göstermesi gerekmektedir.⁵⁰

⁴⁸ Novikov, 2010: 117.

⁴⁹ <https://docplayer.ru/49258324-Strategicheskoe-partnerstvo-kak-fenomen-mezhdunarodnoy-politiki-analiz-otnosheniy-rossiya-evrosoyuz.html> (erişim tarihi: 14.07.2019).

⁵⁰ <https://www.forschungsstelle.uni-bremen.de/UserFiles/file/06-Publikationen/Arbeitspapiere/fsoAP73.pdf> (erişim tarihi: 14.07.2019).

1.1.2.1.1.1. Zirvedeki Toplantıların ve Diplomasi Başarısının Özellikleri

2000 yılına doğru, Rusya'nın siyasi sistemindeki değişiklik açıkça görülüyordu. Bu da diplomatik ilişkiler üzerinde olumlu bir etki yarattı. Devlet Başkanı Vladimir Putin'in seçilmesinden sonra Rusya'nın AB ile ilişkilerinde önemli ölçüde artış gözlenmiştir. Rusya Federasyonu Dış Politika Konsepti'nde (2000) AB ile olan ilişkilerin “kilit önemini” vurgulamıştır. Rus-Alman ilişkileri de iki taraf açısından büyük önem taşıyordu. 2000'li yıllarda devlet başkanları Vladimir Putin ve Gerhard Schröder, modern devletlerin gelişimi için aktif, demokratik açıdan etkili bir sivil toplumun önemi konusunda ortak düşünceye sahip olduklarını vurgulamışlardır. Rusya ile AB ortaklığını pekiştirmek adına sadece siyasi işbirliği programları yapılmakla kalmamış, aynı zamanda çeşitli forumlar çerçevesinde ülkeler arasında kültürel diyaloglar da kurulmuştur.⁵¹

Rusya Federasyonu ve Avrupa Birliği seçkinleri arasındaki diplomatik düzeydeki siyasi etkileşim sisteminde yeni yaklaşımlar formüle etmek için kademeli olarak özel uygulama alanları oluşturulmuştur. AB'nin siyasi anlamda amacı, batı tarzı demokrasi ilkesiyle Rus siyasetinin gelişimini destekleyecek yeni bir demokratik değerler⁵² sistemi oluşturmaktır.

Siyasi ilişkilerin geliştirilmesi kapsamında Rus diplomasisi, AB'nin gelişmesiyle birlikte Almanya, Fransa, Büyük Britanya ve İtalya'dan oluşan “Büyük Dörtlü”nün siyasetteki konumunun giderek önem kazandığı gerçeğini görmezden gelemeydi.⁵³ Bu nedenle, 2000-2008 yılları arasındaki dönemde, AB ülkeleriyle siyasi sorunların çözümü konusunda bu durum büyük önem taşıyordu.

AB yaklaşımı ve ilişkiler konusu büyük ölçüde normatif bakış açısı ile belirlenmiştir. Bu durum özellikle en sorunlu olduğu ortaya çıkan dış güvenlik alanında dikkat çekiyordu. Balkanlar, çatışmaları önleme ve kriz yönetimi gibi birçok işbirliği alanı olmasına rağmen, yaklaşımlardaki ciddi farklılıkların belirgin olması nedeni ile ortak komşuluk konusunda üye devletlerin tümü Rusya'yı ortak olarak görmeye hazır değildi. Rusya, AB'nin Rus siyasetine herhangi bir müdahalesine itiraz ederken, AB ise, Moskova'nın siyasetinin genel etkileşiminde bazı özel haklara sahip olduğunu kabul etmeyi reddediyordu.⁵⁴

Diplomasi güçlerinin üstlendiği en önemli faaliyetler arasında aşağıdakiler sıralanabilir:

⁵¹ Pleines ve Schröder, 8-11.

⁵² <https://www.vocaleurope.eu/eu-russia-relations-towards-increasingly-geopolitical-paradigm/> (erişim tarihi: 14.07.2019).

⁵³ Gromyko, 2013: 11.

⁵⁴ <https://www.vocaleurope.eu/eu-russia-relations-towards-increasingly-geopolitical-paradigm/> (erişim tarihi: 15.07.2019).

- 29 Mayıs 2000’de Rusya’nın DTÖ’ye katılma konusunda Avrupa’dan destek almaya çalıştığı müzakereler ve ABD’nin füze savunma Anlaşması’nı Gözden Geçirme niyetine karşı gelme;
- 30 Ekim 2000 (Paris) - güvenlik, enerji ve savunma alanlarında düzenli diyalogun başlaması için anlaşma;⁵⁵
- 17 Mayıs 2001 (Moskova) - Çeçen Cumhuriyeti’ndeki durumun yanı sıra konuşma ve basın özgürlüğü, Rusya’nın DTÖ’ye girişi ile ilgili konuların tartışılması; nükleer atıkların ortadan kaldırılması konusunda anlaşma;
- 12 Kasım, 2002 (Brüksel) - diplomatik ilişkilerin alevlenmesi: zirvenin Danimarka’dan Belçika’ya aktarılması; V.V. Putin’in dünya Çeçen Kongresi’nin yapıldığı ülkeye gitmeyi reddetmesi;
- 31 Mayıs 2003 (St. Petersburg) – ilk kez AB-Rusya Zirvesi Rusya’nın başkentinde gerçekleşmedi; toplantıya AB ülkeleri ve gelecekteki birlik ülkeleri liderleri katıldı; “Dört Ortak Alan” konseptinin onaylanması;⁵⁶
- 21 Mayıs 2004 (Moskova) - Rusya Federasyonu’nun DTÖ’ye katılmasıyla ilgili bir protokolün imzalanması;
- Ekim 2005 (Londra) - Kuzey Avrupa doğal gaz boru hattının inşası ve vize rejiminin kolaylaştırılması tartışması;
- 25 Mayıs 2006 (Soçi) - vize rejiminin geri kabul ve sadeleştirilmesi ile ilgili anlaşmaların imzalanması;
- 26 Haziran 2008 (Khanty-Mansiysk) - yeni bir Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması üzerinde çalışmanın yeniden başlatılması;
- 14 Kasım 2008 (Nice) - yeni anlaşma hakkında Rusya ve AB diyalogunu tehlikeye atan Güney Osetya’daki savaşın tartışılması.

1.1.2.1.1.2. Siyasi İşbirliğine İlişkin Hukuki Temel ve Stratejik Ortaklık Anlaşmasının Uzatılması

Siyasi işbirliğinin yasal temeli 2000 yılından önce imzalanan sözleşme belgelerine ve hepsinden önemlisi 1994 tarihli Anlaşmaya dayanmaktadır. İkili işbirliği çerçevesinde, hem AB RF yönündeki, hem de RF ve bazı AB ülkeleri yönündeki uluslararası işbirliği protokollerini göz önünde bulundurmak gerekir.⁵⁷

⁵⁵ Shumilo, 2012: 66-67.

⁵⁶ <https://www.kommersant.ru/doc/1656350> (erişim tarihi: 15.07.2019).

⁵⁷ <https://library.euneighbours.eu/content/eu-russia-road-map-common-spaces> (erişim tarihi: 15.07.2019).

2003 yılında “Ortak Alan Konsepti” üzerine bir anlaşma kabul edildi.⁵⁸ 2003 yılında St. Petersburg’da yer alan bir zirvede yapılan anlaşmanın ardından, Mayıs 2005 tarihinde AB ve Rusya, karşılıklı işbirliği için daha ayrıntılı bir temel sağlamak amacıyla dört “Ortak Alan” oluşturulması konusunda çalışmalara başladılar. Bu dört alan ekonomik ilişkiler; özgürlük, güvenlik ve adalet; dış güvenlik; bilim ve eğitim gibi konularla ilgiliydi. AB, Rusya’ya, Avrupa Komşuluk Politikası çerçevesinde, diğer Doğu Avrupa ülkelerine önerilenden farklı bir anlaşma sağlayarak, özel statüsünü tanımış oldu.

2003 tarihli ortak alan konsepti, AB ve Rusya arasındaki ticaretin genişlemesi ve çeşitlenmesi için şartların yaratılması ekonomik entegrasyon ve düzenleyici ilkelerle yeni yatırım fırsatları yaratmak, ekonomik entegrasyon ve yeni yatırım fırsatları yaratma, piyasaları açma, ticaret prosedürlerini basitleştirme ve altyapı geliştirme yoluyla yeni bir Ortak Ekonomik Alan yaratma gereğini ortaya çıkardı. Ortak ekonomik alan ticaret, yatırım, sınai İşbirliği ve işletme politikası gibi geniş bir yelpazedeki konuları kapsayacaktı.⁵⁹

Bu konseptin amacı, güvenlik ve kriz yönetimi konusunda işbirliğini yoğunlaştırmak ve terörizm, bölgesel çatışmalar ve devlet çöküşleri, kitle imha silahlarının (KİS) yaygınlaştırılması gibi yeni tehditlere karşı koymak ve doğal afetlere müdahale konusunda işbirliğinin güçlendirilmesiydi.⁶⁰ Bu işbirliği hem 2003 tarihli Konsept hem de 1994 tarihli Anlaşma uyarınca her iki tarafın dış politikasını destekleyen ortak değerlere dayanıyordu.

AB Rusya ile işbirliği çabalarını “ortak komşuluk” ekseninde yoğunlaştırmıştır. Bu alanda, AB ve Rusya, Birleşmiş Milletler, AGİT ve Avrupa Konseyi’nin önemini kabul ederek çok taraflılığa dayanan uluslararası bir düzenin geliştirilmesine ilgi duyduklarını belirtmişlerdir.⁶¹

1.1.2.1.1.3. Vizesiz Rejim ile İlgili İşbirliği Konuları

2002 yılında Devlet Başkanı Vladimir Putin, Moskova ile bir anlaşmazlığın Kaliningrad’da çözümüne dair AB liderlerine hitaben yazdığı bir mektupta Rusya ile AB arasında vizesiz bir rejim önermişti.⁶² Hem 2000-2008 hem de sonraki dönemlerde vize diyalogu adı verilen RF ve AB arasında vizesiz bir rejimin kabul edilme ihtimalinin nedeni buydu. Güvenlik veya siyasi nedenlerden dolayı vize ücretleri insanlara çok pahalı gelebilirdi ve prosedürler de daha da karmaşık olabilirdi. Başvuranlar birçok ülkedeki vize

⁵⁸ https://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-05-103_en.htm (erişim tarihi: 16.07.2019).

⁵⁹ https://www.researchgate.net/publication/297556923_The_four_common_spaces_New_impetus_to_the_EU-Russia_strategic_partnership (erişim tarihi: 16.07.2019).

⁶⁰ https://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-05-103_en.htm (erişim tarihi: 16.07.2019).

⁶¹ https://www.files.ethz.ch/isn/25727/71_Four%20Common%20Spaces.pdf (erişim tarihi: 17.07.2019).

⁶² <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/putin-proposes-visa-free-regime-with-the-eu/> (erişim tarihi: 17.07.2019).

uygulamalarının aşırı bürokratik, biçimsiz, belirsiz ve zaman alıcı olduğu yönünde şikâyet etmekteydi. Özellikle 2000 ile 2007 yılları arasındaki dönemde “1994 tarihli Anlaşma” gereği Rusya Federasyonu ve AB stratejik ortaklar olmaları nedeniyle bürokratik gecikmeleri azaltmak, turizmi geliştirmek ve turistler için kolaylıkları arttırmak⁶³ için serbestleşme ve / veya dijitalleşmeye doğru artan bir eğilim gösterdiler.

Moskova’da yapılan vize diyalogu sırasında, RF “yarın” vizesiz giriş uygulamalarına izin vermeye hazır olduklarını, ancak AB’den karşılık beklenildiğini belirtmiştir.⁶⁴ Müzakereler sırasında, Rus hükümetinin tüm Rus vatandaşları için değil de, sadece “hizmet pasaportu” sahibi olan sınırlı sayıda hükümet çalışanı için vizesiz bir rejime izin verilmesi istediği ileri sürülmüştür. Hizmet pasaportları sadece vize kolaylaştırma aşamalarından biri olarak görülmüştür.

Vize diyalogundaki dönüm noktası, AB ve Rus vatandaşlarının daha önce AB ile Rusya arasında seyahat eden kategoriye giren turistler/ gezginler için çok girişli uzun süreli vizeye izin veren vize kolaylaştırma sözleşmesinin kullanımını sağlayan 2006 tarihli Anlaşma oldu. Gerçekte ise çoklu giriş vizesi çıkarılması konusundaki uygulama bir AB üye devletinden diğerine göre değişmekte olup, Rusya tarafında sınırlı kalmıştır. Anlaşma 1 Haziran 2007’de yürürlüğe girmiştir.⁶⁵ Bu, akrabalar, gazeteciler, resmi delegasyonlar, ulaştırma ekibi üyeleri ve diğer bazı gruplar için vize almanın basitleştirildiği ve diplomatik pasaport sahipleri için vizelerin iptal edildiği anlamına geliyordu. AB Bakanlar Konseyi, insan ticareti ve uyuşturucu ticareti riskinin yüksek olmasının yanı sıra, Rusya ve Kazakistan arasındaki açık sınırlar nedeniyle sınırlarını açmaya hazır olmadığını açıkladı. 2008 yılında, eski İtalya Başbakanı Silvio Berlusconi ve ardından Finlandiya Dışişleri Bakanı Alexander Stubb, AB ile Rusya arasındaki vizesiz giriş uygulamalarının gelecekteki olasılığı hakkında görüşlerini kamuoyuna açık olarak dile getirmeye başladılar.⁶⁶

Vizesiz geçişle alakalı iyimser tablo aşağı doğru ilerlemiştir. 6 Mart 2014 tarihinde ise Avrupa Birliği Hükümetleri Liderleri Ukrayna konusunda yaptıkları ortak açıklama kapsamında Rusya ile vizesiz geçiş görüşmelerinin askıya alındığını duyurdular.

⁶³ <https://www.europeanleadershipnetwork.org/commentary/overcoming-the-stalemate-in-eu-russia-relations-start-with-the-visa-dialogue/> (erişim tarihi: 18.07.2019).

⁶⁴ <https://www.europeanleadershipnetwork.org/commentary/overcoming-the-stalemate-in-eu-russia-relations-start-with-the-visa-dialogue/> (erişim tarihi: 18.07.2019).

⁶⁵ <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:129:0027:0034:EN:PDF> (erişim tarihi: 18.07.2019).

⁶⁶ <https://sputniknews.com/world/20080418105424007/> (erişim tarihi: 19.07.2019).

1.1.2.1.1.4. Rusya'nın Avrupa Birliği'ne Olası Katılımı ve Siyasi Diyalogun Değerlendirilmesi

Rusya'nın Avrupa Birliği'ne katılma fikri, gergin ilişkiler dönemlerinde bile her zaman var olmuştur. 2010 yılında, Almanya'nın Berlin şehrinde bir konferansta, V.V. Putin açıkça bir gün Rusya mutlaka Avrupa Birliği üyesi olacağını söyledi. Aynı konferansta, Almanya Merkez Bankası Başkanı Josef Ackerman, V.V. Putin'in açıklamasına onay verdi. Bununla birlikte, Rusya'nın ulusal çıkarlarını, özellikle de Rus ekonomisi için anahtar olanları, yani enerji alanını korumak daha önemlidir.⁶⁷

Kaliningrad şehrinin coğrafi konumu ve ticaret ve transit geçiş konularındaki yardımlar göz önüne alındığında, Rusya'nın AB'ye olası katılımı konusunda bir değerlendirme yapıldı. "1994 tarihli Anlaşma"nın imzalanmasından bu yana, altyapı geliştirmesiyle, sınır prosedürlerinin modernizasyonu ve kanun yetkili organları için yasadışı faaliyetleri tespit etmeye ve vergi gelirlerini toplama kabiliyetlerini arttırmaya yönelik eğitim verilerek, ticaretin ve malların ve insanların taşınmasının kolaylaştırılmasını amaçlayan bir dizi program uygulanmıştır. AB'ye katılmanın imkânsız olduğunun kademeli olarak farkına varmalarına rağmen, Rus vatandaşlarının çoğu Ağustos ayındaki Gürcistan savaşının yol açtığı ilk ciddi krizden sonra bile AB'ye karşı olumlu tutum sergilemişlerdir.

Tablo 1.1 Rusya Anketlerine Göre Rusya'nın AB'ye Muhtemel Katılımı

Tarih	AB'ye Katılmalı mı?			Ajans
	Evet	Hayır	Bilmiyorum	
1999.	67 %			Levada Center ⁶⁸
2001.03	59 %	19 %	22 %	Kamuoyu Vakfı ⁶⁹
2003.08	73 %			Kamuoyu Vakfı
2003.10	35 %	46 %	19 %	Rusya Kamuoyu Araştırmaları Merkezi ⁷⁰
2004.02	35 %	45 %	20 %	Rusya Kamuoyu Araştırmaları Merkezi
2004.06	59 %	25 %	12 %	Levada Center
2005.07	33 %	48 %	19 %	Rusya Kamuoyu Araştırmaları Merkezi
2006.05	30 %	53 %	17 %	Rusya Kamuoyu Araştırmaları Merkezi
2007.02	55 %			Levada Center
2008.06	36 %	50 %	14 %	Rusya Kamuoyu Araştırmaları Merkezi
2008.09	30 %	27 %	43 %	Kamuoyu Vakfı

⁶⁷ <https://inosmi.ru/politic/20170823/240092741.html> (erişim tarihi: 19.07.2019).

⁶⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz., <http://www.levada.ru/> (erişim tarihi: 20.07.2019).

⁶⁹ <https://fom.ru/> (erişim tarihi: 20.07.2019).

⁷⁰ <https://wciom.ru/> (erişim tarihi: 20.07.2019).

Rusya'nın AB'ye girişi lehine dile getirilen argümanlar arasında şunlar ifade edilmektedir: ekonomik büyüme; küresel ekonomik alana entegrasyon; yatırım olasılığı; nüfusun refah düzeyinin artırılması; vizesiz rejimin kaldırılması; Avrupa ülkeleri ile ilişkilerin güçlendirilmesi; küresel toplumda Rusya'nın otoritesinin artırılması; genel güvenlik ve istikrarın güçlendirilmesi.

Ekim 2010'da, katılımcıların çoğunluğu (% 56) "Rusya'nın gelecekte AB'ye katılmak için çaba göstermesi gerektiğine" inanırken ve % 23'ü bu fikre karşıydı. Rusya için AB üyeliğine katılması konusunda tam olarak imkânsız olması (% 64). Eylül 2014'te Levada Analitik Merkezi tarafından tescil edildi. 2013 yılında, Rusya'nın AB'ye üyeliğini destekleyenlerin ve karşı çıkanların oranı neredeyse aynıydı (Levada Center).⁷¹

1.1.2.1.2. Güvenlik Sorunları ve Münih Konferansına Yansımaları

1990'ların sonlarında Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası oluşturulmuş ve Avrupa Birliği kapsamında bağımsız bir güvenlik yapısı oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu yapı NATO ile işbirliğinin yanında Avrupa Birliği uyum süreçlerindeki etkileşimlere dayanmaktadır. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası uygulamasının asıl amacı Avrupa'da güvenliğin sağlanmasına katkılarda bulunmaktır ve geleneksel barışın korunması, kurtarma ve insani operasyonlar ve kriz yönetimleri gibi alanları da kapsıyordu.

Rusya ile Avrupa Birliği arasında güvenlik konusundaki en önemli atılımlardan biri, 2000 yılında Paris'te düzenlenen Rusya-Avrupa Birliği Zirvesi'dir. Bu toplantıda siyaset ve güvenlik konularında diyalog ve işbirliğinin güçlendirilmesi konulu ortak bildirge kabul edildi. Ayrıca Ekim 2001 tarihinde Avrupa Birliği ve Rusya'nın liderlerinin katılımlarıyla Brüksel'de düzenlenen bir toplantıda güvenlik ve işbirliği konusunda önemli kararlar alınmasının yanı sıra, uluslararası alanda terörle mücadele konusu da aktif olarak tartışıldı.⁷²

Güvenlik alanında olası işbirliği alanları ele alındığında aşağıda belirtilen hususlar dikkate değerdir: 1) Avrupa Birliği ve Rusya'nın barışı muhafaza etme konusunda yapacakları operasyonlar ve Avrupa'nın bazı sorunlu bölgelerinde yaşanan sorunlar için Rusya'nın da kriz yönetimine katılma arzusu; 2) Avrupa dışında yer alan (Afrika örneği gibi) ve Rusya'nın menfaatleri açısından önemli yerlerle alakalı işbirliği içinde olabilme.⁷³

Rusya Federasyonu açısından güvenlik meselesi sadece Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ile sınırlı değildir. Bunun yanında bu politika Rusya ile Avrupa Birliği arasındaki güvenlik konusunun gelişmesine etki edebilecek güce sahip bir etkidir. Avrupa Güvenlik ve

⁷¹<https://eng.globalaffairs.ru/number/Russia-and-the-European-Union-in-Eulerian-Circles-of-Europe-19908> (erişim tarihi: 20.07.2019).

⁷² Semke, 2008: 32.

⁷³ Morozov, 2004: 6.

Savunma Politikası ve hızlı bir biçimde harekete geçebilen güçler Avrupa Birliği'nin dış güvenlik politikası açısından önemli bir araç olarak görülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri açısından ise NATO'nun Avrupa'da güvenliği sağlaması sürecinde bir dayanak olarak görev yapmaktadır.

Avrupa Birliği'nin yalnızca Avrupa'da değil, diğer ülkeler ve bölgelerle ilişkilerinde de çıkarlarını güvence altına alarak, önemli bir siyasi güç haline gelmeye çalıştığı açıktır. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikaları kriz önleme potansiyeli ile bu gayeye ulaşmayı planlamaktadır.⁷⁴

Her yıl dünya liderleri küresel barış ve güvenliğin tartışıldığı bir konferans için Münih'te bir araya gelmektedirler. Münih'te yapılan Güvenlik Konferansı her yıl burada düzenlenir ve 1993 yılına kadar Askeri Konferans olarak adlandırılmaktaydı. Konferansın ilk otuz yılına baktığımızda katılımcıların NATO ülkelerinin askeri siyasi liderleri, siyaset bilimciler ve basın mensupları olduğunu görmekteyiz. 1990'lı yıllardan beri bu toplantıya Rusya'dan da temsilci katılmaktadır.

2007 yılında, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in özellikle dikkat çekici bir konuşma yaptığı 43. Münih Konferansı düzenlenmiştir. Yapılan bu konuşmaya Münih konuşması adı verildi ve bazı siyaset bilimciler ve analistler bunu Soğuk Savaş'la kıyaslanabilir bir yaklaşım olarak değerlendirdiler.

1.1.2.1.2.1. Nükleer Tehditlerin Aşılması Konusundaki Sorunlar

Dünya liderleri küresel barış ve güvenliğini müzakere etmek üzere her yıl Münih'te bir araya gelirler. 2007 yılındaki konferansa ise Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in ünlü konuşması damga vurmuştu.⁷⁵ Konuşmanın odak noktası, küresel güvenlik ve tek kutuplu bir dünya düzeninin barış ve istikrarı sürdürememesi sorunuuydu. Ayrıca, konuşmada NATO ve Rusya'nın katılımıyla Avrupa ve Avrasya'da gelecekteki güvenliğin boyutu belirlenmiştir.

Kimyasal, biyolojik ve nükleer kitle imha silahlarının yayılması ve üretimi için gerekli olan know-how, her zaman uluslararası barış ve güvenlik için öngörülemez bir tehdit kaynağı gibi görünmektedir.

Konuşmasının başında Vladimir Putin, küresel güvenlik konusundaki arzularının, Dünya düzeninin oluşumunda öyle ya da böyle bir rol üstlenen tüm devletlerin katılımıyla çok taraflı bir diplomatik süreçle desteklenmesi olduğunu açıkladı. Soğuk Savaş sırasındaki ideolojik çatışmaya değinerek şunları söyledi: “Bundan sadece yirmi yıl önce, dünya ideolojik

⁷⁴ Semke, 2008: 33.

⁷⁵ <https://www.eurasiareview.com/11092018-revisiting-putins-2007-munich-security-conference-speech-oped/> (erişim tarihi: 21.07.2019).

ve ekonomik olarak bölünmüştü ve iki süper güç büyük bir stratejik potansiyel ile küresel güvenliği sağlamıştı.” Bu küresel çatışma, küresel toplumun ve tüm dünyanın gündeminde en keskin ekonomik ve sosyal sorunların belirmesine neden oldu. Diğer savaşlarda olduğu gibi, Soğuk Savaş da bize mühimmat, ideolojik kalıplaşmalar ve Soğuk Savaş bloğunun düşüncesini bıraktı.”⁷⁶

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, 2007 Münih Konferansı’nda, ABD’yi balistik füzelere karşı savunma geliştirmek, uluslararası kurumlara zarar vermek ve Irak’taki savaşla Ortadoğu’daki dengeleri bozmak suretiyle yeni bir nükleer silahlanma yarışını provoke etmekle suçladı.⁷⁷ Putin, Amerika Birleşik Devletleri’nin yetmişli yıllarda Rusya ile ABD arasındaki ilişkileri daha da sıkıntıya sokan birçok konu da dâhil olmak üzere Amerika’nın dünya meselelerindeki baskınlığına ilişkin uzun bir şikâyet listesi okudu. Bunların arasında NATO’nun Baltık ülkelerindeki genişlemesi de yer almaktaydı. Putin, “NATO’nun genişleme sürecinin ittifakın modernizasyonu ile hiçbir ilgisi yoktur,” dedi. “Bu genişleme kime karşı yapılmakta? diye soru sormaya hakkımız var.”⁷⁸ ABD’nin, eski Sovyetler’deki seçimlere gözlemci gönderen Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı’nı “bir ülkenin dış politika çıkarlarını güvence altına almak için adi bir araç” haline getirdiğini de belirtti.⁷⁹

1.1.2.1.2.2. Yerel Çatışmaların Çözümü İçin Siyasi Katılım

Modern devletler izole değildir, dahası uluslararası ilişkilerin aktif olmalarını sağlayan ve statülerini belirleyen sürekli etkileşim içindelerdir. Bu da Vladimir Putin tarafından Münih’teki konferansta vurgulanan bir başka husustur.

Putin, Münih Konferansı’nda siyasetin, savaş sayısını veya yerel/bölgesel çatışmaları azaltmadığını vurguladı ve “bu tür çatışmalarda her geçen gün daha fazla insan, önemli ölçüde daha fazla insan ölüyor” diye konuştu.⁸⁰ Putin ayrıca uluslararası ilişkilerde neredeyse sınırsız aşırı güç kullanımının küresel dengelerin bozulmasını artırdığını da belirtti.⁸¹

2007 yılında dünya siyasetindeki mevcut eğilimlerden bahseden Vladimir Putin, “Bugün, uluslararası hukukun temel ilkelerinin ihmal edilmesine, neredeyse sınırsız bir şekilde aşırı güç kullanımına daha çok tanık oluyoruz” diye uyarıda bulundu.⁸² Bu sözler “Arap Baharı”nın ortaya çıkmasından önce söylenmişti ve Libya ve Suriye’deki iç savaşlar

⁷⁶ <https://www.eurasiareview.com/11092018-revisiting-putins-2007-munich-security-conference-speech-oped/> (erişim tarihi: 21.07.2019).

⁷⁷ <https://www.reuters.com/article/us-russia-usa/putin-says-u-s-wants-to-dominate-world-idUSL1053774820070210> (erişim tarihi: 21.07.2019).

⁷⁸ <https://www.nytimes.com/2007/02/11/world/europe/11munich.html> (erişim tarihi: 21.07.2019).

⁷⁹ <https://www.nytimes.com/2007/02/11/world/europe/11munich.html> (erişim tarihi: 21.07.2019).

⁸⁰ <https://www.rferl.org/a/1074621.html> (erişim tarihi: 22.07.2019).

⁸¹ <https://www.rferl.org/a/1074621.html> (erişim tarihi: 22.07.2019).

⁸² <https://tass.com/politics/930271> (erişim tarihi: 23.07.2019).

Putin'in sözlerinin ne kadar yerinde olduğunun çarpıcı örnekleridir. Her iki ülkede yaşanan olaylarda dış güçlerin müdahalesi açıktı ve çok büyüktü.⁸³

Güç kullanımı, bir dereceye kadar küresel sorunların çözümünde standart bir uygulama olmuştur. Bununla birlikte, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden hemen sonra birçok ülke aynı sorunları diplomasi, müzakereler, rekabet ve ticaret gibi barışçıl yollarla çözülebileceği yanılgısını geliştirdi. 2007 yılı itibariyle, bu askeri güç eğilimi diplomatik bir çözüme doğru umutsuz bir dönüş yapmaktaydı. Bu durumu ortaya koymak için Yugoslavya ve Irak'ı hatırlamak yeterlidir. Münih konuşmasında Putin, aynı eğilimin devam etmesi halinde kurala dönüşeceğini ve gücün yalnızca ABD tarafından kullanılmayacağı konusunda uyarıda bulundu.⁸⁴ Kosova sorununa değinen Putin, uluslararası toplumun bir çözüm empoze etmeye çalışmaması gerektiğini söyledi. Rusya'nın veto hakkına sahip bir BM Güvenlik Konseyi üyesi olduğunu hatırlattı ve Rusya, Sırbistan veya Kosovalı etnik Arnavut çoğunluk tarafından kabul edilmeyen BM kontrolündeki Sırp eyaletinin statüsünü düzenleme amaçlı herhangi bir uluslararası plana karşı çıkacağını söyledi.⁸⁵

Avrupa Birliği'nin lokal uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulması yönündeki girişimleri 2004 yılında onaylanmış olan Avrupa'nın Komşuluk Politikaları kavramı ile açıklanabilmektedir. Bu uzlaşma metni kendi bünyesinde Avrupa'nın kendisine komşu olan bölgelerdeki etkisini göstermektedir. Buna örnek olarak ise Abhazya, Güney Osetya ve Dağlık Karabağ konularını gösterebiliriz. Azerbaycan, Ermenistan, Belarus, Gürcistan, Moldova ve Ukrayna gibi Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinden oluşan dost ülkeler halkası oluşumunun maksadı Avrupa Birliği ile olan siyasi ve ekonomik bağların yeniden güçlendirilmesi çabalarıdır. Burada anlaşılması gereken önemli bir konu Avrupa Birliği tarafından yapılan bu tarz barış faaliyetlerinin Rusya'nın mevcut konumuna zarar verdiğidir.⁸⁶

1.1.2.1.2.3. Siyasi Etkileşim Çerçevesinde Ülkelere Yönelik Diğer Güvenlik Tehditleri

21. Yüzyıl'ın başında pek çok araştırmacının dikkat çektiği bir gerçek, modern dünya düzeninin oluşumunun karakteristik bir özelliği olan küresel devletlerin uluslararası ilişkiler sistemindeki öneminin artmasıydı.⁸⁷ Dünyadaki bu durum çatışma potansiyelinin korunması, güçler arasındaki dengelerin değişmesi ve eski tehditlerin güçlenmesi ile ortaya çıkan bölgesel güvenliğe ve diğer devletlerin güvenliğine yönelik tehditlerin belirmesiyle açıklanabilir. Bazı

⁸³ <https://tass.com/politics/930271> (erişim tarihi: 23.07.2019).

⁸⁴ <https://www.reuters.com/article/us-russia-usa/putin-says-u-s-wants-to-dominate-world-idUSL1053774820070210> (erişim tarihi: 24.07.2019).

⁸⁵ <https://www.rferl.org/a/1074621.html> (erişim tarihi: 24.07.2019).

⁸⁶ Yun, 2013: 112-115.

⁸⁷ <https://www.geopolitica.ru/en/article/21st-century-geopolitics-multipolar-world-order> (erişim tarihi: 24.07.2019).

politikacılar ve bilim adamları tarafından ilan edilen ancak başarısız olan tek kutuplu sistem, tam olarak anlaşılmayan yeni uluslararası bir uygulamaya yol açtı. Çağdaşlaşma yolunda ilerleyen dünyada, 2000’li yılların başında dünya siyasetinin kutupsallığının hızla değişen durumla bağlantılı olarak sınıflandırılmasına izin verilmedi.

Münih Konferansı’nda Vladimir Putin, Rusya’yı Avrupa’nın güvenliği için tehdit olarak gören Avrupalı ortakları ile ilgili bazı sorulara açıklık getirdi ve Rusya hakkında sahte gerçekler temelinde yaptıkları sahte haberler yayınlayan Batı liberal medyası konusunda da açıklamalarda bulundu. Örneğin, Batı medyası 1990’larda Rusya’nın bir kısım nükleer örnekleri İran’a teslimiyle ilgili sahte bir hikâyeye ortaya atmıştı. Küresel nükleer geleceğe değinen Putin, “Yeni, istikrarsızlaştırıcı nükleer silahların, yüksek teknoloji silahların ortaya çıkmasına izin verilmesi tabii ki mümkün değil. Bu durum özellikle uzayda yeni bir çatışma bölgesini önlemeye yönelik tedbirlerle ilgilidir çünkü ‘Yıldız Savaşları’ artık bir hayal ürünü değil, gerçektir” şeklinde konuştu.⁸⁸

Ayrıca, Vladimir Putin, üye ülkeler arasındaki işbirliğinin aksamasının önündeki en büyük engel olan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı’ndaki (AGİT) bürokratik merkezileşme konusundaki endişesini de dile getirdi. AGİT’in faaliyetlerinin sonuçlarına değinen Putin, “AGİT’in işbirliği dengesi açıkça bozulmuştur. İnsanlar AGİT’i bir veya bir grup ülkenin dış politika çıkarlarını geliştirmek için tasarlanmış adi bir araca dönüştürmeye çalışıyor. Bu görevi yine AGİT’in bürokratik mekanizması yerine getiriyor”⁸⁹ demiştir. AGİT’in insani alanla ilgili temel belgelerinde belirtilen ilkeleri gözden geçirirsek, katılımcı ülkelerin yalnızca bir ülkenin uluslararası insan hakları standartlarına uymasına yardımcı olmayı hedeflediğini görürüz. Ama bu organizasyonun bir üye devletin iç meselelerine müdahale edebileceğinden söz edilmemektedir. AGİT’in müdahale politikası, yaptığı bu konuşmada Putin tarafından açıkça tanımlanmıştır.⁹⁰

Uluslararası güvenlik meseleleriyle konusunda; 21. Yüzyıl’ın başında uluslararası terörizmdeki dalgalanmanın artması neticesinde Rusya Federasyonu ile Avrupa Birliği arasındaki işbirliğinin güçlenmesi için bir fırsat doğduğunu belirtmek gerekir. Rus özel kuvvetlerinin terörle mücadelede büyük bir deneyime sahip olması bu konuda önemli bir avantajdı.

⁸⁸ <https://www.eurasiareview.com/11092018-revisiting-putins-2007-munich-security-conference-speech-oped/> (erişim tarihi: 25.07.2019).

⁸⁹ <https://www.eurasiareview.com/11092018-revisiting-putins-2007-munich-security-conference-speech-oped/> (erişim tarihi: 25.07.2019).

⁹⁰ <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S187936651100025X> (erişim tarihi: 26.07.2019).

Kafkasya'nın siyasi rekabetin yaşandığı bir bölge haline geldiğini rahatlıkla söylemek mümkündür.⁹³ Gürcistan siyaseti içerisinde bulunan seçkinlerin, Batı ülkelerini toprak bütünlüğü sorununu çözebilecek güçler olarak bölgeye çekme isteği, Rusya'da aşırı derecede olumsuz bir durum olarak algılanmaktaydı.

AB Gürcistan Savaşı'nda bile Rusya'ya karşı herhangi bir ekonomik yaptırım uygulamadan ilişkilerini "her zamanki gibi" devam ettirmeye özen göstermiş, fakat Ukrayna'da sergilediği tavırla başta Rusya olmak üzere birçok ülkeyi şaşırtmıştır. Çünkü Rusya, AB'nin kendi içindeki bölünmelerden dolayı bu tür kararları alabilmesini çok mümkün görmemiştir. Ancak Güney Osetya ve Abhazya'nın aksine Rusya'nın Ukrayna'daki müdahalesini kabullenemeyen AB ve AB üyesi ülkeler, en uygun yanıtın yaptırımlar olduğu üzerine uzlaşma sağlayabilmişlerdir. Nitekim yaptırımlar, AB'nin Rusya'ya karşı olan tepkisinin tanımlanmasındaki zorlayıcı seçenekler arasında bütün üye ülkelerin ortak paydasını oluşturmuştur.⁹⁴

Gürcistan, Abhazya ve Tskhinvali bölgesi/Güney Osetya bölgelerinin bağımsızlığını tanımamaktaydı ve hala buraları kendi toprakları olarak saymaktadır.⁹⁵ Bu çatışma Rusya ve Batılı ülkeler arasında bir bilgi savaşını başlatmıştı.⁹⁶

1.1.3. Gürcistan Krizi Sonrası Rusya Federasyonu – Avrupa Birliği İlişkileri (2008 - 2012)

Güney Osetya bölgesinde yaşanan savaş sorunu sadece Rusya ile Gürcistan arasında ilişkileri etkileyen bir husus olmakla kalmamış, aynı zamanda yeni bir jeopolitik gerçeğin ortaya çıkmasının da dönüm noktası olmuştur. 2000'li yılların başından bu yana, Rusya'nın siyasi ve ekonomik gücünün kademeli olarak yerine oturmasından sonra Amerika, Avrupa Birliği ve NATO'nun doğrudan etkisiyle 1990'lı yıllarda Bağımsız Devletler Topluluğu ve Baltık Devletleri sahasında etkisini giderek daha fazla göstermiştir.

Rusya ile Gürcistan arasında yaşanan bu kriz sonrasında özellikle belirtilmesi gereken husus Gürcistan'ın o dönemde Rusya ile Avrupa arasındaki enerji alışverişinde arabuluculuk rolünü üstlenme girişiminde bulunmasıydı. Bu girişim Rusya'nın Avrupa'ya enerji arzında etkinliğini tehlikeye sokabilecek bir husus olarak görülmüştür. Gürcistan Kafkas bölgesinde jeopolitik ve ekonomik açıdan önemli bir devlettir ve enerji arzı konusunda Avrupa'nın Rusya'ya bağımlılığın önüne geçilmesi adına kilit bir rol oynayabilir.

⁹³ <https://www.euronews.com/2018/08/07/europe-s-forgotten-war-the-georgia-russia-conflict-explained-a-decade-on> (erişim tarihi: 27.07.2019).

⁹⁴ Schmidt-Felzmann, 2015: 124-125.

⁹⁵ Tokmazishvili, 2019: 190.

⁹⁶ <https://fas.org/sgp/crs/row/RL34618.pdf> (erişim tarihi: 27.07.2019).

2008 ve sonrasında Rusya Federasyonu yönetiminin merkezi idare politikasına devlet başkanının denetiminde sıkı bir biçimde uyduğunu ve belli seviyelerde medya ve muhalefetin faaliyetlerini sınırlayıcı girişimlerin neticesinde devletin ekonomideki rolünün arttığını görmekteyiz. Rusya ile Avrupa Birliği arasındaki siyasi ve ekonomik gelişme modelleri arasındaki fark, tarafların etkileşim arzusunu ya ileriye taşımakta ya da bazen zayıflatmaktadır.

2010'ların başında, Başkan Dimitri Medvedev dönemi, Rusya Federasyonu ve Avrupa Birliği arasında yeni bir anlaşmanın oluşturulması ve imzalanmasına ilişkin müzakerelerle öne çıkıyor. Ayrıca serbest vize rejimi ile alakalı teorik planlamalar gerçekleşmiş ve bunun yanında taraflar arasındaki etkileşimin seviyesini arttırma eğilimleri olmuştur. Ancak bu müzakereler esnasında yine karmaşık bir unsur ortaya çıkıyor. Rusya, Kazakistan ve Belarus ile dış ticaretin düzenlenmesi için yetkilerin Gümrük Birliği organlarına aktarılması gerekliliği hususu görülüyor.⁹⁷

Son olarak, Ukrayna Sorunu olarak adlandırılan Kırım'ın 2014 yılında Rusya Federasyonu sınırlarına katılması Avrupa Birliği ve Rusya arasında esas uyuşmazlık noktasını teşkil etmektedir. Birleşmiş Milletler ülkelerinin çoğunluğu Kırım'da yapılan referandumun geçerliliğini kabul etmemektedir. Batı Bloğu ülkeleri ve bir dizi uluslararası örgüt (Nato, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı) Rusya'nın buradaki rolünü bir işgal politikası, Ukrayna toprak bütünlüğünü baltalayan bir saldırı ve ele geçirme olarak değerlendirmişlerdir. Rusya'nın batı toplumu tarafından öne sürülen talepleri reddetmesi Avrupa Birliği ile ilişkilerinin sert bir biçimde soğumasıyla sonuçlanmıştır. Bununla birlikte Ukrayna'daki istikrarsızlıkla bağlantılı olduğu düşünülen Rusya'nın kendi kurumlarına ve bir dizi özel ve tüzel kişiliğe yönelik siyasi ve ekonomik yaptırımlar uygulanmaya başlanmıştır. Rusya da bunlara karşı yaptırımlarla cevap vermiştir. Bu eylemler işbirliğinin azalmasına ve bunun sonucunda Rusya ile Avrupa Birliği arasında ticaret hacminin düşmesine neden olmuştur. Buna benzer olarak Rusya'nın Suriye politikasına da Avrupa Birliği karşı çıkmaktadır.⁹⁸

1.1.3.1. Küresel Finans Krizinin İkili İlişkilerine Olan Etkileri

2008 tarihli küresel finansal krizi hem küresel ekonomi hem de bazı bölge ve ülkelerin ekonomik gelişimi üzerinde olumsuz etki yaratmıştır.⁹⁹ Avrupa'daki finansal kriz deneyimi, ülkede yabancı sermayenin aktif olduğu ve ulusal ticari bankaların uluslararası finansal

⁹⁷ Korotkova, 2014: 333-338.

⁹⁸ Alekseyeva ve Naymovich, 2019: 51.

⁹⁹ <https://www.thebalance.com/2008-financial-crisis-3305679> (erişim tarihi: 27.07.2019).

sisteme entegre olduğu durumlarda, mali sektörde devlet düzenleme ve kontrol (denetim) mekanizmaların marjinal yönetim merkeziliğinin yetersizliğine işaret ediyordu. Bazı ülkelerde bu durumun ortaya çıkması, devlet kontrolünün bilinçli bir şekilde iyileştirilmesinin ve kredi-finance piyasaların düzenlenmesinin bir sonucudur.¹⁰⁰

Küresel mali kriz, en çok Orta ve Doğu Avrupa (ODA) ekonomisini etkiledi. Krizin bu ülkelere esas olarak finansal piyasalar ve dış ticaret aracılığı ile etki ettiğini belirtmek gerekir. 2008 krizi yeni bir küreselleşmenin klasik ekonomik kavramlar temelinde düzenlenmesinin entegrasyon faktörleri etkisi ile istikrarsızlığa sebebiyet verdiğini gösterdi.¹⁰¹ Bu durum hükümetlerin yapacağı düzenlemelere yeni yaklaşımın getirilmesini de gerektiriyordu. Finansal tehditlerin önlenmesi çabasında bu durum ülkeler arasındaki işbirliği için teşvik noktası haline geldi. Vladimir Putin 2010 yılında konuyu şöyle yorumlamıştır: “Hepimizin karşılaştığı küresel ekonomik kriz birbirimize ne kadar bağımlı olduğumuzu açıkça göstermiştir. Ayrıca, bir ülkenin veya hatta bir büyük bankanın sorumsuz veya bencilce eylemlerinin, tüm küresel finansal sistemi için sorunlara yol açabildiğini de görmüş olduk. Bu nedenle, hükümetlerin, finansal otoritelerinin tüm ülkelerin merkez bankalarının politikalarını senkronize etmeleri büyük önem taşımaktadır.”¹⁰²

Dünya üzerinde yaşanan küresel finansal kriz nedeniyle ekonomide bir düşüş trendi meydana gelmiştir. Bu durumun da doğrudan doğruya Rusya ile Avrupa birliği ilişkilerini etkilediğini görmekteyiz. Uluslararası kuruluşlar tarafından yapılan ekonomi tahminleri aşağı yöne doğru yeniden düzenlenmekte. Temmuz 2013 tarihinde düzenlenen G20 toplantısında maliye bakanlarının yapmış oldukları açıklamalarda gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinde ve bazı büyük ekonomilerde büyümenin yavaşladığı ve buna bağlı olarak Avrupa Birliği’nde bir durgunluk yaşandığını ifade edilmiştir.

1.1.3.2. Gürcistan Krizinin İkili İlişkilerine Olan Etkileri

AB, Kafkaslardaki savaşta arabuluculuk anlamında diplomasi açısından kilit rol oynamıştır.¹⁰³ Bundan sonra ise Rusya ile olan ilişkilerde ortaya çıkan gerilimlerin üstesinden gelmek için daha fazlasının yapılması gerekiyordu.

Ağustos 2008’de Kafkasya’daki çatışmalar hakkındaki manşetlerin yerini finansal piyasaların çöküşü ile ilgili haberler almıştı. Ancak Gürcistan-Rusya savaşının gündeme getirdiği konular diplomatların ve uluslararası örgütlerin gündemindeki yerini koruyordu. AB,

¹⁰⁰ Dobrynin, 2009: 98.

¹⁰¹ <https://voxeu.org/article/economic-crisis-europe-cause-consequences-and-responses> (erişim tarihi: 27.07.2019).

¹⁰² <http://archive.premier.gov.ru/eng/points/102/> (erişim tarihi: 27.07.2019).

¹⁰³ <https://www.cer.eu/in-the-press/europe-and-georgia-russia-conflict> (erişim tarihi: 28.07.2019).

1 Ekim 2008 tarihinden sonra Rus birliklerinin Gürcistan'da bulunan kendi tampon bölgelerinden geri çekilmesini izlemek için 300 gözlemci gönderdi.¹⁰⁴ AB için 8-12 Ağustos savaşının sonuçları çok daha büyüktü. Bu sebeple AB, hem Rusya tarafından hem de Gürcistan açısından savaşın etkilerini hafifletmeye çalışan üst düzey diplomasisini sürdürmeye devam etti.

Kafkasya'daki çatışma komşuluk politikası, enerji ve Rusya ile AB arasında koordine edilmiş bir dış politika stratejisi alanındaki çabaları birleştirmek için Avrupalıların ihtiyaç duyduğu bir şok etkisi yaratmıştır. Böylelikle Avrupa Birliği açıkça tanımlanmış hedeflerin bir araya getirilmesiyle komşu ülkelerde daha istikrarlı bir rol oynamak için iyi bir şansa da sahip olmuştur.

Gürcistan ihtilafının ardından Gürcistan, AB ile birlikte ABD ve NATO ile de aktif işbirliğine başladı. Ocak 2009'da Gürcistan ve ABD arasında "Stratejik Ortaklık Beyanı" imzalandı ve bu beyana göre ABD, Gürcistan ordusunu modernize etme ve ülkenin savunmasının artırılması ile ilgili taahhütte bulundu.¹⁰⁵ Gürcistan ve Avrupa Birliği arasındaki dostane ilişkilerin yoğunlaşması Gürcistan'ın Avrupa Birliği'ne üye olma arzusuna dayanmaktaydı.¹⁰⁶ Bu ülkenin AB'ye kabul edilmesi konusunda net bir plan yoktu. Gürcistan, aynı zamanda Avrupa Konseyi'nin bir üyesidir ve Avrupa Komşuluk Politikası (ENP), Eurocontrol ve TRACECA (Avrupa-Kafkas-Asya Ulaştırma Koridoru) gibi AB programlarına katılmaktaydı.

Gürcistan ihtilafından sonra Rusya'yla ilişkilerde önemli verilen hususlardan biri de tutarlı ve etkili bir enerji politikasının geliştirilmesi oldu. Böyle bir politikanın bileşenleri iyi bilinmektedir: iç pazarın serbestleşmesi, ulusal elektrik ve gaz piyasaları arasındaki bağların genişletilmesi, AB dışından yapılacak yatırımlar için açık kurallar ve boru hatları ve dış tedarikçilere daha sistematik bir yaklaşım. Gürcistan'daki savaşa cevap olarak AB, örneğin Nijerya'ya enerji komisyoncusu Andris Piebalgs'i göndererek enerji diplomasisini güçlendirdi.¹⁰⁷

1.1.4. "Arap Baharı"nın Rusya Federasyonu ve Avrupa Birliği Siyasi İlişkilerine Olan Etkisi

Arap Baharı, 2010 yılında kıvılcımları ortaya çıkan ve 2011 yılında başlayan, Arap ülkelerinde yaşanan ve oradaki yapıyı etkileyen bir ayaklanmalar dizisidir. Olaylar neticesinde Tunus, Mısır ve Yemen'de devrim yaşanmıştır; Libya ve Suriye'de iç savaş

¹⁰⁴ <https://www.cer.eu/in-the-press/europe-and-georgia-russia-conflict> (erişim tarihi: 28.07.2019).

¹⁰⁵ Grigoryan, 2017: 203.

¹⁰⁶ https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eap_factsheet_georgia_eng.pdf (erişim tarihi: 28.07.2019).

¹⁰⁷ <https://www.cer.eu/in-the-press/europe-and-georgia-russia-conflict> (erişim tarihi: 29.07.2019).

yaşanmıştır; Bahreyn’de sivil ayaklanma meydana gelmiştir. Cezayir, Irak, Ürdün, Fas ve Umman’da toplu protesto gösterilerinin yanında Kuveyt, Lübnan, Moritanya, Sudan ve Suudi Arabistan’da daha hafif seyreden protesto gösterileri meydana gelmiştir.

Protestolar sırasında grevler, gösteriler, mitingler, yürüyüşler, medyanın kullanımı ve İnternet kaynakları gibi sivil direniş yöntemleri öne çıkmıştır. Arap bölgesinde protestolara katılan halkın genel sloganı ‘Halk rejimin düşmesini istiyor’ şeklindeydi.¹⁰⁸

Bu olayların bir bütün olarak dünyadaki durumu ve özellikle Avrupa Birliği ile Rusya arasındaki ilişkileri önemli ölçüde etkilediği görülmüştür. Bu nedenle 31 Ocak 2011’den sonra dünya petrol fiyatları vadeli işlem sözleşmeleri için sabitlenmiştir çünkü protestoların tüm Arap dünyasına yayılacağına dair bir korku vardı. Bunun haricinde petrol fiyatlarında yaşanan artışlar nedeniyle Libya bazı ihracat sözleşmeleri kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getiremeyeceğini açıkladı ve bu da ülkede huzursuzluğa neden oldu. Libya’nın kısmen kapalı limanlarında petrol sevkiyatı neredeyse durma noktasına geldi. Libya’yı İtalya’ya bağlayan doğal gaz boru hattı askıya alındı.

2011 yılında Arap bölgesi ülkelerinden gelen göç akımının zirve yaptığı ve yaklaşık 140 bin kişinin Avrupa Birliği’ne kaçtığını belirtmek gerekir.¹⁰⁹

Şekil 1.5 Vatandaşları AB'ye İltica Başvurusunda Bulunan 10 Ülke¹¹⁰

¹⁰⁸ Isayev ve Shishkina, 2012: 55.

¹⁰⁹ <http://rusrand.ru/analytics/migracionnyy-krizis-v-evrope> (erişim tarihi: 29.07.2019).

¹¹⁰ https://www.bbc.com/russian/international/2016/02/160219_migrant_crisis_charts (erişim tarihi: 29.07.2019).

Arap Baharı'nı oluşturan esas faktörler aşağıdaki gibi sıralanabilir:¹¹¹

- Devlet ile halk arasındaki ilişkilerin modelinde meydana gelen değişiklik sonucunda ortaya çıkan siyasi, ekonomik, kültürel stratejik ve sosyal çatışmanın dengesizliği;
- Kriz çözme mekanizmalarının eksikliği veya zayıflığı;
- 1985-1990 yıllarındaki yüksek doğurganlık neticesinde ortaya çıkan genç nüfusun dünya görüşündeki farklılık;
- Mevcut iktidarlardan halka gelen bıkkınlık, rekabet piyasasının yokluğu;
- Siyasi figürlerin ideolojik etkilerinin artık tükenmiş olması.

Avrupa Birliği ile Rusya arasındaki ilişkiler özellikle Suriye ve Libya'da gerçekleşen devrimlerden etkilenmiştir. Örneğin, Libya'da kitlesel bir huzursuzluk yaşanmaktaydı. Bunun yanında dış güçler tarafından yapılan müdahale nedeniyle silahlı bir çatışma ortamı bulunmaktaydı. Cemahiriye çökmüş, Kaddafi öldürülmüş ve rejimle alakalı olarak geçiş dönemi ilan edilmiştir.

Suriye'de hükümet ve muhalif güçler arasında kimyasal silahların kullanıldığı isyanlar meydana geldi. Hükümet bazında bazı düzenlemeler gerçekleştirildi. Muhalif güçlerle diyalogun güç olması, serbest seçimlerin planlanması, sivillere yönelik şiddet kullanılmasından ötürü getirilen uluslararası yaptırımlar yaşandı.¹¹²

1.1.4.1. Suriye'deki Savaşın Rusya Federasyonu ve Avrupa Birliği İlişkilerine Olan Etkisi

Orta Doğu, yalnızca dış politikadaki en büyük oyuncuların değil, araştırmacıların, bilim adamlarının ve hatta genel olarak kamuoyunun dikkatini daha fazla çekmekte.¹¹³ Son yıllarda Ortadoğu'da iç sorunlarla ilişkili istikrarsızlık düzeyi keskin bir şekilde artmıştır. Bununla birlikte, uygulamanın gösterdiği gibi, bu bölgedeki istikrarsızlık, bir bütün olarak dünyadaki süreçler üzerinde önemli bir etkiye sahiptir ve Rusya ile AB arasındaki ilişkileri etkilemek de dâhil olmak üzere, dünya siyasetinin bireysel konularının belirli pozisyonlarını oluşturmaktadır.

Suriye çatışması, “Arap Baharı” olaylarının bir sonucuydu.¹¹⁴ Çatışmanın özü, hükümet ve muhalefet arasındaki anlaşmazlıklara dayanmaktaydı. Çatışmanın çözümüne başka devletlerin dâhil edilmesi gereği, aslında uluslararası standartların ihlali olan sivillere karşı kimyasal silah kullanılması gerçeğinden kaynaklanıyordu. Başlangıçta Rusya'nın

¹¹¹ Fituni, 2012: 60-97.

¹¹² Kudryashova, 2012: 18-41.

¹¹³ Covarrubias ve Lansford, 2007: 15.

¹¹⁴ <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-35718798> (erişim tarihi: 29.07.2019).

düşüncesi çatışmaların barışçıl bir uzlaştırmayla çözümüne yönelikti.

Suriye'deki kriz ile ilgili Rusya birbiriyle bağlantılı birkaç koldan politika yürütmüştür:

- BM'de müzakere;
- Esad rejimi ile ikili görüşmeler;
- G8'de diğer lider güçlerle temaslar.¹¹⁵

Rusya'nın çıkarlarını konumlandırmadaki rolü, özellikle Arap Devletleri Birliği ile İslam İşbirliği Organizasyonu ve Diyalogu içinde bir gözlemci olarak mevcut etki mekanizmalarına dayanmaktaydı.

2013 tarihli Konseptin 32. Maddesinde “Rusya'nın uluslararası ilişkilerde güç faktörünün rolünü azaltırken stratejik ve bölgesel istikrarı güçlendirdiğini” belirtmekle birlikte, 2016 tarihli Konseptte ise güç faktörü vurgulanmış ve özellikle 6. Maddede “Uluslararası İlişkilerde güç faktörünün rolü artıyor” ifadesi yer almıştır.¹¹⁶ Krizin başından itibaren AB, Suriye halkını desteklemek için elindeki tüm siyasi ve insani yardım araçlarını harekete geçirerek BM'nin siyasi bir çözüm bulma çabalarının ana destekçilerinden biri olarak kalmıştır.¹¹⁷ Böylece, AB'nin gözünde Rusya, Suriye'deki savaş yoluyla dış politika imajını güçlendirmiştir.¹¹⁸

1.1.4.2. Terör Tehditlerinin Önlenmesinde Ülkelerin Etkileşimi

Terörizm ciddi bir küresel tehdit olmaya ve bu konuda Rusya ile AB arasında daha yakın işbirliğini gerekli kılan bir faktör olmaya devam etmektedir. Terörizmle mücadele küresel, bölgesel ve ulusal düzeylerdeki sorunların çözümü göz önüne alınarak ancak koordine tedbirlerle mümkün olur. Bu nedenle, terörle mücadelede uluslararası mücadeleye katılmaya devam etmek, terörle mücadele düzeyini arttırmak ve aynı zamanda uluslararası örgütlerin buna karşı mücadeledeki ilgili çabalarını desteklemek, Rusya Federasyonu ve AB'nin çıkarlarını¹¹⁹ desteklemektedir. Rusya ve AB'nin terörle mücadele konusundaki ortak açıklamasında, terör tehdidinin ortadan yok olmadığını, aksine periyodik olarak dünyanın farklı ülkelerinde çeşitli terör eylemleri biçiminde kendini hatırlatmakta¹²⁰ olduğuna dair vurgu yapılmıştır. Hâlihazırda dünya çapında sistemli bir şekilde “uluslararası terörizm”

¹¹⁵ “Situatsiya v Sirii”, *Nezavisimaya Gazeta*, 18.02.2012.

¹¹⁶ Rusya Federasyonu Başkanı Kararnamesi, 2016: 212.

¹¹⁷ https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/22664/eu-response-syrian-crisis_en (erişim tarihi: 29.07.2019).

¹¹⁸ Malik, 2019: 44.

¹¹⁹ https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vjgtp3f9emz6?ctx=vh1alt8tl1wf&tab=1&st art_tab0=940 (erişim tarihi: 29.07.2019).

¹²⁰ https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vjgtp3f9emz6?ctx=vh1alt8tl1wf&tab=1&st art_tab0=940 (erişim tarihi: 30.07.2019).

kavramı kullanılmaktadır. Bugünün terörizmi ayrıca çeşitli kurumlardan önemli finansal desteğe sahiptir. “Çok sayıda Müslüman olmayan devlet, siyasi amaçları nedeniyle, Müslüman terör örgütlerinin faaliyetleri için elverişli koşullar yaratmaktadır.”¹²¹

Stefan Pullinger, güvenlik konusundaki yazısında, terörle mücadelede ülkelerin kesinlikle uzlaşmaz bir tutum sergilemeleri ve varoluşları terörist değerler ve inançlar olanlarla pazarlık etmeyi reddetmeleri gerektiğini belirtmiştir.¹²² Rusya ve AB, terörle mücadelede ortak seminerler, eğitim kursları ve diğer etkinlikler yoluyla en iyi uygulamaların paylaşılması konusunda işbirliğini genişletmeyi planlamaktadır. Bu çalışmaların listesi, Rusya-AB siyasi diyalogunun bir parçası olarak terörle mücadele toplantılarında kabul edilmiştir. Ayrıca BM çerçevesinde ve diğer çok taraflı forumlarda işbirliği güçlendirmeye yönelik kararlar almışlardır.¹²³

Terörle el birliği ile mücadele kapsamında bu alanda tarafların deneyimlerinin paylaşıldığı ortak seminerler, eğitim kursları ve diğer bazı etkinlikler planlanmaktadır. Terörizmle mücadele süreci uluslararası oluşumların hep beraber ellerini taşın altına koymalarını talep eden ve birlikte çalışılması gereken uzun bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Avrupa Konseyi Başkanı Herman Van Rompuy konuya şu şekilde bir açıklama gerçekleştirmiştir: “Rusya ile küresel bağlamda yapmış olduğumuz işbirliği çok çeşitli konuları kapsamaktadır. Afganistan, Orta Doğu barış süreci ve Afrika Boynuzu’ndaki korsanlıkla mücadele gibi konularda etkin bir şekilde işbirliği yapıyoruz. Bizim için bir başka ortak müzakere noktası da terörizm konusudur. Bugün terörle mücadele konusunda ortak açıklamalarda bulunduk. Bu açıklamada, terör tehdidinin üstesinden gelme konusunda hukuka ve insan haklarına uygun olarak işbirliği yapma konusundaki kararlılığımızı yineledik.”¹²⁴

¹²¹ Luneyev, 2009.

¹²² <https://www.google.com/search?q=Dr.+Stephen+Pullinger+European+Security+in+2020%3A+Threats%2C+Challenges+and+responses&oq=Dr.+Stephen+Pullinger+European+Security+in+2020%3A+Threats%2C+Challenges+and+responses&aqs=chrome..69i57.1002j0j8&sourceid=chrome&ie=UTF-8> (erişim tarihi: 30.07.2019).

¹²³ https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vjgtp3f9emz6?ctx=vh1alt8tl1wf&tab=1&st art_tab0=940 (erişim tarihi: 31.07.2019).

¹²⁴ <http://scienceport.ru/news/po-itogam-sammita-rossiya-es-bylo-prinyato-sovmestnoe-zayavlenie-po-borbe-s-terrorizmom/> (erişim tarihi: 31.07.2019).

İKİNCİ BÖLÜM

UKRAYNA TURUNCU DEVRİMİ BAĞLAMINDA RUSYA FEDERASYONU – AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNDE SİYASETİN ROLÜ

2.1. Ukrayna Turuncu Devrimi Sonrası Yaşananlar ve Rusya'nın Kırım'ı İlhakı

2004'te yaşanan Turuncu Devrim renkli devrim serilerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkede yaşanan kitlesel protestoların nedeni cumhurbaşkanlığı seçimi esnasında Viktor Yanukoviç'in lehine sonuçlanmasına neden olan ihlalleri bahane eden diğer aday Viktor Yuşenko'nun önünü çektiği harekettir. Bu olaylardan birkaç hafta geçtikten sonra muhalefet cumhurbaşkanlığı seçimi için 3. turun yapılması talebini kabul ettirdi. Burada benzeri görülmemiş bir uygulama ile milliyetçi Yuşenko tarafından seçim kazanılmış oldu.¹²⁵

Kasım 2004 tarihinde Lahey'de yapılan Avrupa Birliği Rusya zirvesinde Ukrayna seçimleri konusunda tarafların ciddi görüş ayrılıkları olduğu anlaşıldı. Sonuç olarak her iki cumhurbaşkanı adayının katılımıyla gerçekleştirilecek olan bir yuvarlak masa toplantısı kararı çıktı. Daha sonrasında 1 Aralık tarihinde Ukraynalı siyasetçilerle Avrupa Birliği temsilcileri arasında bir toplantı daha yapılmış ve seçimlerin yenilenmesi konusundaki kanunlarda değişiklik yapılması üzerinde mutabakata varılmıştır. Avrupa Birliği'nin arabuluculuk çabaları sayesinde Turuncu Devrim aradığı desteği bulmuş oldu. Her ne kadar Avrupalı arabulucular kendilerini dürüst aracılar olarak ilan etseler de ilgi daha çok Yuşenko ve onun taraftarları yönündeydi.¹²⁶

Avrupa Birliği üye ülkelerinin uluslararası arenada tek bir aktör olarak yaşama kabiliyeti, Ekim 2004 tarihinde imzalanan Avrupa Birliği Anayasası'ndan sonra daha da önem kazanmıştır. Avrupa Birliği ülkeleri Ukrayna'da 2004 yılında yapılan seçimlerde oybirliği ile hareket etmeyi başardılar.¹²⁷

Genel olarak, “Turuncu Devrim” olaylarının Ukrayna'ya yönelik Avrupa Birliği politikasının gelişiminde büyük etkisi oldu. Avrupa Birliği'nde bir istikrar ve güvenlik halkası oluşturmayı amaçlayan Avrupa Komşuluk Politikası'nın uygunluğu doğrulanmış oldu. Yeni üye devletler, bu oluşum çerçevesinde siyasi potansiyellerini gerçekleştirmek için kendilerini dış arenada Avrupa Birliği'nin temsilcileri olarak kanıtlayabildiler. Avrupa yanlısı güçlerin iktidara gelmesi Avrupa Komşuluk Politikası uygulanması için uygun koşullar yaratıyor gibi görünüyordu. Bunun yanında Turuncu Devrim olayı bile Ukrayna'nın birliğin üyesi olarak kabul edilmesi olasılığı konusunda Avrupa Birliği'ni bir yükümlülük altına sokmadı. Beşinci Genişleme politikası, Avrupa Birliği yapısal krizinin etkenlerinden biriydi, yeni üyelerin

¹²⁵ Potapov, 2014: 144.

¹²⁶ Matsiyevskiy, 2014: 96.

¹²⁷ <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/6141623> (erişim tarihi: 31.07.2019).

kabul edilmesi konusu gündemde değildi.¹²⁸

Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği'nden birçok analist Rusya'nın Kırım'da gerçekleştirdiği operasyonların üzerinde durmaktayken, Kırım Yarımadası halkının çoğunun desteğini aldığı gerçeğini göz ardı ediyorlardı. Rusya'nın o dönemdeki eylemlerinin başarıyla sonuçlanmasının bir nedeni de coğrafi olarak Kırım'ın Rusya'ya ve özellikle de askeri açıdan daha hazır olan Güney Üst Bölgesine yakın olmasıdır.

Genel olarak Rusya tarafından yapılan operasyonlar Rusya'nın Ukrayna'nın iç işlerine müdahale etmesi ve hatta Rus saldırganlığı olarak algılanmıştır. Kırım'ın Rusya'ya katılımı uluslararası arenada destek görmemiş ve Rusya Federasyonu'na karşı Kırım'ın Ukrayna'ya iade edilmesi talepleri dile getirilmiştir.

2.1.1. Ukrayna Krizinin Ortaya Çıkması

Ukrayna'nın güneydoğusundaki politik kriz, Rusya ile Batı ülkeleri ve hepsinden önemlisi ABD ve AB arasındaki ilişkilerin keskin bir şekilde soğumasına ve kötüleşmesine neden oldu ve dış politika gerilimlerinin alevlenmesi için bir katalizör haline geldi. 2014 yılında Donetsk ve Lugansk bölgelerinde Ukrayna topraklarında bir dizi şiddet olayı yaşandı (Şekil 2.1).

Şekil 2.1 Ukrayna'da 2014 Yılında Silahlı Olaylar¹²⁹

¹²⁸ Treshchenkov, 2011: 136.

¹²⁹ <https://www.bbc.com/news/world-europe-27308526> (erişim tarihi: 01.08.2019).

Ukrayna'daki krizden sonra, Amerika Birleşik Devletleri yönetimi aktif olarak Rusya'nın uluslararası alanda kademeli olarak tecrit edilmesi politikasını izlemeye başlamıştır. Bu politika her şeyden önce, RF ile askeri teknik işbirliğinin (MTC) azaltılmasının yanı sıra, RF ile ilgili kısıtlayıcı önlemlere diğer ülkelerin de katılımı sağlamayı amaçlamaktaydı.

K.P. Savryga'ya göre Ukrayna'daki kriz, “Şubat 2014'te Ukrayna'nın doğu bölgelerinde silahlı çatışmalara neden olan ve Kırım Cumhuriyeti'nin Ukrayna'dan ayrılması gibi birçok bileşeni olan Uluslararası Ukrayna krizi” olarak değerlendirilmelidir.¹³⁰

Ukrayna'da kötüleşen siyasi durum ve yeni siyasi radikal güçlerin yaptığı sürekli baskı karşısında “darbeye neden olan tepki Ukrayna'nın güneyindeki ve güneydoğusundaki şehirlerdeki mitingler oldu.”¹³¹

Araştırmacılara göre, Batı'nın yaptırım politikasının nihai amacı Rusya'da ülkenin çeşitli bölgelere ayrılmasına yol açacak ekonomik ve siyasi bir kriz oluşturmak ve bunun sonucunda “dünya nüfusunun altın milyar adlandırılan” ülkelere sunmak amacıyla Rusya'nın tüm doğal kaynaklarını kontrol altına almaktır.¹³² Ukrayna krizi, Batı ülkelerinin Rusya'ya karşı ekonomik yaptırımlar alanındaki eylemleri için bir katalizör olmuştur.¹³³

2013-2015 tarihleri arasında yaşanan Ukrayna krizinin dünyadaki politik durumun gelişimi üzerinde önemli bir etkisi olmuştur. Rusya yeni gerçeklerle yüzleşmek zorunda kaldı ve Rusya'nın güneybatı sınırında yeni sıcak bir nokta ortaya çıktı. Nüfusun kitlesel protestolarını ve kolluk kuvvetleriyle çatışmaları takip eden darbe, Ukrayna'nın Kırım'ın ve Donbass'ın bir kısmını kaybetmesine neden oldu.

Yarımadanın Rusya'nın bir parçası haline gelmesi uluslararası örgütler ve Batı ülkeleri tarafından şiddetli bir şekilde eleştirildi. NATO, Avrupa Birliği ve G-7 üyeleri Rusya'nın eylemlerini Ukrayna topraklarına yönelik bir saldırı, işgal ve ilhak olarak kabul ettiler. BM, AGİT PM ve Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi gibi kuruluşlar, Kırım'ın Rusya'ya katılması ile ilgili olarak bu durumu kınayan kararlar aldılar. Batı ülkelerinin Rusya'ya yaptırım uygulamasının sebeplerinden biri de Kırım'daki Rus eylemlerini Batı'nın kabul etmemesiydi.¹³⁴

2.1.2. Ukrayna Krizine Rusya Federasyonu'nun Yaklaşımı

20 Mart tarihinde, Rusya Federasyonu Devlet Duma'sı tarafından “Kırım

¹³⁰ Savryga, 2015: 954.

¹³¹ Nikiforov, 2018: 82.

¹³² Anisimova ve Sergeyeva, 2015: 127.

¹³³ Shepelev ve Morozov, 2014: 2.

¹³⁴ <https://www.e-ir.info/2018/06/16/the-causes-and-consequences-of-russias-actions-towards-ukraine/> (erişim tarihi: 01.08.2019).

Cumhuriyeti'nin Rusya Federasyonu'na kabul edilmesi ve Kırım Cumhuriyeti ve federal öneme sahip Sevastopol kenti Rusya Federasyonu'nun yapısında yeni varlıklarına girmesi konusunda" Federal bir anayasa kanunu kabul edildi ve 21 Mart tarihinde de Federasyon Konseyi tarafından onaylanarak Cumhurbaşkanı tarafından imzalandı¹³⁵

Rusya için "Kırım sorununun" çözüm kararının olumlu yönleri aşağıdaki faktörleri içermektedir:

- Rusya'nın doğal ve rekreasyon kaynakları bakımından zengin bölgeleri elde etmesi;¹³⁶
- Derin su limanları nedeniyle yeni liman kapasitelerinin elde edilmesi;
- Askeri limanların Rus Silahlı Kuvvetleri'ne devredilmesi ve NATO'nun Karadeniz havzasındaki jeopolitik tehditlerinin ortadan kaldırılması;
- Sevastopol'da askeri üslerin kullanımı için kira ödemelerinin bitmesi;
- Ürün ve hizmet pazarının genişletilmesi;¹³⁷
- Çok sayıda sanayi kuruluşunun ve tarım arazisinin kendisine geçmesi;
- Demografik durumun iyileştirilmesi.

Aşağıdaki unsurlar da birer fırsat olarak belirtilmektedir:

- Karadeniz'de bulunan stratejik olarak önemli askeri üslerin elde edilmesi;
- Yeni ticari yollar;
- Uluslararası turizmin gelişmesi (gelecekte);
- Rusya'nın jeopolitik konumunun güçlenmesi;
- Asya ülkeleriyle ve ayrıca bazı üçüncü dünya ülkeleriyle (özellikle Şanghay İşbirliği Örgütü, BRICS çerçevesinde) yakınlaşılması;
- Rusya'nın, Kırım'ın kendi kaderini özgürce seçmeye hakkı olduğunu destekleyen ülkeler ile ilişkileri güçlendirme fırsatı.

Ana tehditler ise aşağıdaki gibidir:

- ABD ve AB ile ilişkilerin kötüleşmesi, yeni bir "soğuk savaş" tehdidi;
- Siyasi gerginlikte artış;
- ABD ve AB tarafından ekonomik yaptırımlar uygulanması;
- Politik provokasyonlar;
- Batılı ülkelerle diplomatik ilişkilerin en aza indirilmesi;
- Rusya Federasyonu'nun uluslararası arenada otoritesinde düşüş yaşanması;
- Birçok ekonomik ve sosyal bağın kaybedilmesi;

¹³⁵ Federal Anayasa Hukuku, 2014: 1201.

¹³⁶ Yefimenko, 2014: 223.

¹³⁷ Yashkova, 2016: 146-149.

- Batılı yatırımcıların yatırımlarında azalma;
- Turist akışındaki azalma.¹³⁸

2.1.3. Ukrayna Krizi’ne Avrupa Birliği’nin Yaklaşımı

Rus ve Avrupalı ortaklar arasındaki ticari ilişkilerin soğumasının nedeni, Kırım yarımadasındaki gergin ekonomik durum olmuştur. “Pek çok ülkenin referandumu gayrimeşru olarak görmesi, AB ülkelerinin Rusya Federasyonu’na karşı yaptırım dalgasını da beraberinde getirdi.”¹³⁹ 2014’ten bu yana, Ukrayna konusundaki anlaşmazlıkların bir sonucu olarak (Ukrayna’daki durumun istikrarsızlaştırılması), Rusya ile AB arasında bir yaptırım savaşı yaşanmaktadır.

İlk yaptırımlar, AB ülkelerindeki iş adamları, hükümet yetkilileri, politikacılar ve sanatçıların isimlerinden oluşan bir listenin yayınlanması ile Rus politikacılarına karşı uygulandı.¹⁴⁰ AB “Güney Akım” doğal gaz boru hattı projesinin inşasından vazgeçmesinin yanı sıra, Rusya ekonomisinin stratejik sektörlerine ilişkin sektörel kısıtlamalar getirilmesini öngören bir öneri şeklindeki kararı kabul etti (Şekil 2.2).

Şekil 2.2 Güney Akımı Doğalgaz Boru Hattı Projesi¹⁴¹

Ekonomik yaptırımların ikinci aşaması, Rusya ile ilgili ticaret ve yatırım alanlarındaki kısıtlayıcı tedbirlerdi. Bu yasaklar altyapı, taşımacılık, telekomünikasyon ve

¹³⁸ Buss, 2018: 167.

¹³⁹ Gomelauri, 2018: 259.

¹⁴⁰ <https://www.gov.uk/government/news/doing-business-in-russia-and-ukraine-sanctions-latest> (erişim tarihi: 01.08.2019).

¹⁴¹ <https://www.euractiv.com/section/energy/news/bulgaria-commission-lost-in-translation-over-south-stream/> (erişim tarihi: 01.08.2019).

enerji sektörlerinin yanı sıra petrol, gaz ve mineral çıkarılması konularını da kapsıyordu.¹⁴²

Rusya Federasyonu ve AB arasındaki ekonomik ilişkiler her geçen yıl daha da gerilmektedir. Münih Güvenlik Konferansı'nda yayınlanan bir rapor, dünyayı küresel çatışmanın eşiğine getiren modern dış politikanın tahmin edilemezliğinin arttığına işaret etmektedir.¹⁴³ Özellikle, Rusya ile Batı arasındaki ilişkilerin ideal olmadığını, ancak bir dizi çözülmemiş temel anlaşmazlığa rağmen (özellikle Rusya'nın komşu devletleri kontrol alanına sokma arzusu), “genel olarak kabul edilebilir” olarak nitelendirilebileceğini vurgulamaktadır.¹⁴⁴ Bu çalışmada, hâlihazırda iki taraf arasında gelişen ilişkilere daha yakından bakılacak ve tek bir kurum olarak Rusya ile AB arasındaki ilişkilerin zorluklarına dikkat ederek, durumun muhtemel gelişimi hakkında bir sonuca varılmaya çalışılacaktır. AB çok iyi bir durumda değildir: 2008 tarihli ekonomik krizden henüz kendine gelemeyen birlik, göçmen akını ve Brexit sonuçlarına istinaden Büyük Britanya'nın çıkışıyla ilgili yeni sorunlar yaşamaktadır. Çözümü hem zaman kaybı hem de büyük finansal kaynak kaybı gerektirecek olan bu tür karmaşık iç sorunların varlığında, AB'nin ayrıca oldukça ciddi dış sorunları da mevcuttur.¹⁴⁵

2.1.4. Rusya'nın Kırım'ı İlhakı ve Uluslararası Yansıması

Kırım'ın ilhakı Uluslararası Silahlı Kuvvetler Topluluğu ve Uluslararası Toplum tarafından uluslararası hukukun ihlali olarak kınanmıştır. Rusya, uluslararası hukuka aykırı hareket etmediğini savunarak Güvenlik Konseyi ve uluslararası medyaya bir dizi savunma argümanı sunmuştur. Rusya, Kırım'da yaşayan Rusça konuşan insanların savunulması adına hareket ettiğini iddia etmiştir.¹⁴⁶ Ayrıca yarımadanın katılımının Kırım vatandaşlarının referandumuna dayalı olduğunu da savunmuştur. Birçok Batılı medya kuruluşu bu olayın güneydoğu Ukrayna'daki “bölücülerin” desteklenmesinden ve ilhaktan başka bir şey olmadığı şeklinde nitelemelerde bulunmuştur.¹⁴⁷

AB ülkelerine mensup çoğu basın yayın temsilcisine göre, Rusya Kırım'ı ilhak ederek “imparatorluğunu yeniden diriltmekteydi.” Amerikan yayın organı *New York Times* Putin'in “Rusya'nın görmezden gelinemeyecek kadar önemli bir ülke haline gelmesi” sebebiyle Batı'nın bu konudaki öfkesinin yatışmasını umduğunu iddia etmişti.¹⁴⁸

¹⁴² <https://www.cfr.org/background/what-are-economic-sanctions> (erişim tarihi: 01.08.2019).

¹⁴³ Munich Security Report, 2018: 5.

¹⁴⁴ Munich Security Report, 2018: 5.

¹⁴⁵ https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/55700/european-union-and-ukraine-discuss-consequences-illegal-annexation-crimea-and-sevastopol_en (erişim tarihi: 02.08.2019).

¹⁴⁶ <https://www.lexisnexis.com/legalnewsroom/international-law/b/international-law-blog/posts/russia-s-annexation-of-crimea-an-analysis-under-the-principles-of-jus-ad-bellum> (erişim tarihi: 02.08.2019).

¹⁴⁷ Borovskikh ve Mostyayev, 2019: 242.

¹⁴⁸ Borovskikh ve Mostyayev, 2019: 242.

İngiliz *Telegraph* gazetesi başmakalesinde “Putin Kırım’da hedefine ulaşması üzerine, Batılı politikacılar, Haig’in bu durumu “ 21. yüzyılda Avrupa güvenliği için en ciddi sınav “olarak adlandırdığı bu zor soruya cevap vermek zorunda kalacaklardır” şeklinde ele almıştır. Gazete, Rusya’nın “bölgesel hırslarının” Kırım ve hatta Ukrayna ile sınırlı olmayabileceğini de belirtmişti. Makaleye göre, “durumun şiddetlenmesinin önlenmesi” için Avrupalı liderlerin “birleşik bir cephe şeklinde öne çıkmaları” gerekiyordu. AB’nin herhangi bir “zayıflık göstermesi” ve AB’nin “Rusya’yı uluslararası hukukun en temel normlarını ihlal ettiği için cezalandırmaya” hazır olmadığını gösteren herhangi bir iması bile yalnızca “Putin’i bazı konular için teşvik etmeye yeterli olacaktır” diye de belirtilmişti. “Kendisini nasıl haklı çıkartmaya çalışırsa çalışsın, şunu unutmayalım ki Rusya tarafından bir suç işlenmiştir ve bu suçun adı da egemen toprakların çalınmasıdır... Batı bunu görmezden gelmemelidir ve gelemmez.”¹⁴⁹

AB üye devletlerinin AB düzeyindeki duruşu, Avrupa Parlamentosu’nun “Doğu Ortaklığı” konusundaki kararında ve özellikle de 16 Nisan 2014’te Doğu Ukrayna’nın istikrarsızlaştırılmasında ifade edildi. Kararda, uluslararası alanda kınanmasına rağmen 16.03.2014 tarihinde Kırım Özerk Cumhuriyeti’nde ve Sevastopol kentinde Rus birliklerinin kontrolü altında düzenlenen referandumun yasadışı ve gayri meşru olduğu ve Rus yetkilileri ile milletvekillerinin, Kırım’ın ilhakını uluslararası hukuka aykırı olmasına rağmen kabul etmeleri vurgulanmıştı.

Avrupa Parlamentosu, Ukrayna’nın egemenliğine, toprak bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlığına yönelik verdiği desteği kararlı bir şekilde onaylamıştır.¹⁵⁰ 11 Ağustos 2014 tarihinde, Avrupa Birliği, Kırım ve Sevastopol’un yasadışı ilhakı nedeniyle Kırım ve Sevastopol’de üretilen ürünlere ticari yaptırımlar uyguladı. AB ise, Avrupalılara ve Avrupalı şirketlere, Kırım’da gayrimenkul ve işletmeler satın alımı, Kırım şirketlerinin finansmanının sağlanması, Kırım veya Sivastopol’da seyahat hizmetlerinin sağlanması gibi ve benzeri konularda yatırımlar konusunda yasaklar getirdi.

Üçlü Temas Grubu (AGİT, Ukrayna ve Rusya) Eylül 2014 tarihinde, ateşkes ilan edilen Donetsk ve Lugansk bölgelerinde istişarelerde bulundu.¹⁵¹ Böylece taraflar Ukrayna krizinin askeri yollarla çözülemediğini resmen onaylamış oldular. Belge imzalanmasına rağmen, gerçekte ise anlaşmaya uyulmamıştır.

Bu şartlar altında, 11-12 Şubat 2015 tarihlerinde Minsk’te “Norman Four” formatında

¹⁴⁹ <https://pa-journal.igsu.ru/articles/r71/1870/> (erişim tarihi: 02.08.2019).

¹⁵⁰ <https://mfa.gov.ua/en/news-feeds/foreign-offices-news/21744-rezolyucija-jevropejsykogo-parlamentu-shhodo-tisku-rosiji-na-krajini-skhidnogo-partnerstva-ta-zokrema-destabilizaciji-skhidnoji-ukrajini> (erişim tarihi: 03.08.2019).

¹⁵¹ <https://www.osce.org/magazine/259866> (erişim tarihi: 03.08.2019).

Almanya, Fransa, Rusya ve Ukrayna devlet başkanlarının katıldığı yeni bir zirve yapıldı. Toplantı sonucunda, Minsk anlaşmaları için Minsk-2 denilen bir dizi önlem paketini öngören bir bildiri imzalanmıştır.¹⁵²

2.2. Rusya'nın Kırım'ı İlhak Süreci

Kırım'ın Rusya Federasyonu'na katılım sürecinin kronolojisi şu şekilde ifade edilebilir:

23-24 Şubat tarihleri arasında Ukrayna'daki Rus yanlısı aktivistlerin baskısı altında Sevastopol idari makamlarında bir değişiklik meydana geldi. 26 Şubat tarihinde Meclis ve Ukrayna yeni hükümeti Kırım'da bulunan hükümet binasını işgal etmeye kalkıştılar. Sonuç itibarıyla faaliyetler engellenmiş oldu. 27 Şubat tarihinde Rus Özel Kuvvetleri KÖC idare binalarını ele geçirdiler. Yetkili hükümeti görevden alarak yerine başkan olarak Sergei Aksonov atandı. Kendisi sonrasında Ukrayna tarafından belirlenecek yeni lideri tanımadığını ilan etti. Kırım Özerk Cumhuriyeti'nde barış ve sükûnetin sağlanması için Rus hükümetine çağrıda bulundu.¹⁵³ Bu eylemler Kırım halkı arasında yaygın olarak destek bulmuştur.

1 Mart tarihinde Rusya Federasyonu Konseyi, başkan Vladimir Putin'in Rusya birliklerinin Ukrayna topraklarında kullanılması resmi emrini onayladı. Yarımada'nın idaresini yeni hükümete bırakmak istemedikleri için Kırım'da bulunan tüm silahlı kuvvetler ve tesisleri Rus askerler tarafından bloke edildi. 16 Mart tarihinde Kırım'ın Rusya Federasyonu'na bağlanmasına yönelik referandum gerçekleştirildi. Bunun neticesinde 17 Mart tarihinde bağımsız Kırım Cumhuriyeti ilan edildi. 18 Mart tarihinde Rusya ve Kırım arasında imzalanan anlaşma neticesinde Kırım Rusya Federasyonu sınırlarına katılmış oldu.

Rusya Federasyonu yasalarına göre katılım sağlayan bölge için yeni oluşumlar meydana getirildi. Kırım Cumhuriyeti ve Federal Öneme Sahip Sevastopol Şehri ibaresi resmileşti.

Bunun yanında Ukrayna mevzuatında ve Birleşmiş Milletler belgelerinde Rusya'ya katılmış olan Kırım Bölgesi geçici işgal altında bulunan bölge olarak isimlendirilmektedir.¹⁵⁴ Avrupa ülkeleri açısından, Şubat-Mart 2014 olayları Rusya tarafından Kırım'ın ilhak edilmesidir, Rusya Federasyonu ise bu olayı Kırım'ın Rusya ile birleşmesi olarak görmektedir.

Bu vesile ile Rusya Federasyonu 27.000m² yeni toprağa sahip oldu ve nüfusu da 2 milyon kişi artmış oldu. Sovyetler Birliği'nin çökmesinden yaklaşık 22 yıl sonra bir devlete

¹⁵² <https://www.bbc.com/news/world-europe-31242403> (erişim tarihi: 03.08.2019).

¹⁵³ http://crimea.gov.ru/news/01_03_14 (erişim tarihi: 03.08.2019).

¹⁵⁴ <https://www.bbc.com/ukrainian/news-russian-38378053> (erişim tarihi: 04.08.2019).

ait toprakların el değıştirmesi bir emsal olmuştur. Ukrayna ve Batı ülkeleri için bu olay Rusya tarafından yapılmış bir ilhak ve Kremlin'in yeni sömürgecilik politikasının bir sonucudur. Ukrayna krizine doğrudan dâhil olmayan devletler için bu durum Avrasya'daki statükonun tehlikeli bir biçimde bozguna uğratıldığını ve bunu da geniş çaplı bir istikrarsızlık meydana getireceğini savunmaktadırlar. Moskova açısından ise olaya Kırım ve Sivastopol'un ana vatana dönmesi ve ihlal edilmiş olan tarihi adaletin tecelli etmesi olarak yorumlanmaktadır.¹⁵⁵

2.2.1. Kırım'ın İlhakına Ukrayna'nın Tepkisi

İlk olarak Mart 2014 tarihinde bazı Rus televizyon kanallarının Ukrayna'da yayınlanması yasaklandı ve Şubat 2015'te, (Ukrayna televizyonunda yayınıni sürdüren) “popülizm ve ajitasyon içeren herhangi bir eylemin propagandası, silahlı kuvvetler veya işgalci güvenlik güçleri tarafından yapılan eylemlerin propagandasını içeren” tüm görsel-ışitsel çalışmalar” Ukrayna devleti tarafından yasaklandı.¹⁵⁶

10 Şubat 2015'te, Rus askeri müdahalesine cevaben, Ukrayna parlamentosu, Rusya Federasyonu ile diplomatik ilişkilerin askıya alınmasına ilişkin bir kararname taslağı hazırladı. Böylelikle ülkeler arasındaki diplomatik ilişkiler “neredeyse sıfır” seviyesine indirildi.¹⁵⁷

5 Ekim 2016 tarihinde, Ukrayna Dışışleri Bakanlığı vatandaşlarına resmi olarak herhangi bir sebeple Rusya'ya seyahat etmekten veya ülke topraklarından transit geçmekten kaçınmalarını tavsiye etmiştir. Bakanlık, Rus kolluk kuvvetleri tarafından Ukrayna vatandaşlarına gittikçe daha fazla sayıda keyfi tutuklama yapıldığını ve iddialara göre “Bir kişinin hakları ve onurunun ihlal edilerek yasa dışı fiziksel ve psikolojik baskı, işkence ve şiddetli suiistimale maruz kaldığına” dikkat çekmiştir.¹⁵⁸

2015 yılında Ukrayna, Rus sanatçıların Ukrayna'ya girmesini yasaklamaya başladı ve “ulusal güvenliğe tehdit” olduğu gerekçesiyle ülkedeki diğer Rus kültürel eserlerini yasakladı. Kerç Boğazı'ndaki olaydan sonra 30 Kasım'dan başlayarak Ukrayna, bunun bir güvenlik önlemi olduğunu savunarak 16 ila 60 yaş arasındaki tüm Rus erkeklerinin insani amaçlar dışında ülkeye girmelerini yasakladı. Kerç Boğazı'ndaki olaya bir başka tepki olarak, Ukrayna, 26 Kasım'da başlayan ve Ukrayna'nın 10 sınır bölgesinde 30 günlük bir sıkıyönetim

¹⁵⁵ <http://politcom.ru/18449.html> (erişim tarihi: 04.08.2019).

¹⁵⁶ <https://en.interfax.com.ua/news/general/324105.html> (erişim tarihi: 04.08.2019).

¹⁵⁷ http://pda.pravda.com.ua/news/id_7104853/ (erişim tarihi: 04.08.2019).

¹⁵⁸ <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-russia-travel/ukraine-warns-citizens-against-traveling-to-russia-idUSKCN1251F9> (erişim tarihi: 05.08.2019).

dönemi başlattı. Ukrayna Devlet Başkanı Petro Poroshenko'nun Rusya ile “tam ölçekli bir savaş” tehdidinin olduğunu söylemesi üzerine sıkıyönetim yasası getirilmiştir.¹⁵⁹

Ocak 2018’de, Verkhovna Rada, Donetsk Halk Cumhuriyeti ve Lugansk Halk Cumhuriyeti’nin işgal ettiği bölgeleri “geçici olarak Rusya’nın işgal ettiği” şeklinde tanımlayan bir yasayı kabul etmiştir. Aynı yasa Rusya’yı saldırgan bir devlet olarak nitelendirmiştir. Rusya, NATO ve Ukrayna tarafından Donetsk Halk Cumhuriyeti ve Luhansk Halk Cumhuriyeti’ni desteklemek üzere doğrudan askeri operasyonlara katılmakla suçlanmıştır. Ukrayna, Mayıs 2016’da, Razumkov Merkezi adlı sosyoloji araştırma kurumuna Kırım, Donetsk ve Lugansk bölgeleri hariç olmak üzere, tüm Ukrayna bölgesinde ülke çapında bir anket yaptırmıştır. Anket sonuçları, Ukrayna vatandaşlarının büyük çoğunluğunun (%69), Kırım’ın Ukrayna’nın bir parçası olması gerektiğine dair güçlü bir kanaat taşıdığını göstermiştir. Dahası, Ukrayna’nın güneyi (yanıtların %49’luk çoğunluğu ile kaydedildiği yer) hariç olmak üzere ankete katılanların büyük çoğunluğu ülkenin tüm büyük makro bölgelerinden oluşan insanlar olmuş olup bu görüşü paylaşmaktadırlar. Güneyde ve Donbass’ta ankete yanıt verenlerin %16’sı Kırım’ın Rusya’nın bir parçası olması gerektiğine inanıyordu.¹⁶⁰

Ukrayna medyasının Kırım ile ilgili tutumu da dikkat çekici olan diğer bir unsurdur. 17.03.2014 tarihli “Argümanlar ve Gerçekler. Ukrayna” gazetesinin bir sayısında aşağıdaki başlıklar değerlendirilebilir: “Kırım’daki referandum sona erdi: Dünya bu referandumu tanımadı”, “Ukrayna Dış İşleri Bakanlığı, Kırım’ın ilhak edilmesini protesto etti”, “Kırım halkı artık Rus yasalarına göre hayatını sürdürüyor”, “Dzhemilev: Kırımlıların % 34,2’si referandumda yer almıştır.”¹⁶¹ “Gerçekler ve Yorumlar” gazetesi de bu habere kayıtsız kalmadı. 18 Mart 2014 tarihli en çarpıcı başlıklar şu şekildeydi: “Rus işgalciler Ternopil korvetini ele geçirdi”, “Zhirinovskiy Putin’e Kırım’ın ilhakı ile yetinmemesini tavsiye etti”, “Ukrayna, Kırım’ın Rusya’yla olan ilhak sözleşmesini tanımıyor”, “Ukraynaca Gazete”: “Dünya, Kırım’da” referandumu tanımıyor”, “Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi oy birliğiyle verdiği Kırım’ın ilhakı kararını kutsadı”, “Ukrayna Dışişleri Bakanlığı Rusya’ya protesto notu gönderdi.”¹⁶²

¹⁵⁹ <https://www.ukrinform.net/rubric-polytics/2609075-ukraine-upholds-entry-restrictions-for-russian-men-aged-1660-years.html> (erişim tarihi: 05.08.2019).

¹⁶⁰ <https://ukraineoffice.blogactiv.eu/2018/05/08/attitudes-of-ukrainians-toward-russia-and-russians-dynamics-and-main-trends/> (erişim tarihi: 06.08.2019).

¹⁶¹ <http://www.aif.ua/politic/world/1125578> (erişim tarihi: 06.08.2019).

¹⁶² <https://gazeta.ua/ru/newspaper> (erişim tarihi: 07.08.2019).

2.2.2. Avrupa Birliği'nin İlhaka Tepkisi

Kırım'daki durum ilk olarak AB tarafından 6 Mart 2014'te AB devlet başkanlarının katılımı ile olağanüstü toplantı sırasında değerlendirilmiştir. Yayınladıkları ortak bildiride AB liderleri Rusya'nın, Ukrayna'nın egemenliği ve toprak bütünlüğü konusundaki ihlalini kınadılar.¹⁶³

Sonraki dönemde, AB, Rusya ile işbirliği stratejilerinin gözden geçirilmesi gerektiğini, stratejik ortaklık paradigmasından yola çıkarak Rusya'nın hem komşu ülkeler hem de üye ülkeler arasında istikrarsızlığın ana kaynaklarından biri olarak görülmesi gerektiğini belirtti.

Rusya'nın Kırım ve Doğu Ukrayna'daki eylemleri, Polonya ve Baltık ülkeleri gibi Doğu Avrupalı üye ülkelerin kendilerini güvensiz hissetmelerine yol açmıştır. Avrupa Parlamentosu Dış Politika Genel Müdürlüğü tarafından “Rusya'nın stratejik açıdan meydan okumaya reaksiyonu olarak: “Baltık Denizi'nden Karadeniz'e kadar olan güvenlik alanında gidişat” adlı bir rapor hazırlanmıştır.¹⁶⁴

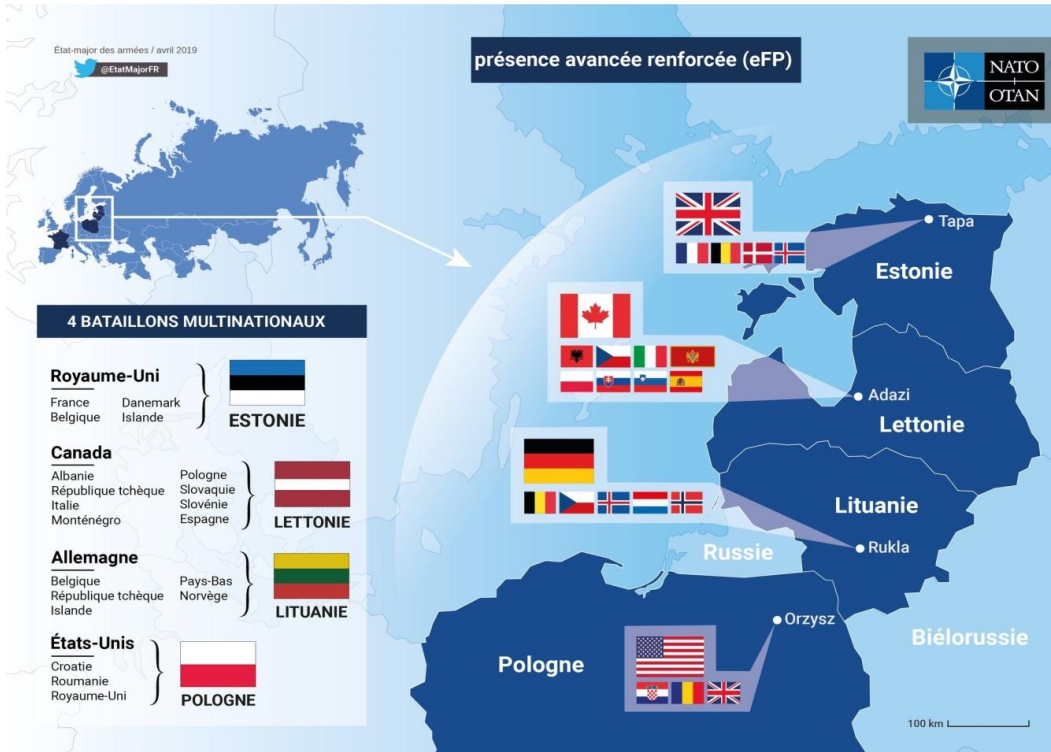
Raporda AB ve NATO'nun doğu ve güneydoğu sınırlarında artan gerginlik ve belirsizliklerle karşı karşıya olduğu belirtilmiştir. Bu gerginlik, Rusya'nın NATO'nun doğu sınırlarına yönelik giderek daha saldırgan bir askeri politika izlemesinden kaynaklanıyordu. Baltık ve Karadeniz bölgelerinde durumlar birbirinden farklı olsa da, bazı benzerlikler de yok değildi. “Baltık'ta, Kuzey Atlantik İttifakı üyesi olmayan İsveç ve Finlandiya gibi ülkeler gün geçtikçe NATO'ya üye olan komşularına (Litvanya, Letonya, Estonya ve Polonya) yakınlaşıyordu.”¹⁶⁵

Rusya'nın böylesi bir güvenlik düzenlemesine ilişkin duyduğu endişesi, Brüksel ve Moskova arasındaki gerginliğin başlangıç noktası olmuştur. Rusya ile ilgili taktik ve stratejilerle ilgili bazı anlaşmazlıklara rağmen, Varşova NATO Zirvesi'nde (2016) “İleri Askeri Mevcudiyet” kavramı kabul edildi (Şekil 2.3).

¹⁶³ <https://warsawinstitute.org/crimean-factor-european-union-reacted-russias-annexation-crimea/> (erişim tarihi: 07.08.2019).

¹⁶⁴ <file:///C:/Users/User/Downloads/Facing+Russia's+Strategic+Challenge.pdf> (erişim tarihi: 08.08.2019).

¹⁶⁵ <file:///C:/Users/User/Downloads/Facing+Russia's+Strategic+Challenge.pdf> (erişim tarihi: 08.08.2019).

Şekil 2.3“İleri Askeri Mevcudiyet” Kavramına Dayalı Olarak AB’de Gelişmiş Güvenlik Önlemleri¹⁶⁶

Bu önlemler döngüsel olarak Estonya, Letonya, Litvanya ve Polonya’da çok uluslu askeri grupların oluşturulmasını içermektedir.

Baltık ülkeleri NATO’ya bağlı askeri birliklerin topraklarına konumlandırılmasını istemiş ve bu isteklerine yanıt bulmuşlardır. Bununla birlikte var olan askeri birimlerin iyileştirilmesi ve askeri ekipmanların konumlandırılması için ve yeni bir altyapı oluşturulması amacıyla maddi kaynak sağlanmıştır. Bunun Baltık ülkelerinin durgun ekonomileri için, ulusal ekonomilerinin ve özellikle de yerel ekonomilerinin büyümesinde ciddi bir itici güç olduğu düşünülmektedir. Mayıs 2017’den itibaren İspanyol birliği, Letonya’da bulunan Adazi’deki üsse gelmeye başlamıştır. İspanyol basınına göre, “Mavi Tümen (1941 - 1943) zamanından beri, İspanyol birlikleri ilk defa Rusya’nın sınırına 200 kilometreye kadar yaklaşacaktı. İspanyol sefer taburu, “Polonya ve İtalya’nın silahlı kuvvetler birimlerinden oluşan bin kişilik “süngü” taktik grubuna katılacaktı.”¹⁶⁷

Polonya’nın Lublin kentinde 25 Ocak 2016 tarihinde ise bir başka ortak oluşum bir merkez oluşturmaya başladı: Litvanya-Polonya-Ukrayna tugayı (LITPOLUKRBRIG). Toplam 4500 kişilik bu taburda 3300 bin Polonyalı, 560 Ukraynalı, 650 Litvanyalı asker vardı. Resmi açıklamalara göre LITPOLUKRBRIG, uluslararası barışı koruma ve insani yardım operasyonlarına katılmayı amaçlamaktaydı ancak esasında Polonya’nın emri ve / veya

¹⁶⁶ <https://lc.nato.int/operations/enhanced-forward-presence-efp> (erişim tarihi: 08.08.2019).

¹⁶⁷ https://elpais.com/politica/2017/05/23/actualidad/1495561605_705842.html (erişim tarihi: 09.08.2019).

liderliği altında Polonya'ya özel bir askeri birlik oluşturma girişimiydi. Polonya'da, Bydgoszcz şehrinde, NATO'ya bağlı Müttefik Savaş Eğitim Merkezi'nde aktif çalışmalar yürütmek üzere görevlendirildi.

Ayrıca askeri tecrübelerinin paylaşımı için iki NATO Merkezi, Polonya'da konuşlandırılmıştır. Buna ek olarak, Polonya'nın Dravsko-Pomorsk, Wendzhin, Bedrusko, Zagan-Sventosow, Ustka, Gzycko, Vegozhevo, Ozhisi, Torun, Nova Dembre ve diğer şehirlerdeki Polonya poligonları, İttifak dâhilindeki silahlı kuvvetlerin birçok uluslararası tatbikatı için kalıcı bir mekân haline getirilmiştir.¹⁶⁸

2.2.3. Amerika Birleşik Devletleri'nin İlhaka Tepkisi

2014 yılında, Ukrayna'daki durum ve Kırım'ın Rusya Federasyonu tarafından ilhakı nedeniyle ABD, Rusya ile askeri, uzay ve nükleer alanlarda işbirliğini dondurmuş ve birçok kişi ve şirkete yaptırım uygulamıştır. Bunların temeli, 2014 tarihinde ABD Başkanı Barack Obama'nın imzalamış olduğu kararnameler ve aynı yılın içerisinde açıklanan “Ukrayna'daki egemenliği, bütünlüğü, demokrasiyi ve ekonomik istikrarı desteklemek ile ilgili”¹⁶⁹ ve “Ukrayna'nın özgürlüğünü desteklemek hakkında”¹⁷⁰ çıkan kararlardır.

2014 tarihli ABD'nin “Ukrayna'nın Özgürlüğünü Destekleme” Kanunu çeşitli hükümler içeriyordu. “ABD politikasının Ukrayna'nın ve Doğu Avrupa ile Orta Asya'nın diğer bağımsız ülkelerin Rus hükümeti tarafından daha da istikrarsızlaştırılmasını ve işgal edilmesini engellemek için ve Ukrayna'nın egemenliğini ve toprak bütünlüğünü geri kazanmasına yardımcı olmak için Ukrayna hükümetine yardım sağlama yönünde olacağı” özellikle belirtilmişti.¹⁷¹ Kanun ayrıca aşağıdaki kuruluşlara ve kişilere karşı “üç veya daha fazla spesifik yaptırım” uygulanması için Barack Obama'ya yetki vermektedir:

- Rusya Federasyonu Hükümeti'ne ait “Rosoboronexport” kuruluşuna;
- Hükümetin izni olmadan Suriye'ye veya belirtilen ülkenin topraklarına savunma ürünlerinin transferinde aracılık veya bilerek üretim veya satışını gerçekleştiren Rusya Federasyonu'nun bireylerine;
- Bilerek, finansal, maddi veya teknolojik destek sağlayan veya destekleyen veya ürün veya hizmetler sunan veya böyle bu tür bireyleri destekleyen kişilere (bireysel veya tüzel kişilikler).¹⁷²

¹⁶⁸ <https://www.belvpo.com/105802.html/> (erişim tarihi: 09.08.2019).

¹⁶⁹ <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/house-bill/4152> (erişim tarihi: 10.08.2019).

¹⁷⁰ <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/senate-bill/2828> (erişim tarihi: 10.08.2019).

¹⁷¹ <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/senate-bill/2828> (erişim tarihi: 10.08.2019).

¹⁷² <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/senate-bill/2828> (erişim tarihi: 10.08.2019).

Washington Post gazetesinin yayın içeriğiyle ilgili aşağıdaki tabloda Kırım meselesinin gazetede ne kadar ağırlıklı olarak yer aldığını göstermektedir: (Tablo 2.1).

Tablo 2.1 Washington Post Gazetesinin Yayınlarının İçerik Analizi 27 Nisan - 4 Mayıs

Kriter	
Toplam Makale Sayısı	34
“Rusya-Ukrayna” İlişkileri ile İlgili Makaleler	
Askeri Temalı	
Uluslararası Alanda Ukrayna’nın Dış İlişkilerindeki İmajı	

Washington Post Rusya’nın olumsuz imajı ve Ukrayna’nın olumlu imajı hakkında siyasi bir söylem oluşturmuyordu. Makalelerin çoğu Ukrayna’nın imajını tam olarak bu şekilde konumlandırıyordu. Aynı zamanda Putinizm ve demokrasi kavramları, makalelerde zıtlık içindeymiş gibi gösteriliyordu. Putin Rusya’sının aksine, Ukrayna’nın imajı demokratik bir ülke olarak gösterilmekteydi. Örneğin, 1 Mayıs’taki “Ukraine’s democracy is approaching ‘make or break’ - and the West is missing in action / Ukrayna demokrasisi ‘tamam ya da devam’ noktasına yaklaşıyor ve Batı ortalıkta gözükmüyor” adlı makalede “Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin’in Batı’nın liberal, demokratik değerlerine karşı küresel bir ideolojik savaş başlattığı” belirtiliyordu. “Bu savaşın uzun yıllardır devam ettiği... ve Putinizm ile demokrasi arasındaki bu ideolojik savaşın ön cephesinin de Ukrayna’da bulunduğu” ifade ediliyordu. “Tarihsel ve kültürel mirasa sahip bu Slav milleti (Ukrayna) demokrasi inşa etmektedir. Ukrayna sivil toplumu, devleti kısıtlama ve devlet politikası sonuçlarını şekillendirme yeteneğine sahip, güvenilir, bağımsız ve güçlü olmaya devam etmektedir.”¹⁷³

Bir başka makale, Vladimir Putin yönetiminin Ukrayna’nın kalkınması üzerindeki etkisini değerlendirirken, Rusya’nın Ukrayna’ya asker gönderdiğini vurgulamıştır.¹⁷⁴ Ayrıca Rusya’nın “hem Trump’ın siyasi kampanyasından hem de Rus yanlısı partilerin Ukrayna’daki etkilerinden açıkça görüldüğü üzere” diğer ülkelerdeki demokrasi sürecine müdahale ettiği belirtiliyordu.¹⁷⁵

Amerikan basını, Ukrayna’nın normal olarak gelişmesine izin vermeyen tarafın Rusya olduğunu, “Soğuk Savaş’taki etkisinden sonra Rusya’nın birincil tehdit olmayı sürdürdüğünü”

¹⁷³ "Ukraine’s democracy is approaching ‘make or break’ — and the West is missing in action", *Washington Post*, 01.05.2018.

¹⁷⁴ "Significant moments in Putin’s 18 years of power", *Washington Post*, 04.05.2018.

¹⁷⁵ "Federal judge says special counsel wants Manafort to ‘sing’ about Trump", *Washington Post*, 05.05.2018.

vurgulamıştır.¹⁷⁶

Bu nedenle, dış söylemler büyük ölçüde Ukrayna'nın imajını, Rusya'nın Ukrayna'ya karşı düşmanca yapmış olduğu politikasıyla birleştirerek değerlendirmekteydi. Yabancı basında Rusya'nın rolü olumsuz olarak yansıtılırken, Ukrayna Rusya'nın aksine, gerçek demokrasiye sahip bir ülke olarak gösteriliyordu.

Yaptırımlar devlet başkanlığı kararnameleriyle dört kez uzatıldı: 3 Mart 2015 (6 Mart 2016 tarihine kadar), 2 Mart 2016 (6 Mart 2017 tarihine kadar), 13 Ocak 2017 (6 Mart 2018 tarihine kadar), 2 Mart 2018 (6 Mart 2019 tarihine kadar).

29 Aralık 2016 tarihinde, Amerika Birleşik Devletleri başka bir yaptırım paketi uygulamaya koymuştur. Bu kez, 2016 yılında ABD başkanlık seçimlerinde Moskova'yı hacker saldırılar düzenlemekle suçlamıştır. ABD yetkilileri ülkelerinden 35 Rus diplomatı sınır dışı etmiş ve New York ile Maryland eyaletlerindeki iki Rus diplomatik tesisine el koymuştur. Yaptırımlar listesinde, Federal Güvenlik Servisi (FSB) ve Rusya Silahlı Kuvvetler Genelkurmay Başkanlığı ve altı kişi olmak üzere beş Rus örgüt bulunmaktadır. Yaptırımlar arasında kara listeye alınmış kişilerin ve FSB ile yapılan işlerle ilgili kişilerin neredeyse tümünün varlıklarının dondurulması yer almaktadır.

13 Eylül 2017'de ABD İç Güvenlik Bakanlığı, tüm devlet kurumlarına, Rus yetkililerin bu yazılımlara erişim imkânının olması ihtimali iddiası ile "Kaspersky" firmasına ait yazılımları kullanımının bırakılmasını emretmiştir. Rusya'da, bu adımlar Rus firmalarına karşı yeni yaptırımlar olarak görülmektedir.

Özellikle ABD Federal Ajanslarının devlete ait olan yazılımların casusluk bağlantısı olduğu endişesi nedeniyle Kaspersky Lab. tarafından geliştirilen siber güvenlik yazılımının kullanımını yasaklamıştır. İç Güvenlik Bakanlığı (DHS), ilk olarak *Washington Post* tarafından yayınlanan, bu firmanın virüs koruma yazılımını algılamaya çalıştığına ve bu yazılımı yok edip değiştirmeye yönelik alternatif yazılımlara ilişkin çalışmalar yapıldığına dikkat çekilmesi için kurumlara çağrıda bulunmak adına bir genelge yayımladı.¹⁷⁷

2 Ağustos 2017'de, ABD Başkanı Donald Trump, Yaptırımlar Yoluyla Amerikan Düşmanlarına Karşı Koyma Yasası'nı imzalamıştır (CAATSA¹⁷⁸). 6 Nisan 2018'de Trump yönetimi, Devlet Başkanı Vladimir Putin ile bağları olan yedi Rus oligarkına ve onların sahip oldukları veya kontrol ettiği 12 şirkete bir dizi yaptırım uygulamıştır.¹⁷⁹ 6 Nisan 2018

¹⁷⁶ "How did the end of the Cold War become today's dangerous tensions with Russia?", *Washington Post*, 04.05.2018.

¹⁷⁷ <https://cacm.acm.org/news/221047-u-s-moves-to-ban-kaspersky-software-in-federal-agencies-amid-concerns-of-russian-espionage/fulltext> (erişim tarihi: 11.08.2019).

¹⁷⁸ <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Pages/caatsa.aspx> (erişim tarihi: 12.08.2019).

¹⁷⁹ <https://edition.cnn.com/2018/04/06/politics/russia-sanctions-oligarchs/index.html> (erişim tarihi: 12.08.2019).

tarihinde Hazine Bakanlığı tarafından açıklanan bu önlemler, ABD'nin Suriye'ye ürün tedariki sağlamakla suçlanan Rus devlet silah ticaret şirketi Rosoboronexport'a karşı ve onunla birlikte 17 üst düzey Rus devlet görevlisine yönelikti.

Yaptırımlar listesi, Rus milyarder Oleg Deripaska, Sibur'un başı olan V. Putin'in damadı Kirill Shamalov, Süleyman Kerimov da dâhil olmak üzere birçok Rus oligarkını hedef alıyordu. Bu adım, 60 Amerikan diplomatın Rusya'nın ABD yaptırımlarına verdiği yanıtın bir parçası olarak Rusya'dan ayrılmasından sonra atılmıştır.

CAATSA'nın ruhunda ve her harfinde yasal olarak Rusya, Birleşik Devletler'in düşmanı olarak tanımlanmaktaydı. Rusya'ya aktif bir şekilde karşı konması ve kapsamlı olarak baskı yapılmasının gerekli olduğu konusunda bu tanım olarak anlaşılmalıdır. İşin özünde, CAATSA, ortaklıklar ve yapıcı bağlantı fırsatlarını büyük ölçüde ortadan kaldırarak, Rusya'ya yönelik ABD politikasının yaptırım çerçevesini belirlemek mevcuttur. Rusya'da, yakın gelecekte olumsuz eğilimleri tersine çevirme olanakları hakkında yanılgılar olmamalıdır. Ayrıca, Rusya üzerindeki baskı mekanizmalarını küçümsemekten de kaçınılmalıdır. Bunlar dikkatli analiz edilmesi ve izlenmesi gereken hususlardır.

2018 sonunda, ABD icra makam yetkilileri en az yedi raporlama belgesini Kongreye sunacaktır. Koşullu olarak bunlar üç gruba ayrılabilir.

İlk grup, Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanan ve kilit rol oynayacak olan raporlardır. ABD Hazine Bakanlığı, yaptırım politikasının uygulanmasında anahtar rolündedir (tek başına olmasa da). İkinci grup rapor, Rusya ile olan dış politika sürecinde önemli figürlerin yer aldığı ve devlete yakın Oligark ve girişimcilerin bir listesini içermelidir.

Bir sonraki rapor, 13662 sayılı ABD Devlet Başkanlığı Kararnamesi uyarınca Maliye Bakanlığı tarafından kara listeye alınmış kişi ve kuruluşlara yönelik yaptırımların genişletilmesi olasılığına ilişkindir. Kararname, Ukrayna'daki Rus siyasetine karşı yaptırım uygulanmasını mümkün kılıyordu. İşin püf noktası şu ki, Rusya'nın finans ve enerji sektörlerine yönelik kısıtlamalar bu kararname altında geçmektedir, CAATSA kararnamesi ise ek olarak demiryolları, metalurji ve imalat sektörlerini de yaptırımlara katmaktadır. Şimdilik, bu rapor tek kullanımlık özelliği taşımaktadır.¹⁸⁰

2.2.4. Türkiye'nin İlhaka Tepkisi

Rusya-Ukrayna-Türkiye, Kırım ve Karadeniz'de bir üçgen oluşturmaktadır. Uluslararası güvenlik açısından Karadeniz bölgesi birçok yönden önemlidir. Birincisi, Karadeniz'e komşu pek çok bölgede dondurulmuş olan anlaşmazlıklar güvenlik açısından

¹⁸⁰ <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Pages/caatsa.aspx> (erişim tarihi: 13.08.2019).

tehdit oluşturmaktadır. İkincisi, bölgede daha yumuşak olan güvenlik tehditleri, özellikle uyuşturucu ve insan ticareti ile terörist faaliyetler başka bir güvenlik sorunudur. Üçüncüsü, Karadeniz kıyıları, doğalgaz ve petrol gibi kaynaklar, özellikle de Rus ve Hazar havzalarında artması bağlamında jeo-ekonomik öneme sahiptir.¹⁸¹

Türkiye Dışişleri Bakanlığı 17 Eylül 2014 tarihinde yaptığı açıklamada, Kırım Özerk Cumhuriyeti'ndeki (KÖC) seçimlerin Türkiye açısından geçerli olmadığını belirtti. Ayrıca, Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Tanju Bilgiç, Kırım'ın yerli sakinleri olan Tatar topluluğunu korkutmayı amaçlayan eylemleri kınadı ve bu eylemlerin derhal durdurulmasını istedi. Ukrayna krizinden bahseden Recep Tayyip Erdoğan, Kırım Tatarlarına yardım ihtiyacını dile getirdi ve Kırım'ın Rusya'ya katılımının Türkiye tarafından asla kabul edilemeyeceğini belirtti.¹⁸²

Ukrayna krizinin başlamasından bu yana, Ankara'nın politikaları çok farklıydı. Bu süreçte, Batı politikalarını takip etmek yerine, Türk dış politikası kendi argümanlarını ortaya koydu ve bunları uygulamaya çalıştı. Türkiye, Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne büyük önem veriyordu ve Kırım Tatar halkına her fırsatta destek vermiştir. Ek olarak, Ahmet Davutoğlu, Kiev ile Moskova arasındaki iletişimin hiçbir zaman kesintiye uğramaması gerektiğini ve Avrupa'nın yeni bir Berlin Duvarı'na ihtiyaç duymadığını söyleyerek diplomasi'nin önemini vurguladı.¹⁸³

Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan 2019'da ülkesinin Kırım'ın Rus bölgesi olarak tanınması konusundaki tutumunu bir kez daha açıkladı. Cumhurbaşkanı, bu konuyu Ankara'daki Ukrayna Devlet başkanı Vladimir Zelensky ile birlikte düzenlediği basın toplantısında dile getirmiştir.¹⁸⁴

Araştırmacılara göre, Türkiye'nin Ukrayna krizine tepkisi orta yolu bulmak gibi bir yaklaşımla karakterize edilebilir. Bir yandan, Türkiye, Rusya'nın Kırım'a yönelik yapmış olduğu hareketin yasadışı olarak ilhak edilmesini kabul etmemektedir çünkü Türkiye, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü ve Kırım'daki Tatarları desteklemektedir. Öte yandan, Türkiye, Batı'nın Rusya'ya karşı yaptırımlarına karşı çıkarak bu ülkeyle “stratejik dostluğunu” güçlendirmiştir. Pek çok analist, Türkiye'nin Rusya'nın Kırım'ı işgaline yönelik tutumunun, Rusya'nın enerji kaynaklarına ve küresel enerji taşımacılığına olan yüksek derecede bağımlılığından kaynaklandığını düşünmektedir.¹⁸⁵ Türkiye, Türkiye ile Kırım

¹⁸¹ https://tasam.org/Files/Icerik/File/sezaiyazi_pdf_5f9ba87b-acdd-4399-b2be-98361400bec2.pdf (erişim tarihi: 13.08.2019).

¹⁸² <http://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa> (erişim tarihi: 14.08.2019).

¹⁸³ <http://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa> (erişim tarihi: 14.08.2019).

¹⁸⁴ <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/6744197> (erişim tarihi: 15.08.2019).

¹⁸⁵ https://www.researchgate.net/publication/301776714_Ukraine_Crisis_and_Turkey's_Policy_toward_Crimea (erişim tarihi: 15.08.2019).

yoksulluk ve gelişememe durumu yaratma tehdidinde bulunuyor.¹⁸⁹ Avrupa Birliği anlaşmazlığın çözülmesine yardımcı olmaktadır. Brüksel, Rusya aleyhindeki tüm Birlik yaptırımlarını desteklemekte ve Ukrayna ile yapılan Birlik Anlaşması'nı uygulamaya devam etmektedir. Almanya ve Fransa, Norman adlı formatta barış görüşmeleri yapmaktadır. Çatışmanın tırmanma riskini azaltma sorunları önem kazanmaktadır.

Minsk anlaşmaları Ukrayna'da son derece tartışmalıdır ve burada birçok politikacı, bu sözleşmeleri uygulamaları halinde Rusya'nın Ukrayna'nın içişleri ve dış politika üzerindeki etkisini güçlendireceği konusunda uyarmaktadır. Ukrayna siyasetinde çatışma bölgelerini izole etme konusunda güçlü eğilim izlenmektedir. Moskova, ihtilaftaki rolünü tanımayı reddetmesine rağmen, Ukrayna'da etkisini sağlamak adına Halk Cumhuriyetlerini askeri, politik ve ekonomik olarak kontrol etmektedir. Her ne kadar Kremlin Minsk Anlaşmalarını desteklese de (ve Halk Cumhuriyetleri ve Rusya'daki sapkın girişimleri bastırma da) bu anlaşmaların uygulanması adına çok az şey yapmaktadır. Çatışmaya katılan tüm taraflar, sürekli temas halinde bulunarak askeri başarıya ulaşmaya çalışan Minsk Güvenlik hükümlerini düzenli olarak ihlal etmektedir.

İhtilaf her seviyede negatif dinamiklerle karakterize edilmektedir. Buna katkıda bulunan faktörlerden biri, Ukrayna liderliğinin etkili bir şekilde çözemediği çatışma bölgesindeki insani krizdir.¹⁹⁰ Tartışmalı bölgelerin artan izolasyonu, Rusya'ya karşı bağımlılıklarını artırıyor. Ukrayna ve Rusya çok hızlı bir şekilde birbirinden uzaklaşma sürecinden geçmiştir. Tartışmalı bölgelerde, temsilciler Donbass'taki ihtilafın etno-politik arka planı olan bir iç savaş olduğu konusunda ısrar etmektedirler. Rusya'nın Doğu Ukrayna'da yaşanan silahlı çatışmalar ile bağlantılı olarak, Batı'daki aktif bireyler ile - AB, NATO ve ABD arasındaki ilişkileri keskin bir şekilde kötüleştirdi ve çözüm adına daha fazla engel teşkil etmiştir. İhtilafın çeşitli yönleri birbiriyle yakından bağlantılı olup, barışın önündeki engeller karşılıklı olarak pekiştirilmektedir. Bu şartlar altında ilerleme kaydetmek zor olacaktır.¹⁹¹

¹⁸⁹ <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2019RP05/> (erişim tarihi: 17.08.2019).

¹⁹⁰ <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2019RP05/> (erişim tarihi: 17.08.2019).

¹⁹¹ <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2019RP05/> (erişim tarihi: 17.08.2019).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2014 KIRIM KRİZİ SONRASINDA AVRUPA BİRLİĞİ’NİN RUSYA FEDERASYONU’NA YÖNELİK EKONOMİK YAPTIRIMLARININ VE BUNUN RUSYA FEDERASYONU EKONOMİSİNE ETKİLERİ

3.1. Avrupa Birliği’nin Rusya Federasyonu’na Yönelik Ekonomik Yaptırımları

Kırım’ın Rusya’ya katılması ve komşu egemen bir ülkenin kasten istikrarsızlaştırılmasına tepki olarak AB, Rusya Federasyonu’na karşı kısıtlayıcı önlemler almıştır. Mart 2014 tarihinde Avrupa Konseyi, Rusya’nın Ukrayna’daki eylemlerine yanıt olarak ilk diplomatik önlemleri uygulamaya karar vermiştir.¹⁹² AB liderleri ayrıca, gerginliği azaltma konusunda adımların atılmaması durumunda alacağı önlemleri ve Ukrayna’da durumun daha da istikrarsızlaşması durumunda AB-Rusya ilişkileri adına ek kapsamlı adımlar ortaya koyacağını belirtmiştir.

Alınan ilk önlemler aşağıdaki gibidir:

- 4-5 Haziran 2014 tarihlerinde Soçi’deki G8 zirvesi yerine Brüksel’de bir G7 toplantısı gerçekleştirilmişti. AB üye devletleri, Rusya’nın OECD’ye ve Uluslararası Enerji Ajansı’na katılımına ilişkin müzakerelerin askıya alınmasını desteklemişlerdir.
- Rusya-AB zirvesi iptal edildi ve AB üye devletleri düzenli ikili zirveler düzenlememe kararı aldı. Rusya ile vize konusunda ikili müzakerelerin yanı sıra, AB ile Rusya arasında yeni bir anlaşma yapılması durduruldu.¹⁹³

170 Rus vatandaşının varlıklarına geçici olarak el konuldu ve kendilerine vize yasağı getirildi. Bunun yanı sıra 44 işletmenin de AB’deki varlıklarına el konuldu. Bu yaptırım, Ukrayna’nın toprak bütünlüğüne karşı gerçekleştirilen eylemlerden sorumlu olan kişileri ve kuruluşları, Rus karar vericilere destek olanları veya yardım sağlayan kişileri ve Kırım ve Sevastopol’de bulunan ve Ukrayna yasalarına aykırı olarak mülkiyet devrine el konan veya yararlanan 13 kurumu da içeriyordu.¹⁹⁴

Tanınmama politikasının bir parçası olarak AB, bölge ile ekonomik alışverişler için önemli kısıtlamalar getirdi. Bu kısıtlamalar aşağıdaki gibiydi:

¹⁹² https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eu_restrictive_measures_in_response_to_crisis_in_ukraine_en_0.pdf (erişim tarihi: 18.08.2019).

¹⁹³ https://europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eu-sanctions-against-russia-over-ukraine-crisis_en (erişim tarihi: 18.08.2019).

¹⁹⁴ https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eu_restrictive_measures_in_response_to_crisis_in_ukraine_en_0.pdf (erişim tarihi: 18.08.2019).

- Ukrayna sertifikası olmayanlara Kırım ya da Sivastopol menşeli mal ithalatı yasağı;
- Yatırım yasağı. Avrupalılar ve AB şirketleri artık Kırım’da gayrimenkul veya işletme satın alamaz, Kırım şirketlerini finanse edemez veya ilgili hizmetleri sağlayamaz. Ayrıca altı sektördeki altyapı projelerine yatırım yapamazlar;
- Kırım ya da Sivastopol’a seyahat hizmetlerinin sağlanması yasağı. Avrupalı yolcu gemileri, acil durumlar dışında, Kırım Yarımadası limanlarına yanaşamaz. Bu, Avrupalıların sahip olduğu veya kontrol ettiği veya bir AB üye ülkesi bayrağını taşıyan tüm gemiler için geçerlidir;
- Taşımacılık, telekomünikasyon ve enerji ile petrol, gaz ve maden kaynaklarının araştırılması için mal ve teknolojilerin Kırım şirketlerine veya Kırım’da kullanılmak üzere ihraç edilmesi yasağı;
- Aynı sektörlerde altyapı ile ilgili teknik yardım, aracılık, inşaat veya mühendislik hizmetleri sağlanmamasıyla ilgili yasak.

Ayrıca, AB vatandaşlarının ve şirketlerinin, aşağıda belirtilen kurumlar tarafından çıkarılan 30 günden daha uzun vadeli yeni tahvil, hisse senedi veya benzeri finansal araçları satın almalarına veya satmalarına da engel getirildi:

- Rusya Federasyonu’nun beş büyük Rus devlet bankası;
- Rusya Federasyonu’nun üç büyük Rus enerji şirketi;
- Rusya Federasyonu’nun üç büyük Rus savunma şirketi;
- Yukarıda belirtilen tüzel kişiliklerin AB dışındaki iştiraklerinden ve onların adına veya güdümüyle hareket edenler.

Bunların dışında aşağıdaki uygulamalara gidildi:

- AB genel askeri listesindeki tüm maddeleri kapsayan ve bazı istisnalar dışında, Rusya’dan silah ve ilgili malzemelerin ithalatı ve ihracatına ilişkin ambargo getirildi.
- AB ikili kullanım listesindeki tüm maddeler dâhil olmak üzere Rus askeri son kullanıcıları için veya Rusya’da askeri kullanım için çift kullanımlı mal ve teknolojilerin ihracatına yasak getirildi.
- Bazı enerji ekipmanlarının ve teknolojilerinin Rusya’ya ihracatı, Üye Devletlerin yetkili makamları tarafından önceden izne tabi kılındı.

- Sondaj, kuyu testleri, kütük açma ve tamamlama gibi hizmetlerin sağlanması, ayrıca özel yüzer gemilerin tedariki yasaklandı.¹⁹⁵

2019 itibariyle, Avrupa Konseyi, Rusya ekonomisinin belirli sektörlerine karşı 31 Ocak 2020'ye kadar ekonomik yaptırımları uzatmıştır. Bu karar, Minsk anlaşmalarının uygulama durumu hakkında Devlet Başkanı Macron ve Şansölye Merkel'in 20-21 Haziran 2019 tarihli Avrupa Konseyi için güncellenmiştir.¹⁹⁶

3.2. Avrupa Birliği Yaptırımlarının Rusya Federasyonu Ekonomisine Etkisi

Kırım'ın Rusya'ya katılımından sonra Avrupa Birliği tarafından uygulanan Rusya karşıtı yaptırımlar, Rusya Federasyonu ve bazı Rus kuruluşlarına karşı kısıtlayıcı siyasi ve ekonomik önlemler olarak yerini aldı. Bu yaptırımların ortaya konmasında Amerika Birleşik Devletleri başı çekmektedir. Nihai amaç olarak ise Rusya'nın dış dünya ile izole edilmesi düşünülmektedir. Avrupa Birliği ülkeleri yaptırımlara ABD baskısı altında katılarak, kendi ekonomilerini büyük bir risk altına soktu. Bir dizi G-7 ülkesi, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği üye ülkeleri alınan yaptırım kararlarını desteklediler.

Rusya Federasyonu ekonomisine yaptırım uygulamasının ana sonuçları şöyle sıralanabilir:

- Bazı Rus Bankalarına ucuz kredinin verilmesinin engellenmesi;
- Kredi oranlarındaki artışlar;
- Bir takım Rus şirketleri için yabancı finansmana erişimin kısıtlanması ve bunun yanında bazı Rus şirketleri için belirli türdeki ürünlerin satın alınmasının kısıtlanması;
- Avrupa Birliği ülkelerinin çoğu için Rus şirketlerine yatırım yasağı.

Uygulanan yaptırımlar sonucunda aşağıdakiler gerçekleşmektedir:

- Yabancı sermayenin çıkışı (halen devam etmekte);
- Vergi oranları ve emeklilik yaşında artış;
- Enflasyon artışı ve Rublenin değer kaybetmesi (Rusya'da yaşanan finansal krizin bir neticesi olarak);
- Petrol fiyatlarının gerilemesi (Hem Rusya'da hem de dünyada);
- Ulusal para biriminin değer kaybı.¹⁹⁷

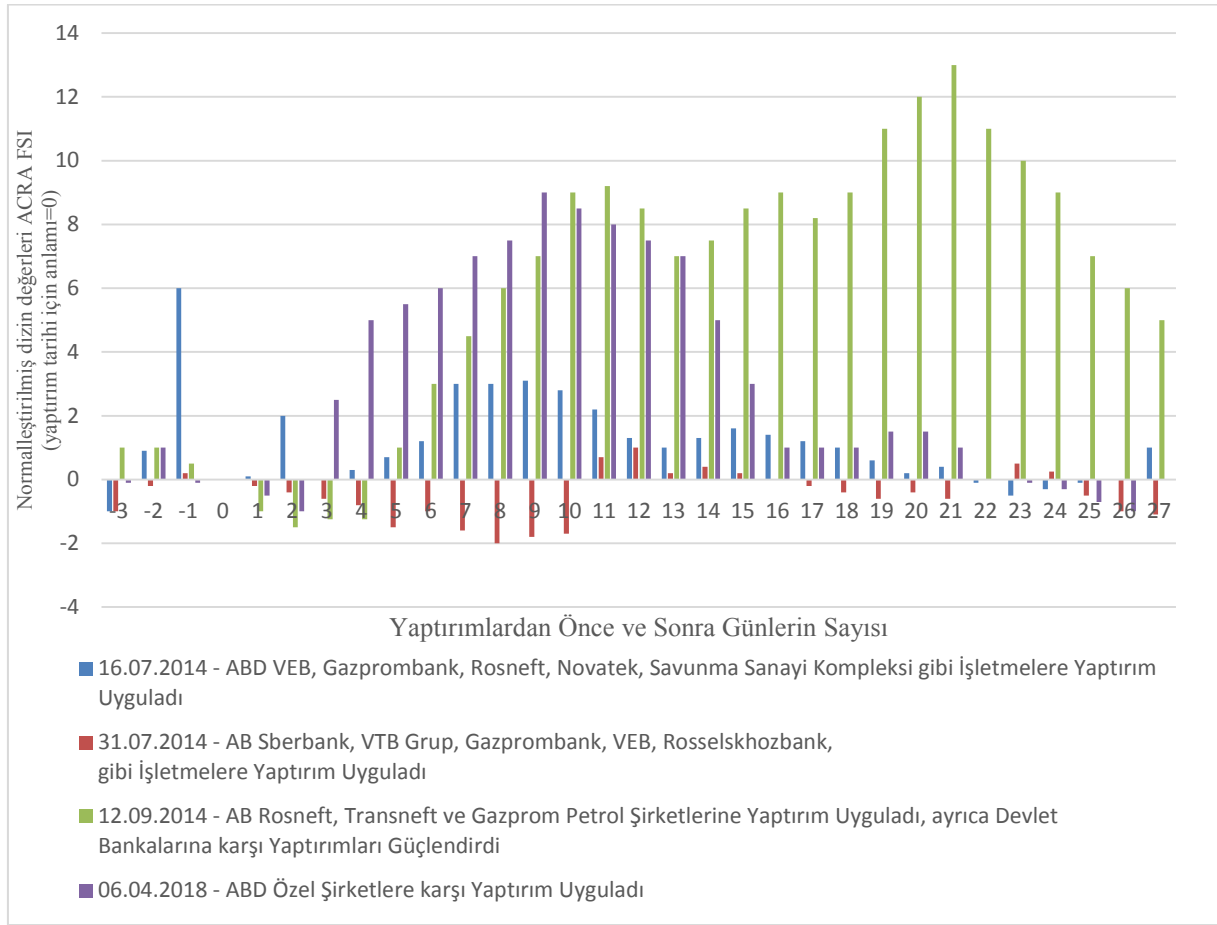
Rusya'daki finansal istikrarsızlıktaki en büyük artışın 6 Nisan 2018'de uygulanan

¹⁹⁵ https://europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eu-sanctions-against-russia-over-ukraine-crisis_en (erişim tarihi: 19.08.2019).

¹⁹⁶ <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/ukraine-crisis/history-ukraine-crisis/> (erişim tarihi: 19.08.2019).

¹⁹⁷ Vsyakikh, 2015: 143-145.

yaptırımlara neden olduğu belirtilmelidir (Şekil 3.1).

Şekil 3.1 6 Nisan 2018'de Uygulanan Yaptırımların Rusya'daki Finansal İstikrarsızlık Üzerindeki Etkisi¹⁹⁸

Rusya Federasyonu'na karşı yapılan yaptırımların olumlu sonuçlarından ayrıca bahsetmek gerekir.¹⁹⁹ Bunlar şu biçimde sıralanabilir:

- Çin ile ekonomik ilişkilerin genişlemesi. Örneğin, Avrupa Birliği açısından büyük bir sürpriz olan 400 milyar dolarlık bir gaz sözleşmesinin imzalanması. Bunun haricinde 2015 yılında Çin ile Rusya arasında yapılan mutabakata göre belirli ticari işlemlerde Yuan ve Ruble kullanımı benimsenerek Dolar'a olan bağımlılığın önüne geçilmesi planlanmıştır.
- Rusya ekonomisinin hammaddeye yönelik üretim tercihinin katma değeri daha yüksek malların üretimine doğru kaydırması ve tercihinin finans sektörü yerine reel sektörden yana kullanması.
- İthal malların ikamesi politikası sayesinde yerli üretim ve üreticiler koruma altına alınmıştır.

Rusya'ya uygulanan ekonomik yaptırımların dışarıdan bakıldığında olumsuz yanları

¹⁹⁸ <http://oilstat.ru/analytics/153541> (erişim tarihi: 19.08.2019).

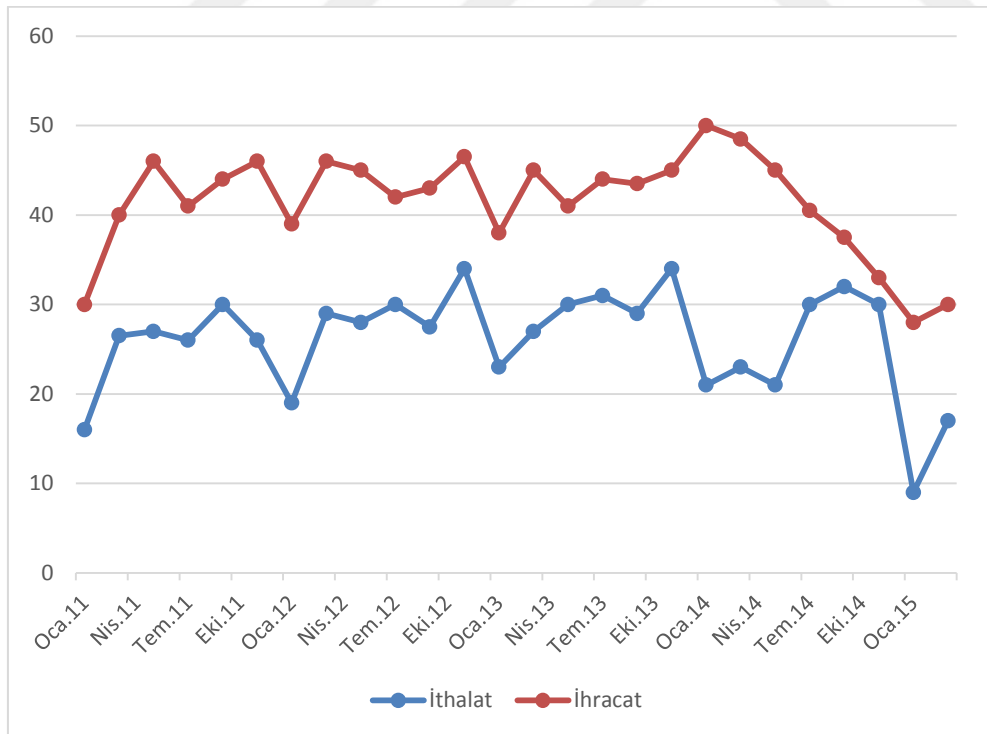
¹⁹⁹ <http://oilstat.ru/analytics/153541> (erişim tarihi: 19.08.2019).

görünse de Rusya ekonomisine olumlu ivme kattığı durumlar da söz konusudur. Bunun haricinde Avrupa pazarının Rus mallarından mahrum olduklarının da altını çizmek gerekir. Avrupa ile ticaret ilişkilerinin kopması, Rusya Federasyonu'ndaki yerel sanayi ve tarımın yeniden canlanmasına ve gelişmesine ivme kazandırdı. Bu açıdan bakıldığında Rusya Federasyonuna yapılan yaptırımlar ekonomiye büyük darbeler vursa da Rus ekonomisi yine de ayakta kalmayı başarabildi.

Ekonominin batıya olan bağımlılığı giderek azaldı. Rusya'ya karşı uygulanan yaptırımlar sayesinde ithal malların yerli malla ikamesi politikası geliştirildi. Bu vesile ile gayrisafi milli hâsıla düzeyi yükselişe geçerek ekonomik süreçlerin başarılı bir biçimde düzeltilmesi için bir teşvik ortaya çıktı.²⁰⁰

3.2.1. Ticari ve Ekonomik İlişkiler

Yukarıda sözü edildiği üzere ithal ikameci politikanın uygulanması, Rus mallarının rekabet gücünün artmasını beraberinde getirmiştir. Rus üreticileri tarafından yerli malların kalitesinin yükseltilmesi ilgili sektörde üretimin lider devletler düzeyine ulaştırılmasını sağlamıştır. Bunu aşağıdaki 2011-2015 yılları arasındaki ithalat ve ihracat dinamiğinden görmek de mümkündür (Şekil 3.2).

Şekil 3.2 2011-2015 İhracat ve İthalat Dinamikleri²⁰¹

²⁰⁰ Sergeyeva ve Karimova, 2017: 134-137.

²⁰¹ Sergeyeva ve Karimova, 2017: 135.

Grafikte görülen Rusya ihracat ve ithalat dinamiğindeki düzensizlik ve istikrarsızlık, genel olarak dünyadaki ekonomik ve siyasi istikrarsızlığın bir yansımasıdır. Yaptırımlar döneminde Rusya ihracatının payı 1,67 kattan fazla, ithalat değeri ise %175 oranında düşüş göstermiştir. Rus ekonomisi son derece zor bir duruma düşmüştür. Bununla birlikte gıda güvenliğini ve finansal istikrarı sağlamanın başlıca yolu ithal ikameci politika olarak benimsenmiştir.

Rusya ithalat ve ihracat dinamiği 2012-2016 yılları arasında analiz edilecek olduğunda, her iki göstergenin yaptırımların uygulanmasıyla önemli derecede azaldığına dair bir çıkarımda bulunmak mümkündür. Bu dönemde ihracatta %43, ithalatta ise % 37 azalma olmuştur. Rusya'nın başlıca ticaret ortakları olan Avrupa Birliği ülkeleriyle ticaret hacminin %44 oranında azalması nedeniyle, 2014 yılının Ocak ayından 2017 yılı Eylül sonuna kadar dış ticaret cirosu % 29,9 oranında düşüş göstermiştir.²⁰²

İncelenen dönemde Ukrayna (%67,3), İtalya (%56,7), Hollanda (%54,3), Japonya (%43,8), ve İngiltere (%43) ile gerçekleştirilen dış ticaret cirosunda ciddi azalma görülmüştür. En az düşüş Çin ve Belarus Cumhuriyeti ile ticarete yaşanmıştır (%11,1). Toplam ticaret dengesi 2014 yılının Ocak ayında 17,8 milyar Amerikan Doları iken, 2017 yılının Eylül ayında 11,7 milyar Amerikan Doları'na kadar düştü. Yani %34,3 oranında bir azalma yaşandı. 2016 yılında Rusya'nın ithalatta başlıca ortağı Çin oldu (%20,9). İkinci sırada Almanya (%10,7), üçüncü sırada ise Amerika Birleşik Devletleri (%6) vardı. İhracatta birinci sıradaki ortağı Hollanda (%10,2), ikinci sırada Çin (%9,8) ve ardından Almanya (%7,4) geliyordu.²⁰³

Yaptırımlar sonucunda Rusya ve Avrupa Birliği arasında dış ticaret hacmi önemli ölçüde düştü. Bununla birlikte Rusya Federasyonu hükümeti kendi ürünlerine yeni tedarikçiler ve alıcılar bulmak için aktif olarak ithal ikameci politikaya yöneldi. Gıda ithalatında büyük bir hacim artışı gözlenmemiştir. Şeker pancarı tohumu (%80), mısır tohumları (%44) hacminde ve ayçiçeği tohumu (%53) ithal edilen başlıca gıda ürünleri konumunda. Kanatlı hayvan yetiştiriciliğinde ithal ıslah malzemesine bağımlılık ise % 80-90 oranında. Bundan dolayı ithal ikameci politikanın ne derece olumlu etkileri olduğunu ve Rusya'nın Avrupa Birliği gibi önemli bir stratejik ortağını kaybetmesinin sonuçlarını doğru biçimde değerlendirmek büyük önem taşımaktadır.

²⁰² Vsyakikh, 2015: 143-145.

²⁰³ Vinokurova, 2018: 69.

3.2.1.1. Enerji

ABD ve AB ülkeleri tarafından Rusya'ya uygulanan belirli yaptırım paketlerinden üçüncüsü “Akıllı yaptırımlar” olarak adlandırılıyordu ve bunun Rus petrol ve gaz endüstrisine önemli bir etkisi oldu. Bu yaptırımların amacı hidrokarbon üretim hacmini azaltmaktı ve bu da Rusya'nın gelirlerinin azaltılması anlamına geliyordu.²⁰⁴

Petrol ve gaz sektöründe çıkarılması güç rezervler için gerekli özel ekipman ve teknolojilerin tedarikinde kısıtlamalara gidilmişti. Bu da mobil petrol kuleleri, yüzer sondaj platformları, deniz platformları, arktik bölge ve şeyl yağı ve gaz stokları²⁰⁵ dâhil olmak üzere petrol ve gaz endüstrisi için çeşitli ürünlerin de yaptırımlar altında olduğu anlamına gelmektedir.

Bu kısıtlamaların başlıca amacının mevcut madencilik projeleri değil, eski maden yatakları yerine gelecekte petrol ve gaz elde edilebilecek potansiyel maden yatakları olduğunu belirtmek özellikle önemlidir.

Uygulanan yaptırımlar, derin madencilik için (152 metrenin üzerinde) ekipman tedarikine kısıtlamalar öngörmektedir. Bu suretle bazı teknolojiler ve ürünlerin ihracatı üzerinde ABD otoriteleri tarafından ayrıca denetim yapılmaktadır. Ticaret Bakanlığı Sanayi Güvenliği Bürosu ihracat lisansını düzenlerken son alıcıyı zorunlu şekilde denetlemektedir. Avrupa Birliği, derin petrol elde etme, arktik bölge geliştirme ve şeyl yağı elde etme teknolojilerini Rusya'ya yasaklamıştır.

Bu sektördeki yaptırımlara örnek olarak Karadeniz'de “Universitetskaya” kuyusunda sondajın durdurulması ve “Rosneft” & ExxonMobil ortak projesini hatırlamak mümkündür.

Çıkarılması güç petrol yataklarında çalışmak için gerekli ekipmanların tam teşekküllü muadillerinin Rusya'da bulunmadığını da hatırlatmak gerekir. Bundan dolayı yaptırımların petrol ve gaz sektörüne orta ve uzun vadeli etkileri kaçınılmaz gözükmektedir. Bununla birlikte yeni yatakların araştırılması da risklidir.²⁰⁶

2014 yılında Çin ile Rus gazının doğu ülkelerine tedarikini çeşitlendirmeyi mümkün kılan bir sözleşme yapılmıştır. Son yıllarda Çin ve Hindistan şirketlerinden kaya tabakası ve anakara üzerinde bulunan Rus yataklarının gelişimine ilginin büyüdüğü fark edilmiştir. Dünya politikasında yapılan değişiklikler sayesinde, ihracat çeşitliliği konusu gündeme gelmektedir.

Bununla birlikte Rus ekonomisi ve enerji sektörü için bir zorluk da 2014 yılının Haziran ayında varil başına (Brent) 115 Dolar göstergesinden 2015 yılının Ocak ayında 40 Dolar'a kadar düşen dünya petrol fiyatlarındaki çöküş olmuştur. Uygulanan yaptırımların

²⁰⁴ Tetushkin, 2016: 94.

²⁰⁵ Kolomeytseva, 2015: 185.

²⁰⁶ Kolomeytseva, 2015: 188.

Rusya ekonomisini petrol fiyatlarındaki düşüşten daha az seviyede etkilediği ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni petrol fiyatlarındaki düşüşün tüm tasarruf, gelir, kredi ve ticari parametrelerine yansımadır.

Ucuz yatırımlar için fırsatların önemli ölçüde azalması nedeniyle, enerji sektöründe yatırımların uzun vadeli gelecekteki etkisini tam olarak değerlendirmek çok önemlidir. Devlet bu finansmanı bağımsız olarak yapacak durumda değildir. Aynı zamanda sektörün şirketleri, kısa zamanda yerli veya Çinli uzmanların geliştirdiklerinin yerini alması oldukça zor olan yeni teknolojilerden mahrum edilmiştir.²⁰⁷

3.2.1.1.1. Doğal Gaz

Doğal gaz, Avrupa enerji sektörünün en önemli ve bir nevi sigorta niteliğine sahip kaynağı durumundadır. Bu kaynak makine imalatı, enerji üretimi gibi pek çok sanayi alanında kullanılmaktadır. Orta vadeli perspektifle bakıldığında Avrupa'daki gaz talebi sınırlı bir büyüme potansiyeline sahiptir. Rusya ile AB'nin uzun vadeli işbirliğinin gelişmesi AB'nin kendi enerji güvenliğini sağlamasına, Rusya'nın AB pazarına enerji kaynaklarını pazarlamasına ve yatırım işbirliği ile emtia dolaşımı gibi ekonomik çıkarlarıyla artan bir bağ üzerine kurulmaktadır. Yani "Avrupa bölgesinde enerji işbirliği anlamında oluşan süreçler, en büyük enerji kaynaklarının ihracatçısı durumunda olan Rusya ile enerji kaynaklarının büyük tüketicisi konumunda olan Avrupa Birliği arasındaki ilişkileri etkilemektedir."²⁰⁸

Avrupa'nın doğal gaz tedarikçisi "Gazprom" firması halka açık bir anonim şirket olarak kilit konumdadır.²⁰⁹ Pazardaki payı yaklaşık %70 olan Rusya, bu pazarda önemli ve gerekli bir oyuncu konumundadır. Avrupalı şirketler de Rus enerji piyasalarında sağlam birer oyuncu olarak boy göstermektedir. Rusya ve AB işbirliği çerçevesinde gaz pazarlama işlemlerinin 2015 yılın sonuna doğru bir önceki yıllara kıyasla daha iyi sonuçlar gösterdiğini belirtmek gerekir. Aynı zamanda, Rusya'nın bölgede toplam gaz tüketimindeki payının %30 oranı ile tarihi olarak maksimum seviyeye ulaşmış olduğunu ve bu eğilimin 2016 yılına dek korunmuş²¹⁰ olduğunu söylemek mümkündür.

Avrupa Topluluğu İstatistik Ofisi'nin resmi verilerine göre; AB ülkelerinde gaz üretimi 2001-2017 döneminde 235 milyar m³'den, 118 milyar m³'e düşerek neredeyse iki kat azalmış bulunmaktadır.²¹¹ Gaz çıkarılmasındaki düşüşün ana sebebini; çıkartılan gaz miktarının üç katı kadar azaldığı İngiltere'deki gaz rezervlerin tükenmesinin yanı sıra ülke

²⁰⁷ Kolomeytseva, 2015: 188.

²⁰⁸ Khlopov, 2018: 6-13.

²⁰⁹ https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/35939/european-union-and-russian-federation_en (erişim tarihi: 20.08.2019).

²¹⁰ Karpekova, 2018: 456-459.

²¹¹ <https://bp.com> (erişim tarihi: 20.08.2019).

yönetimini en kritik önlemleri almaya zorlayan Hollanda'da her gün artan sayıda meydana gelen (sayısı yılda 100 kadar bulan) depremlere bağlamak mümkündür. Hollanda'da bulunan Groningen gaz sahası, AB'nin şu an için faaliyet gösteren en büyük gaz rezervlerindedir. Buradaki gaz çıkarılma miktarının ciddi miktarda azaltılması yönünde karar alınması kolay olmamıştır. Sanayi üretim hacimlerinde düşüş beklendiğinden üretimdeki azalma da daha yüksek hızla gerçekleşmektedir.

Rusya AB'nin en önemli gaz tedarikçilerden biridir fakat Ukrayna'da yaşanan hükümetin değişmesi, Kırım'ın tekrar Rusya'yla birleşmesi ve ortaya çıkan iç savaşa ilişkin olaylar AB ve Rusya arasındaki ilişkileri fark edilir derecede kötüleşmiştir. Bu olaylar sonucunda Avrupa Birliği, Rusya'dan sağladığı gaz tedarikine karşı alternatif oluşturma üzerine düşünmeye başlamıştır.²¹²

3.2.1.1.2. Petrol

Problemleri ve hedefleri ile her bir kişinin hayat şartlarına dokunuyor olmasından dolayı petrol ürünleri piyasası tüm devletleri ilgilendirmektedir. Enerji kaynaklarının geniş ölçekli kullanımı, etkin devlet sistemin mevcudiyetini gerektirmektedir. Uluslararası toplumun sürdürülebilir gelişmeyi devam ettirebilmesi amacıyla devletler enerji sektörün önemini kabul etmektedir. Tecrübelerin gösterdiği gibi, bir ülkenin enerji rezervlerine sahip olması veya olmaması durumuna etkisi, ilgili ülkenin iç politikası ile sınırlı olmayıp; dış dünyadaki ekonomik tablosunu da etkilemektedir. Enerji alanındaki tehditler ülkelerin yeni konumlandırılmalarında rol almaktadır.

Boru hatları sistemi üzerinden Avrupa'da yer alan tüm tüketicilerin ihtiyaçlarını karşılama amacıyla Rusya'dan gelen yakıt; kimya, enerji sanayi hammaddeleri, ekonomi için cazip ve gelişen bir sektördür. Yakın gelecekte ortaya çıkacak teknik gelişmelerin durumu göz önüne alındığında neredeyse alternatifi olmayan enerji kaynağı ve devamlı gelirin garantisi olan petrol, gaz akımları; herkesin sahip olmakla elde edeceği stratejik konuma ulaşma yönünde pragmatik bir arzuyu içerdiği²¹³ görülmektedir.

Avrupa'ya yapılan petrol sevkiyatların yaklaşık üçte biri Rusya'dan gerçekleştirilmektedir. Bu anlamda enerji kaynaklarının tedarikçilere ulaştırılması, dış politikada önceden belirlenmiş güvenilir partnerlere sahip olma isteği ile örtüşmektedir. Bu da Rusya'nın ödeme kabiliyetine sahip olan ülkelere öncelikli ihracat yapma niyeti ve döviz bazlı gelirinin kaynağı olan doğal rezervlerin tüketicisine ulaştırma isteği ile tamamen paraleldir.

²¹² <https://www.ft.com/content/4cfd4b1e-43eb-11e9-b83b-0c525dad548f> (erişim tarihi: 20.08.2019).

²¹³ <https://www.twirpx.com/files/science/interdisciplinary/moc/> (erişim tarihi: 21.08.2019).

Şekil 3.3'te görüldüğü üzere, “Kuzey Akım-2” Baltık Denizi’nin dibinden geçecek ve Rusya ile Almanya’yı bağlayacak olan, 1200 kilometreden fazla uzunluğuna sahip ve yıllık toplam taşıma kapasitesi 55 milyar m3 olan iki hatlı yeni boru hattı projesidir.

Şekil 3.3 Kuzey Akım-2 Projesi²¹⁴

Almanya topraklarına ulaşmasından sonra “mavi yakıt” gaz dağıtım merkezleri üzerinden istenilen AB noktasına gönderebilecektir. “Kuzey Akım-2”nin 2019 yılı sonunda kadar devreye alınması planlanmaktadır.

Gazprom, “Kuzey Akım-3” boru hattının inşa olasılığını göz ardı etmemektedir. Gazprom yönetim kurulu başkanının ifadesine göre “Kuzey Akım-3” gaz boru hattının geleceği, Rus gazına Avrupa’dan gelecek talebe bağlı olacaktır. Yeni ekipman ihtiyacının ortaya çıkması durumunda Rus tarafı bu projenin gerçekleşme olanaklarını değerlendirecektir.²¹⁵

Gaz boru hattının inşası kararı benzer teknik özelliklere sahip “Kuzey Akım” gaz hattının işletme etkinliğinin sonuçlarının analiz edilmesine dayanmaktadır. Bu projenin devreye girmesinden sonra Rus gazı yalnızca doğrudan AB’nin en büyük ölçekli pazarı olan Almanya’ya ulaşmakla kalmayacak, aynı zamanda Avrupa ara bağlantıları üzerinden İngiltere piyasasına da erişecektir.

“Kuzey Akım-2” projesinin hayata geçirilmesinden en fazla yarar sağlayacak olanlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

²¹⁴ <https://www.euronews.com/2019/02/09/as-the-eu-tightens-regulations-on-nord-stream-2-why-all-the-fuss-about-a-new-gas-pipeline> (erişim tarihi: 21.08.2019).

²¹⁵ <https://p.dw.com/p/3Ms1v?maca=ru-Twitter-sharing> (erişim tarihi: 21.08.2019).

- Projeye ilişkin büyük ölçekli inşaat çalışmaların gerçekleştiği ülkeler: Rusya, Almanya; Finlandiya, İsviçre;
- Geleneksel olarak off shore petrol-gaz sanayisiyle ilişkili olan ülkeler: Hollanda, Norveç, İtalya;
- Uluslararası ana hizmet tedarikçilerinin karargâhları.²¹⁶

3.2.1.1.3. Kömür

Kömür, dünyanın ana enerji kaynaklarından biridir ve Rus kömürü gelecekte de dünya kömür piyasasında talep görecektir. Rus kömürünün ihracat hacmi yıldan yıla artmaktadır ve 2017 yılında 186,3 milyon tona, yani dünyada çıkartılan kömürün toplamının (408,9 milyon ton) %46'sına ulaşmıştır. Kömür sevkiyatlarının en büyük kısmı Kuznetskiy kömür havzasından sağlanmaktadır. Buradan yapılan sevkiyatın hacmi %75,5'tir (140,7 milyon ton).²¹⁷ İhracat sevkiyat hacminin arttırılması amacıyla Kuzbass'da çıkartılan kömür miktarı 2007-2017 döneminde %32,9 oranında arttırılmıştır. Bu artış ağırlıkla (%64,8) daha ucuz olan, açık kömür çıkartma yöntemin uygulanmasıyla sağlanmıştır ve 241,5 milyon tonu bulmuştur. Kömür dünyanın 61 ülkesine ihraç edilmektedir.²¹⁸ Rusya'da, özellikle Kuznetskiy havzasında, kömür çıkartma miktarlarının ve Rus kömür ihracatının ciddi ölçüde arttırılması öngörülmektedir (Kemerovo bölgesinin 2035 yılına kadarki kalkınma projesinde Kuzbass'taki kömür çıkartma miktarların 241,5 milyon ton'dan (2017) 375 milyon tona kadar, yani %155,3 oranında artışı planlanmaktadır).

Rus kömürünün sevkiyat hacminin korunması ve arttırılması için özellikle Avrupa ülkelerinde yer alan pek çok tüketicinin Avrupa standartlarına uygun olarak kömür çıkartılması ve tedarikçi işletmelerin uluslararası çevre yönetimi sertifikasına sahip olması hususlarını dikkate aldığını akıldan çıkarılmamalıdır. Ayrıca, RF'de uygulanan kömür çıkartma ve tahrip edilen arazileri onarma yöntemlerinin Avrupa peyzaj koruma standartlarına uygun olmaması durumunda Rus tedarikçilerin geri çevrilmesi çerçevesinde büyüyen Avrupa ülkelerine ihracat probleminin de hesaba katılması gerekmektedir.

Kömür şirketlerinin mevcut stratejik perspektife dönük planlarında ekolojik olarak temiz kömür çıkartma teknolojisinin uygulanması, kömürün zenginleştirilmesi ve arazilerin rekültivasyonu gibi stratejik faaliyet alanlarını öngörmesi gerekmektedir.

Rus kömürü sevkiyat hacminin korunması ve arttırılması için özellikle Avrupa ülkelerinde yer alan pek çok tüketicinin Avrupa standartlarına uygun olarak kömür çıkartma

²¹⁶ <http://www.gazprom.com/projects/nord-stream2/> (erişim tarihi: 22.08.2019).

²¹⁷ <http://xn--42-1lcdox.xn--p1ai/show2/3407/> (erişim tarihi: 22.08.2019).

²¹⁸ <http://xn--42-1lcdox.xn--p1ai/show2/3407/> (erişim tarihi: 23.08.2019).

işlemi yapan ve uluslararası çevre yönetim sertifikasına sahip tedarikçi ve işletmeleri tercih ettiğini dikkate alması gerekmektedir. Rus kömürünün rekabet edebilirliğinin arttırılması amacıyla RF'nın ana yasasının kömür çıkartılmasında yeraltı kaynaklarının yönetimiyle ilgili kısmının Avrupa kömür çıkartma, rekültivasyon ve tahrip edilen arazileri onarım standartlarına uygun hale getirilmesi yönünde geliştirilmesi gerekmektedir.²¹⁹

AB yaptırımlarının kömür endüstrisine etkisine örnek olarak Belovsk bölgesinde büyük bir derin kömür işleme projesini hatırlamak mümkündür. 2019 yılının Eylül ayında Kuzbass “Zareçnaya” madeninin Fransız mevkidaşının bu bölgeden²²⁰ buhar kömürü yüklü gemiyi kabul etmediği hakkında bir bildiri gelmiştir.

Bu durum analiz edildiğinde, yaptırımların hem kredilendirme ve teknolojik işbirliği alanını hem de Rus kömürü satış hacimlerini olumsuz etkileyebileceği görülmektedir. İhracat olasılıkları en başta Yakutya, Uzakdoğu ve Tuva'da kömür yataklarının gelişimiyle bağlantılıdır. Bu bölgeler sınıra ve limanlara daha yakındır, bundan dolayı da Avustralya ve Endonezya kömürleri ile kıyaslandığında rekabet gücü daha yüksektir.²²¹

Ancak Avrupa'nın Rus kömüründen vazgeçmesi halinde, ihracatın hızlı bir şekilde yeniden yönlendirilmesinin teknik olarak mümkün olmayacağının da dikkate alınması gerekmektedir

3.2.2. Tarım ve Hayvancılık

Rusya ile ilgili uluslararası yaptırımlar ülke ekonomisini kökten kararlar ve önlemler gerektiren olağanüstü bir duruma sokmuştur. Rus hükümeti tarım ve hayvancılık sektörünü etkileyen yaptırımların uygulanmasına tepki göstermiştir. Bunu yaparken AB ülkelerinden bu sektörün ürünlerine ithalatın keskin bir şekilde düşmesini dikkate almıştır.

Tarım ürünleri üretimi dinamiğinin analizi olumlu ve olumsuz eğilimleri ortaya çıkarmıştır. Olumlu nokta bitkisel üretim hacminin artması, olumsuz nokta ise genel olarak hayvancılık ve tarım ürünlerinin düşmesidir. Rusya'da tarım tatmin edici bir düzeydedir, hatta bu durumda Avrupa ve ABD yaptırım paketinin olumlu etkisinden bile söz edilebilmesi mümkündür.²²² Ülke tarımının gelişiminin ivme kazanması dolayısıyla, ithalatçı rolünün AB'den Rusya'ya geçiş eğilimi gözlenmektedir. Şu anda ülke %90 üzerinde tahıl, yağ, patates ve şeker, %70'in üzerinde kümes hayvanları ve domuz eti bulunmaktadır. Ancak ülkenin tarım potansiyeli tamamıyla gerçekleşmemiştir şu anda sektör işletmelerinin önünde aşağıdaki

²¹⁹ Trushina, 2019: 81 - 89.

²²⁰ <http://www.kuzrab.ru/rubriki/ekonomika/sanktsii-i-kuzbass/> (erişim tarihi: 23.08.2019).

²²¹ Kolomeytseva, 2015: 189.

²²² Ashinova, 2017: 56.

hedefler bulunmaktadır²²³:

- İç ve dış kaynakları etkili bir şekilde yönetmek;
- Yatırım ve finans kaynaklarının operasyonel yönetim araçlarını geliştirmek;
- Mahsul ve hayvancılığın sigortalanması, leasing, devlet programlarına iştirak vasıtasıyla yeni teknik ve ekipmanın edinilmesinin amaca uygunluğu hakkında karar alınması.

Tarım ve hayvancılık ürünleri ihracatçısı olarak Rusya'nın potansiyelini gerçekleştirmesi için tarım sektörüne devlet desteğinin yanı sıra, brüt verim ve mahsul kalitesinin artırılması gerekir.

Yaptırımlar nedeniyle oluşan kaybı en aza indirmek için 31 Aralık 2015 tarihinde Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı'nın 683 sayılı kararnamesiyle Rusya Federasyonu Milli Güvenlik Stratejisi onaylanmıştır. Söz konusu stratejinin 54. Maddesinde gıda güvenliğini sağlamaya yönelik hedefler belirtilmiştir. Strateji aşağıdaki unsurları kapsamaktadır:

- Rusya Federasyonu gıda ürünleri bağımsızlığının sağlanması;
- Tarım ve balıkçılık komplekslerinin, gıda sanayi komplekslerinin ve iç pazarın altyapısının hızlı bir şekilde gelişimi ve modernize edilmesi;
- Tarım üreticilerine devlet desteğinin ve etkisinin artırılması ve bunların ürün satış pazarına²²⁴ erişimin genişletilmesi.

2017 yılında tarımsal sanayi kompleksinin hemen hemen tüm sektörlerinde rekor sonuçlar elde edilmiştir. Tahıl hasadı %13 oranında artış göstermiştir. Buğdayda bu değer %17, mısırdaki %7,1, pirinçte %6,5 olmuştur. En belirgin artış % 28,2 oranla fasulyede olmuştur. Rekor buğday hasatları Rusya'yı bu tahılın ihracat liderlerinden bir haline getirmiştir.

Rusya için yaptırımların modern koşullarda olduğu açıkça görüldüğünden gıda ürünleri güvenliği probleminin çözümü ülkenin genel ulusal güvenliği bağlamında bulunmaktadır. Mevcut tüm üretim faktörlerinin daha olumlu ve etkin şekilde kullanılması gerekmektedir. Bu sektörde işletmelerin üretim ve teknik temellerine, yani yıpranmaya ve aşınmaya maruz kalan ve periyodik olarak tamire ihtiyacı olan sabit kıymetlere dikkat edilmelidir.²²⁵

3.2.2.1. Tarım Ürünleri

Tarım ve hayvancılık sektörü ekonominin bir başka stratejik alanı olup, çok planlı zirai

²²³ Gaziye, 2018: 8.

²²⁴ Gaziye, 2018: 4.

²²⁵ Verzhbitskiy, 2015: 123.

korumacılığın şemsiyesi altındadır ve geniş devlet desteğinden faydalanmaktadır. Rusya’da tarım sektörünün idaresi ve reformasyonu devlet desteği ilgili devlet programının çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Tarım alanındaki devlet politikasını belirleyen dokümanlar arasında “Rusya Federasyonu gıda güvenliği doktrini” ile “2020 yılına kadar Rusya Federasyonu kırsal alanların sürdürülebilir gelişmesi konsepti” başlıklı dokümanlar en önde gelenleridir.²²⁶ Tarım ürünleri ticareti sanayi emtia ticaretinden farklıdır. Temel fark; DTÖ anlaşmasıyla belirlenen devlet tarım sektörü desteği, türlerin ve miktarların düzenlemesidir. Uluslararası ticaret kurallarının çok sayıda ülke tarafından şekillendirilmesi nedeniyle tüm dünya ülkeleri kendi tarım devlet desteği sistemini, uluslararası şartlara uygun olarak oluşturmak zorundadır.

Avrupa’nın gıda ihracatı toplam emtia ihracatının %7’sini oluşturmaktadır. Bunların %9’u, AB için ABD’den sonra ikinci en önemli yön olan Rusya’ya denk gelmektedir.²²⁷

Gıda ambargosunun uygulanmaya konulması ve ihracata odaklı ithalat ikame edilmesi politikasının ilan edilmesi durumunun yavaş yavaş düzelmesi ve tarım sektörünün gelişim dinamiğinin artmasını sağlamıştır. 2015–2017 döneminde Agro-endüstriyel Kompleksinin büyümesi, öncelikle hububatta rekor hasadın alınması sayesinde %11 üzerinde gerçekleşmiş olup, 2017 yılının sonuçlarına göre ise yaklaşık %3 olmuştur. Ülkede yalnızca günümüz tarihinde değil, Sovyet Rusya döneminde de görülmemiş, tarihin en büyük hububat hasadı gerçekleşerek dış ticareti teşvik etmiştir. 1 Temmuz 2016 tarihinden 30 Haziran 2017 tarihine kadar Rusya’dan hububat ihracatı 35,474 milyon ton olup, bu rakam önceki sezondan %4,7 yüksektir. Hayvancılık sektöründe büyüme hızı korunmuştur; et amaçlı hayvan ve kuş üretimi %4 artışla 14,6 milyon ton bulmuştur.²²⁸

7 Ağustos 2014 yılı tarihinde Rusya Federasyonu, et, süt ürünleri ve meyve-sebze dâhil olmak üzere bir dizi gıda ürününün AB’den ithal edilmesine yönelik sınırlamalar getirmiştir; ürün yelpazesi Ekim 2017 tarihinde genişletilmiştir. Söz konusu yasak, 31 Aralık 2019 tarihine kadar geçerliliğini korumaktadır.²²⁹

Yasak, belirgin bir şekilde tarım-hayvancılık ürünlerinin AB’den Rusya’ya ihracı üzerine etkili olmuştur. 2013 yılında yaklaşık 11,8 milyar Euro olan ihracat hacmi 2017 yılına yaklaşık 6 milyar Euro’ya kadar düşmüştür.²³⁰ Yasağın ardından yaşanan ihracat azalmasının sonrasında 2017 yılında AB’nin Agro-endüstriyel kompleksinin Rusya’ya gıda ürünleri

²²⁶ Rusya Federasyonu Gıda Güvenliği Doktrini, 2019.

²²⁷ [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/569020/EPRS_BRI\(2015\)569020_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/569020/EPRS_BRI(2015)569020_EN.pdf) (erişim tarihi: 24.08.2019).

²²⁸ Melnikov, 2017: 72–75.

²²⁹ <http://capreform.eu/russian-food-sanctions-against-the-eu/> (erişim tarihi: 24.08.2019).

²³⁰ https://ec.europa.eu/agriculture/russian-import-ban_en (erişim tarihi: 25.08.2019).

ihracatı toparlanmıştır ve 2016 yılıyla kıyasla %20 oranında artmıştır. ABD, Çin ve İsviçre'den sonra Rusya AB'de tarım-hayvancılık ürünleri ihracatında dördüncü yerini almıştır.²³¹

Diğer bir ekonomik önlem olarak Rusya Federasyonu hükümetinin 13 Ağustos 2015 tarih ve 842 sayılı emri ile Rusya'ya tarım ürünleri ihracatı yapması yasaklanan ülkelerin listesi Arnavutluk, Karadağ, İzlanda, Lihtenştayn ve Ukrayna'yı kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

Yatırımlar nedeniyle oluşan kaybı en aza indirmek için 31 Aralık 2015 tarihinde Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Stratejisi onaylanmıştır. Bu strateji gereğince şunlar hedeflenmiştir: Rusya Federasyonu gıda ürünleri bağımsızlığının sağlanması; tarım kompleksinin hızlı bir şekilde geliştirilmesi ve modernize edilmesi; tarım ürünleri üreticilerine devlet desteği etkisinin artırılması; ürün üreticilerinin satış pazarlarına etkisinin genişletilmesi.

3.2.2.2. Hayvancılık

2015 yılının Mayıs ayına doğru Rusya'da gıda ürünleri enflasyonu %28,7'ye ulaştı (2013 Aralık ayının fiyatlarına oranla). Sosyal açıdan önemli tüm mallar hızlı bir tempo ile artış gösterdi. Örneğin 2015 yılında dana etinin fiyatı 2014 yılına oranla %23 oranında arttı. Domuz etinin fiyatı %22, peynir fiyatı ise %20 oranında arttı. Bu durumda ambargo altında olmayan malların fiyatı daha yavaş bir hızla artmaktadır: Şeker fiyatı %52,2, ayçiçeği yağının fiyatı % 23,7, makarna ürünlerinin fiyatı %21,6²³² oranında artmıştır.

2014 yılında domuz eti fiyatlarında fark edilir bir artış olmuştur. Bunun nedenlerinden biri Rosselkhoznadzor-Rusya Tarım Denetleme Kurumu tarafından bu mallar için kısıtlama uygulanmasıdır. Böylece, ambargo sadece et piyasalarına önceden belirlenmiş fiyat eğilimlerini güçlendirdi. Süt ürünlerinde fiyat artışı ithal ürün tedariklerinin azalmasının ve Rus pazarlarında rekabetin düşmesinin doğrudan bir sonucu olmuştur.

Hayvancılık ürünlerine ambargo uygulanmasının sonucunda bir yandan Rus üreticiler için ithal ikamecilik şartları oluşturmuş, diğer taraftan kısa vadeli gelecekte ithal ikamecilik potansiyeli tamamıyla gerçekleştirilmemiştir. Bunu birkaç ekonomik faktör ile açıklamak mümkündür. Örneğin bazı ürünlerin üretimi (sığır ve balık) yatırımların geri ödeme süresinin uzun olmasıyla bağlantılıdır. Üretim döngüsü bir yıldan fazla olabilir, bu ise üretim kapasitesine yatırımların teşvikini olumsuz şekilde etkilemektedir. Ambargonun bir yıl süre ile uzatıldığının duyurulması halinde, üreticiler tarafından yatırıma teşvik artmaktadır ancak

²³¹ https://ec.europa.eu/agriculture/russian-import-ban_en (erişim tarihi: 25.08.2019).

²³² Gayazova, Rebezov ve Popova, 2015: 21-24.

süre kısa dönemde sadece bir yıla kadardır.

Aynı zamanda, yüzde oranlarındaki büyüme sadece yatırım kredilerinin değil, sabit kıymetleri tamamlama kredilerinin çekilme olasılığını da düşürmüştür. Aşağıdaki hayvancılık ürünlerinin üretimi için ithal hammadde satın alma masrafları artmıştır: Kanatlı hayvanlar için kuluçkalık yumurtalar, damızlık sığır ve süt hayvancılığına yem katkıları, yavru ve döllenmiş salmonoid yumurtaları. Et üretiminde olumlu eğilimler gözlenmiştir, bununla birlikte domuz ve kümes hayvanları kaynaklı büyüme olmuştur. Bu durumda et üretimindeki artışın asıl olarak sektörde önceden yapılan yatırımlar ile bağlantılı olduğunun unutulmaması önemlidir.²³³

Süt ürünlerinin yerli üreticileri düşen ithalat hacmini henüz tam anlamıyla telafi edecek durumda değildir. En iyi göstergeler peynir ve süzme peynir üretimi alanındadır. Aynı zamanda mevcut hammadde hacmi ve peynir üretimindeki artışın, sahte ve düşük kaliteli ürünlerin üretiminin artışı ile açıklanması mümkün olabilir.

Kesim hayvancılığı ve tavuk üretiminde artış olmuştur ve bu da et işleme tesislerinin çalışmasını etkilemektedir. Son yıllarda yerli üretimin gelişim analizi bazı hayvancılık sektörlerindeki artışın önceden yapılan yatırımlar sayesinde arttığını, ancak artış hacminin düşen ithalat hacmini karşılamaya tamamıyla yeterli olmadığını göstermektedir. Aynı zamanda ithal malların ortadan kalkması, tüketicilerin talebini Rus üreticiler lehine değiştirmeye itmiştir ve bu da yerli üretimin artmasına destek olmuştur.

3.2.3. Tekstil

Hafif sanayi (tüketici malları ve tekstil sanayisini kapsayan sektör) ürünleri yoğun talep gören ve insan hayatında pek çok alanda kullanılan, herhangi bir RF üyesi için en yüksek öneme sahip, çok yönlü ve gelişim bakımından çekici bir ekonomi sektörüdür. Tekstil piyasasının özelliği, son talep içeren malların pazarı olmasıdır.

Hafif sanayinin en önemli sektörü olan tekstil sanayisi son yıllarda düşüş yaşamaktadır. Bugün için tekstil sanayisi bitki kökenli (pamuk, keten, kendir, kenaf, rami), hayvan kökenli (yün, ipek böceği kozası) ve sentetik liflerin dokuma/örme ipliğine ve kumaşa dönüştürmesiyle uğraşan bir grup hafif sanayi sektörünün birleşimidir. Tekstil ürün sektörün gelişme aktüalitesi, ihracat hacminin arttırılmasını hedefleyen, 2025 yılına kadar geçerli olup RF hafif sanayi kalkınma stratejisiyle teyit edilmektedir.²³⁴

Tekstil pazarının kurumsal çerçevesi, hafif sanayinin bu alanda faaliyet gösteren konfeksiyon fabrikaları, tekstil malzemeleri fabrikaları ve diğer firmaları tarafından temsil

²³³ Gayazova, Rebezov ve Popova, 2015: 21-24.

²³⁴ Nemkovich, 2016: 11.

edilmektedir. Neredeyse, her bir RF biriminde, tekstil sanayisinde çalışan hem büyük hem de küçük ölçekli işletmeler mevcuttur.

RF içinde en yüksek ihracat potansiyeline sahip olanlar, eski BDT ve Avrupa ülkeleridir. Son yıllarda Rusya tekstil sanayi krizi büyük ölçüde Rusya'nın Dünya ticaret örgütüne girmesiyle ilişkilidir. Buna bağlı olarak gümrük vergi oranların inmesiyle diğer ülkelerden gelen malların miktarı önemli miktarda artmıştır. 2003-2014 yılları döneminde pamuklu kumaşlara uygulanan giriş gümrük vergisi oranı hiç değişmeden %15'ti. Rusya'nın Dünya ticaret örgütüne girmesi vergiyi indirme zorunluluğu getirdi. 2016 yılında vergi oranı %11,3, 2017 yılında ise %10 olmuştur.²³⁵

Bugün için RF tekstil pazarında 4 ana stratejik gelişme yönü belirtilebilir; öncelikle polyester ve viskoz lif ve ipliğin geliştirilmesiyle kimyasal ürünlü (sentetik ve yapay) lif üretiminin kurulması. Kitlese tekstil imalatının sentetik malzemelere yönlendirilmesi (hem konfeksiyon ürünleri amaçlı hem de teknik tekstil dahil olmak üzere).

Mevcut aşamada, devletin düzenleyici uygulamaları, tekstil işletmeleri iç ortamı ve dış şartları tekstil pazarının gelişmesi üzerine önemli etkiye sahiptir. Bugün için, Sovyet dönemiyle kıyasla tekstil sanayisinin üretimi kriz ve düşüş yaşamaktadır. Pek çok açıdan bu durum, hem Rusya'ya yönelik yaptırım politikası ve ticaret serbestliği gibi dış gelişme faktörlere, hem de iç faktörlere bağlıdır.

Rusya Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2025 yılına kadar hafif endüstrinin geliştirilmesi için bir taslak strateji hazırlamıştır. Sanayi ve Ticaret Bakanlığının ana hedefi, hafif sanayi ve tüketici pazarının geliştirilmesi için dünya iş gücüne entegre edilmiş ve doğal rekabet avantajları kullanan sürdürülebilir bir sanayi yaratmaktır.²³⁶

Geliştirilen strateji, Rus hafif endüstrisinin rekabetçi kesimlerinin desteklenmesini içermiştir. Program, hafif sanayinin GSYİH'ya katkısını yüzde 1'den yüzde 1,5'e çıkarmanın ve yüksek teknoloji tekstil ürünleriyle iç ekonominin stratejik sektörlerini sağlamanın yanı sıra yaklaşık 250 bin yeni iş yaratacağı öngörülmektedir. Bu doğrultuda, önümüzdeki 10 yıl içinde yaklaşık 600 milyar yatırım beklenmektedir. Bunların büyük kısmının (yaklaşık %60) tekstil üretimine harcanması planlanıyor.²³⁷

Bu nedenle, mevcut ithal ikame politikası kapsamında, Rusya ve AB arasındaki işbirliği, bitmiş ürünlerin tedarikini azaltırken, sektör için yüksek kaliteli hammadde ihtiyacını da artırmaktadır. Güncel ortamda tekstil sanayisinin gelişmesi, hem üretim hem de ticari

²³⁵ <http://www.customs.ru/> (erişim tarihi: 26.08.2019).

²³⁶ <https://lenta.ru/articles/2015/12/02/legprom/> (erişim tarihi: 26.08.2019).

²³⁷ <https://lenta.ru/articles/2015/12/02/legprom/> (erişim tarihi: 26.08.2019).

faaliyetleri genişletme olanaklarında, kendi milli pazarının korumasında saklıdır.²³⁸

3.2.4. Ortak Yatırım ve Şirketler

Rusya ve AB partnerliği önemli ölçüde, hem genel olarak entegrasyon grubum seviyesinde, hem de belirli AB ülkelerinde ve aynı şekilde Rusya Federasyonu'nda gerçekleştirilen devlet yatırımının düzenlemesine bağlıdır. Rusya ile AB ülkeleri arasında yatırım işbirliğinin gerçekleştirilmesi için en uygun yöntem olarak, toplumsal önemine sahip konuların, iki taraf için karlı şartlarda çözümlenmesi amacıyla devlet ve özel sektörün orta ve uzun vadeli ilişki formatların toplamı olarak tanımlanabileceği kamu-özel ortaklığı görülmektedir. Fakat böyle bir partnerliğin sunduğu enstrümanların kullanmasıyla ilgili belirli engeller ve zorluklar, RF'da kamu-özel ortaklık ilişkileri düzenleyen bir federal kanunun mevcut olmamasından kaynaklanmaktadır. RF'den AB'ye yapılacak yatırımların yapısında bazı özellikler mevcuttur; Rus şirketlerin ilgisini yüksek teknolojik ekipman, telekomünikasyon, kimya sanayisi, inşaat alanları çekmektedir; metalürji sektöründe çalışan şirketlere yatırım artışı gözlemlenmektedir. AB'de yüksek rekabet seviyesi hizmet alanında mevcut olup bu özellikle ticari ve sigorta faaliyetleri yürüten kurumlar için geçerlidir.

Yatırım işbirliği alanları olarak otomotiv sektörü, ağaç işletme ve kâğıt sanayi, uçak sanayi, metalürji, elektrik ekipmanları imalatı, ulaşım ve enerji sektöre yönelik makine-ekipman imalatı, inşaat malzemeleri imalatı, kimya ve ilaç sanayi belirtilebilir.²³⁹ Sayılanların Alman şirketleri ve diğer Avrupa ülkeleri için üretimi büyük kar getirebilir.

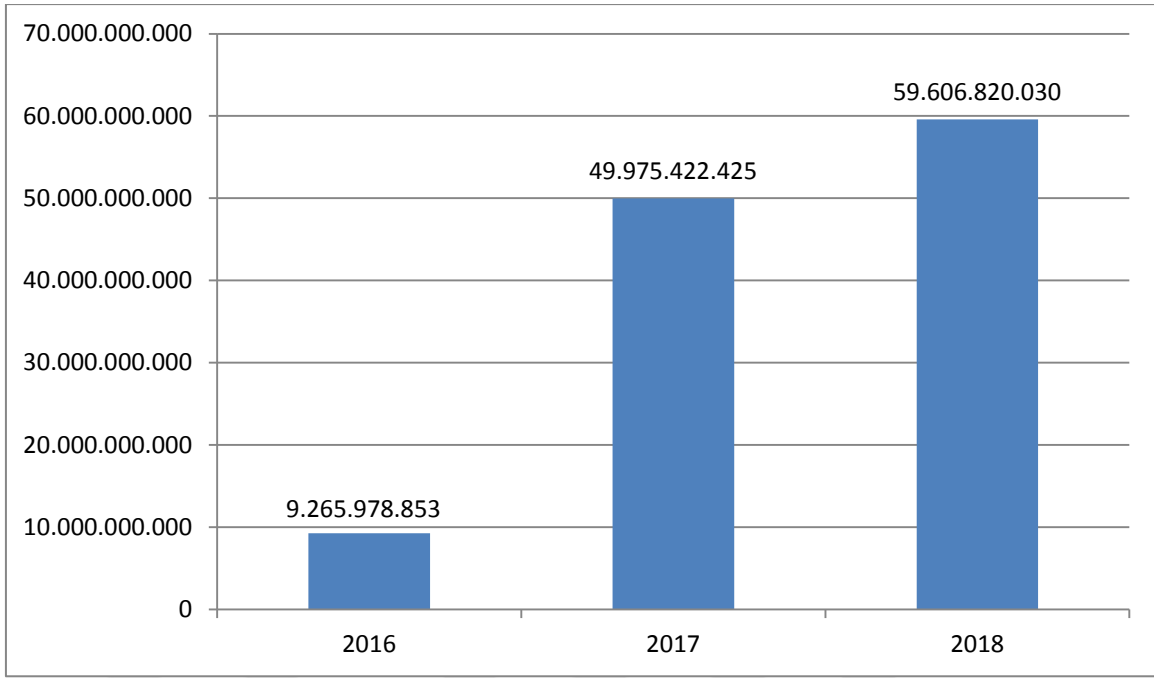
Örneğin, Moskova ve Bavyera uzun süre etkili ekonomik bağları geliştirmektedirler. On seneden fazla bu bölgesel birimler, birbirlerinin alanında; ekonomik mercilerin yöneticilerin, yüzlerce küçük ve orta ölçekli işletme temsilcilerinin katıldığı Ekonomi günleri organizasyonlarını gerçekleştirmektedir. Bu tür organizasyonlar sırasında, bölgeler için aktüel olan yatırım projeleri de dâhil olmak üzere çeşitli projeleri görüşülmektedir. Son yıllarda, Bavyera şirketlerin, Moskovalı partnerleriyle çalışan işletme temsilciliklerinin sayısı hızla artmıştır. Moskova ile çalışan üç binden fazla Alman şirketinden, Rus-alman ortak şirketlerinden yaklaşık yarısı Bavyera kökenlidir.²⁴⁰

Böylece, son yıllarda Rusya Federasyonu ve Almanya'nın ticaret cirosunun dinamikleri aşağıdaki yapıya sahip (Şekil 3.4) olmuştur.

²³⁸ Chekalyan, 2017: 284.

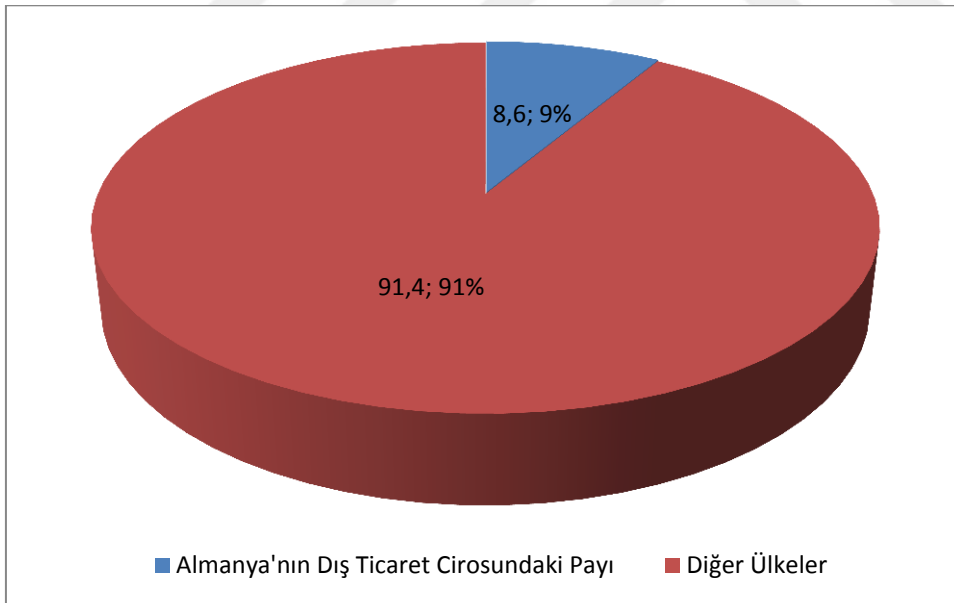
²³⁹ Podolskiy, 2016: 138.

²⁴⁰ Yershov, 2013: 323.

Şekil 3.4 Rusya Federasyonu ve Almanya Asasındaki Ticaret Cirounun Dinamikleri (2016-2018)²⁴¹

Almanya'nın Rusya dış ticaret cirosundaki payı aşağıdaki yapıya sahiptir (Şekil 3.5).

Şekil 3.5 Almanya'nın 2018'de Rusya Federasyonu Dış Ticaret Ciroundaki Payı²⁴²

²⁴¹<http://russian-trade.com/reports-and-reviews/2018-02/torgovlya-mezhdu-rossiey-i-germaniey-v-2017-g/> (erişim tarihi: 26.08.2019).

<http://russian-trade.com/reports-and-reviews/2019-02/torgovlya-mezhdu-rossiey-i-germaniey-v-2018-g/> (erişim tarihi: 27.08.2019).

²⁴²<http://russian-trade.com/reports-and-reviews/2018-02/torgovlya-mezhdu-rossiey-i-germaniey-v-2017-g/> (erişim tarihi: 27.08.2019).

<http://russian-trade.com/reports-and-reviews/2019-02/torgovlya-mezhdu-rossiey-i-germaniey-v-2018-g/> (erişim tarihi: 28.08.2019).

Bu nedenle, 2018’de Rusya Federasyonu’nun dış ticaretinde Almanya’nın payının% 8,6 olması; yaptırım politikası bağlamında ticaret etkileşiminin oldukça iyi bir göstergesi olduğuna dikkat çekmektedir.

Alman “Wintershall” holdingi, 2030 yılına kadar 500 milyar m3 gazın sevkiyatı konusunda “Gazprom”la anlaşmış bulunmaktadır. “Volkswagen” da, şimdiden 2250 Alman şirketinin kayıtlı olduğu Rusya’da otomobil toplama çerçevesinde kendi projeleri hayata geçirmektedir.²⁴³

3.2.5. Ulaşım Sektörü

Yaptırım uygulamalarını hisseden şirketler listesine ayrıca Aeroflot, OAK, Pervaya Gruzovaya Kompaniya gibi şirketler ve bir dizi diğer nakliye sektörü şirketi sayılabilir. Bundan başka Ukrayna Cumhurbaşkanı’nın kararnamesiyle kısıtlama tedbirleri alınan şirketler listesine Ak Bars Aero, Borisfen-Avia, Vertoletı Rossii, Vertoletnaya Servisnaya Kompaniya, BIM-ABIA Havayolu Şirketi, Gazprom-Avia, Donavia, Orenbursgie Avialinii, Red Vings, Aviakompaniya Rossiya, Transaero, Sevastopol Deniz Ticaret Limanı, Birleşik Uçak Şirketi de dâhil edilmiştir.

Interfax bildirisine göre Rusya Federasyonu Ulaştırma Bakanı Maksim Sokolov, Ukraynalı ve Rus nakliyatçıların uçuş yasaklamaları dolayısıyla toplam zararının yıllık 7-8 Milyar Ruble (106-122 milyon dolar)²⁴⁴ olarak açıklamıştır.

Ekonomik büyümede yavaşlama, çift taraflı yaptırımların ve Ukrayna’daki olaylar nedeniyle ticaret kısıtlamalarının uygulanması dış ticaret dinamiğini ve dolayısıyla ülkeler arasında yük taşımacılığını olumsuz şekilde etkilemektedir.

Zorlu koşullara en kısa sürede tepki veren karayolu nakliyecileri olmuştur. Avrasya Ekonomik Birliği kapsamındaki ülkelere ve iç pazara reoritasyon süreci başlatmışlardır. Bundan başka Çin ile nakliye cirosu çok umut verici bir alandır.

Birçok şirket hâlihazırda Asya ve Latin Amerika ülkelerine odaklanarak faaliyet alanını değiştirmiştir. Filonun hızlı genişlemesine yatırım yapan nakliye firmaları nakliye hacminin düşmesi nedeniyle zarar görmüştür. Ayrıca masraflarını optimize edebilen ve finansal yükü düşürebilen şirketler, pazarda belli bir istikrarı sağlamaktadır.

Nakliye sektöründeki krizin esnek yönetim sistemine sahip olan, büyük kredi yükü bulunmayan ve etkin bir şekilde olumlu lojistik taktik uygulayan şirketler ile aşılabileceğini söylemek büyük ölçüde mümkündür. Bu firmalar (mal teslimatıyla uğraşan şirketler) kriz

²⁴³ <https://www.dw.com/ru> (erişim tarihi: 28.08.2019).

²⁴⁴ https://cfts.org.ua/articles/spetstema_sanktsii_v_otnoshenii_rossiyskikh_transportnykh_kompaniy_906 (erişim tarihi: 29.08.2019).

nedeniyle kısa bir ara vermişler ve bu arada kaynaklarını biriktirip yeniden dağıtmışlar, sonra yeni yerlerde teslim terminalleri açarak genişlemişlerdir.

Nakliye ve lojistik hizmetlerinin Rus piyasasının gelecekteki gelişimiyle ilgili olarak uzmanlar oldukça karamsar değerlendirmeler yapmaktadır. Piyasanın düşüşü 2013 yılında başlamıştır ve düşüş eğilimini de sürdürmektedir. Bu da yaptırımların, finans kaynaklarının artışının ve nüfusun alım gücünün düşmesinin²⁴⁵ bir sonucudur.

Avrupa Birliği'nden mal ithalatının düşmesi nedeniyle Avrupa yönünde karayolu nakliyesi hacmi de azalmış, ayrıca kuzey, batı ve güney limanlarının değeri artmıştır.

Diğer sektörlerde olduğu gibi, AB tarafından uygulanan yaptırımlar nedeniyle oluşan zorlukları, Rusya ekonomisinin ve özellikle lojistiğin gelişim motoru olarak kullanmak mümkündür. Nakliye ve lojistik sisteminin hedefi devletin içinde yol ve nakliye sistemini geliştirmek, bilgi lojistik sistemlerini iyileştirmek, transit ülke potansiyelini gerçekleştirmektir.

3.2.5.1. Karayolu Taşımacılığı

Alman tarafıyla birlikte gerçekleştirilen projeleri, iki ülkenin ulaşım alanında sahip olduğu teknolojilerin geliştirilmesi de dâhil olmak üzere öncelikle Rusya ile Almanya aralarındaki karşılıklı ilişkilerin artırılmasına yöneliktir.

Bu aşamada ulaşım alanındaki Rus-Alman işbirliği başarılı ve vaat verici olarak tanımlanabilir. Ortak projeler üzerinde çalışmak, gelecekte ülkelerimiz arasında daha yakın ve dostça ilişkilerin oluşmasını destekleyebilir ve ayrıca iki ülkenin de ulaşım sektörlerine ciddi bir katkı sağlayabilir.²⁴⁶

“Rusya Demir Yolları” Halka açık Anonim Şirketi en büyük Alman firmalarıyla birlikte önemli projeler üzerine çalışmaktadır. Ana ortak projeler arasında elektrikli yüksek hızlı tren “Sapsan”, elektrikli hızlı tren “Kırlangıç” (Desiro RUS), asenkron çekiş motorlu 2ES10 doğru akım yeni nesil elektrikli lokomotifin tasarlanması, RIC ebatlı yeni vagonların imalatı ve teslimi bulunmaktadır. Yine “Rusya Demir Yolları” Alman Siemens AG şirketiyle birlikte, demiryolu araçları altyapısının atmosfer ve anahtarlama kaynaklı aşırı yüklenmesine karşı kapsamlı koruma adaptasyonu ve MSR32 sistemini kullanarak manevra sahaları otomasyonun yapılması projeleri gerçekleştirmektedir.²⁴⁷

Diğer ulaşım türleriyle ilgili konular her yıl, uluslararası otomobil ulaşımı konuları ele alan Karma Rus-alman komisyonun çalışması kapsamında ve ayrıca Karma Rus-alman deniz

²⁴⁵ <http://www.rotransport.com/article/2157>(erişim tarihi: 29.08.2019).

²⁴⁶ Rusya Federasyonu Ekonomik Kalkınma Bakanlığı, 2018.

²⁴⁷ <https://mintrans.ru/press-center/interviews/333> (erişim tarihi: 30.08.2019).

taşımacılığı komisyonunun oturumlarında çalışılmaktadır. Ulaşım eğitimi alanında Moskova Ulaşım Yolları Devlet Üniversitesinin (MİİT) çok sayıda Alman yüksek eğitim kurumlarıyla işbirliği gerçekleştirilmektedir.

Diğer ulaşım türleriyle ilgili konular her yıl, uluslararası otomobil ulaşımı konuları ele alan Karma Rus-alman komisyonun çalışması kapsamında ve ayrıca Karma Rus-alman deniz taşımacılığı komisyonunun oturumlarında çalışılmaktadır. Ulaşım eğitimi alanında Moskova Ulaşım Yolları Devlet Üniversitesinin (MİİT) çok sayıda Almanya yüksek eğitim kurumlarıyla işbirliği gerçekleştirmektedir.²⁴⁸

2017 yılında “Rusya Demir Yolları” Batı Avrupa’nın lider demir yolu şirketleriyle işbirliğini güçlendirilmiştir. Kasım ayında “Rusya Demir Yolları” ile “Deutsche Bahn AG” arasında, bilimsel araştırma, niteliklilik yükseltme ve gençlere yönelik değişim programları alanında işbirliği öngörülen anlaşma imzalanmıştır.

“İtalya Demir Yolları” devlet şirketiyle, yüksek hızlı taşımacılık, yük taşımacılığı ve lojistiği, gar rekonstrüksiyonu, üçüncü ülkelerinde altyapı projelerin gerçekleştirilmesi alanında ortak faaliyetlerin genişletmesi için kullanılacak yol haritası imzalanmıştır.

Bunun dışında Avusturya, Slovakya ve Ukrayna demir yolu idareleri ve ulaşım mercileriyle birlikte “Rusya Demir Yolları” yeni Avrasya ulaşım koridorunu oluşturma projesinin ilerletmesini devam etmiştir.²⁴⁹ Söz konusu projenin altyapı kısmı geniş hatlı demir yolum Koşitse şehrinden (Slovakya) Bratislava’ya kadar, Viyana çıkışlı yapılmasını ve Viyana-Bratislava bölgesinde uluslararası lojistik merkezinin kurulmasını öngörmektedir. Bunun sonucunda demir yolu sistemleri teknolojik birliği sağlanacaktır ve yük aktarma ihtiyacı ortada kalkacaktır. Şu an için proje fizibilitesinin hazırlaması tamamlamıştır.

Rusya ekonomisinin son yıllarda pekiştirilmiş hale gelmesi, yakın gelecek için de ciddi gelişme önkoşullarını garantilemiş olacaktır. Daha önce ekonominin ağıryan yarası olan sanayi üretim son iki yılda neredeyse iki kat artmıştır. Buna bakmaksızın, sonraki on yıl içinde milyar Euro bazında, iki haneli rakamlarla ifade edilen altyapı, üretim ve kapasite artırımına yapılacak yatırımlar gerekecektir. Almanya’da Rus pazarının muazzam potansiyelinden bahsederken, bu gelişime katılımını kastetmektedirler. Öncelikle orta ölçekli Alman girişimcileri tarafından yapılan yatırımlar Rusya’daki iki prensip eğilimine işaret etmektedir. İlki ekonomik kalkınma ve onunla birlikte yabancı üretici ile yatırımcıları için gelişen olanaklar ve ayrıca hizmet alanları orta ve uzun vadede garanti edilmiş durumdadır. İkincisi; son yılların anayasal kararları yatırımcılara Rus pazarına ve yatırımların güvende

²⁴⁸ <http://www.rusexporter.ru/research/country/detail/2407> (erişim tarihi: 30.08.2019).

²⁴⁹ <https://www.rzd-partner.ru/zhd-transport/news/k-kontsu-goda-planiruetsya-utverdit-razmeshchenie-na-territorii-avstrii-obektov-zheleznodorozhnoy-in/> (erişim tarihi: 31.08.2019).

olduğunu inancını kazandırmıştır.²⁵⁰

3.2.5.2. Havayolu Taşımacılığı

Hava taşımacılığı Avrupa ekonomisinde ve uluslararası ticarete hayati öneme sahiptir. Avrupa’da birleşik hava taşımacılığı pazarının oluşması tüketiciler için önemli avantajları sağlamış, Avrupa Birliği hava taşımacılığının rekabet kabiliyetini arttırmıştır. Avrupa Birliği hava taşımacılığı yılda 120 milyar Euro gelir getirmektedir, 3 milyon kişiye istihdam sağlamaktadır ve dünya hava taşımacılığın %30’unu kapsamaktadır.²⁵¹

ABD, Fas ve Türkiye’yle birlikte Rusya, AB’nin en büyük hava taşımacılığı partneridir.

Rusya ile AB arasında Rusya’dan AB varış noktalarına yapılan tüm tarifeli uluslararası yolcu seferlerin %35 üzerinden yapılmaktadır.²⁵² AB Rusya için en büyük uluslararası havacılık pazarıdır. Çeşitli nedenlerle AB ile Rusya arasındaki havacılık ilişkileri yalnızca teknik seviyesindeki uçuş güvenliği konularıyla sınırlıdır. Milli taşımacı olan “Aeroflot” pazarda baskın bir oyuncu olup, Rus hava yolu şirketleriyle sağlanan toplam yolcu trafiğinin (RPK) %50,2’sini karşılamaktadır.²⁵³ 2018 yılında Avrupalı havalimanı ağından geçen yolcu trafiği %6,1 kadar artmış bulunmaktadır ve Avrupa havalimanları kullanan toplam yolcu sayısı yeni rekor olan 2,34 milyara ulaşmıştır. Yolcu trafiğinin artış hızının 2018 yılında 2017’nin istisnai göstergelerle (+%8,5) kıyasla bir ölçü azalmasına rağmen, özellikle ana ekonomik eğilimleri ve jeopolitik gerginliği dikkate alınırsa oldukça dinamik kalmıştır. Havayolu şirketlerin için olanak artışların devam etmesi önemli bir rol oynamıştır, çünkü hava taşımacılığın hacmi 2017 yılından da (+%3,8) hızlı olarak %4 oranında artmıştır.²⁵⁴

Havayolu araçları kullanan yolcu trafiğinin dinamiği aşağıda açıklananları göstermektedir (Şekil 3.6).

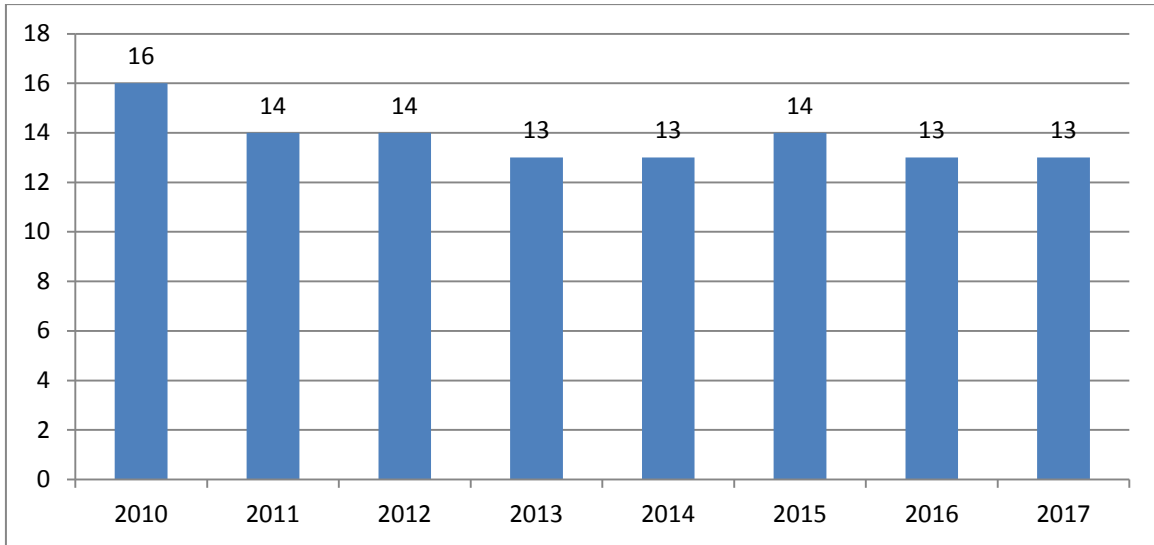
²⁵⁰ <https://rg.ru/2019/06/05/nemeckij-biznes-zainteresovan-v-dolgosrochnom-prisutstvii-v-rossii.html> (erişim tarihi: 31.08.2019).

²⁵¹ https://europa.eu/rapid/press-release_IP-06-764_fr.htm (erişim tarihi: 01.09.2019).

²⁵² https://ec.europa.eu/transport/modes/international-aviation-russia_en (erişim tarihi: 01.09.2019).

²⁵³ <http://www.rusaviainsider.com/insight-russian-air-transport-flight-path-stability/> (erişim tarihi: 01.09.2019).

²⁵⁴ <http://www.airport-business.com/2019/02/european-air-passenger-traffic-6-1-2018/> (erişim tarihi: 02.09.2019).

Şekil 3.6 2010-2017 Döneminde Havayolu Araçları Kullanan Yolcu Trafik

Şekil 3.6’da görüldüğü gibi, 2010 yılında taşınması yapılan 16 milyon yolcuya karşın bu rakam 2011 yılında 14 milyon kişi, 2012 yılında 14 milyon kişi, 2013 yılında 13 milyon kişi, 2014 yılında 13 milyon kişi, 2015 yılında 14 milyon kişi, 2016 yılında 13 milyon kişi ve 2017 yılında 13 milyon kişi olmuştur. Bu şekilde, havayolu araçlarıyla taşınan yolcu sayısı düşme yönünde eğilime sahiptir.²⁵⁵

Uygulanan yaptırımların havayolu taşımacılığı üzerinde başlangıçta yapmış olduğu olumsuz etkilerin büyük ölçüde aşılmış olduğunun altını çizmek gerekir. An itibarıyla hem Rusya’da hem de Ukrayna’da havayolu taşımacılığı piyasasının hızla büyüme eğiliminde olduğu görülüyor. Yaptırımlar ilk etapta havayolu şirketlerinin faaliyetleri üzerinde ciddi yıkımlara neden oldu fakat ülkeler ortaya çıkan yeni koşullara hızla adapte olmayı başardılar. Hatta bazı şirketler bu şartlar altında başarılı çalışmalar ortaya koydular. Rusya ile Ukrayna arasında hava trafiği faaliyeti yürüten Belavia örnek gösterilebilir.

3.2.5.3. Denizyolu Taşımacılığı

Rusya Federasyonu çeşitli denizyolu taşımacılığı türlerin gelişmesi için tüm gerekli şartlara sahiptir. En uzun kıyı çizgisi, çok kollu göl-nehir ağı, deniz ve okyanuslara çıkışların olması deniz yolculuğu işinin organize edilmesi, yabancı ülkelerle feribot seferlerin açılması için geniş olanaklar sunmaktadır.

Baltık havzasının limanları Rusya’nın ana “konteyner kapıları” statüsünü korumaktadır; diğer bölgelerden en önemli farkı terminal kapasitelerin fark edilir fazlalığıdır. “Sankt-Petersburg’da ve bölgede konteyner aktarma pazarı şu an için son derece gelişmiş

²⁵⁵ https://www.gks.ru/free_doc/doc_2018/transp18.pdf (erişim tarihi: 02.09.2019).

rekabet durumunda olup, bu durum terminallerin korunan işletme kapasitesinin ciddi fazlalığı ortamında pek çok operatörün olmasından kaynaklanmaktadır”.²⁵⁶

St. Peter Line tarafından deniz yolculuğu (cruise) çerçevesinde gerçekleştiği yolcu taşıma rakamları her yıl artmaktadır. Global projelerden bahsederken, sekiz arktik ülkesi olarak bilenen Rusya, ABD, Kanada, Danimarka, Norveç, İsviçre, Finlandiya ve İzlanda dışında önemli sayıda diğer uluslararası aktörlerin dikkatini çeken Arktik bölgesinin işaretlenmesi gerekmektedir.²⁵⁷

Avrupa ekonomik alanı anlaşmasına (AEA) (1 Ocak 1994)²⁵⁸ uygun olarak AB ülkeleri, ticari politika alanında, hem Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ve Dünya Ticaret Örgütü (WTO) gibi uluslararası kurumları bünyesinde hem de diğer ülkelerle ve hükümetler arası organlarıyla işbirliği yapmaktadır. Ayrıca FAO/WTO Codex Alimentarius organizasyonu çerçevesinde güvenilir gıda maddelerin sağlanması doğrultusunda yürütülen iş ilişkileri mevcuttur.

Avrupa sularında çalışan yabancı gemiler, gemi defterlere/jurnallere ve trol gibi teknik önlemlere yönelik uygulanan milli yasaları çerçevesindeki aynı kurallara riayet etmektedirler. Ayrıca yabancı gemiler kota kontrolü amacıyla düzenli olarak Balıkçılık idaresine avlanan balık miktarıyla ilişkin raporları sunmak zorunda.²⁵⁹

Baltık denizinde bulunan Rus limanlara yapılan konteyner yükü ithalatı, 2018 yılında, neredeyse beş yıllık sürede ilk kez ihracatı geçmiştir. Resmi istatistik verilere göre 2018 yılın Ocak-Mart döneminde Baltık limanlarındaki konteyner taşımacılığın miktarı 577 600 TEU kadar artmış olup, bu rakam 2017 yılının aynı dönemiyle kıyasla %7,8 oranında artmıştır. Bu toplam ithalat hacminden, ihracatı 15 200 TEU kadar geçmiştir.²⁶⁰ (İthalat rakamı 296 400 TEU; ihracat rakamı 281 200 TEU olmuştur). Sankt-Petersburg’un Büyük limanın operasyon hacmi 2018 yılının ilk çeyreğinde 503 800 TEU olmuştur.²⁶¹

3.3. Rusya Federasyonu’nun Avrupa Birliği’ne Yönelik Karşı Yaptırımları

Rusya Federasyonu’na karşı ekonomik yaptırımların uygulamaya başlamasına karşılık olarak, Rusya Federasyonu da AB’ye yönelik yaptırımlar uygulamıştır. Moskova AB’ye

²⁵⁶ <https://www.kommersant.ru/doc/3745648> (erişim tarihi: 03.09.2019).

²⁵⁷ https://lenta.ru/articles/2019/05/08/arctic_summit/ (erişim tarihi: 03.09.2019).

²⁵⁸ <https://eulaw.edu.ru/spisok-dokumentov-po-pravu-evropejskogo-soyuza/soglashenie-o-evropejskom-ekonomicheskom-prostranstve-1992-g/> (erişim tarihi: 04.09.2019).

²⁵⁹ <http://www.fao.org/fao-who-codexalimentarius/about-codex/ru/> (erişim tarihi: 04.09.2019).

²⁶⁰ https://www.joc.com/maritime-news/russia-import-eu-cargo-grows-despite-santions_20180510.html (erişim tarihi: 04.09.2019).

²⁶¹ https://www.joc.com/maritime-news/russia-import-eu-cargo-grows-despite-santions_20180510.html (erişim tarihi: 05.09.2019).

meyve ve sebze ithalatı yasağını getirmiştir.²⁶² 6 Ağustos 2014 tarihinde yayınlanan bir Rus kararnamesinde, hükümet yetkililerine bir yıla kadar yasaklanması gereken tarım ürünleri ve hammadde listesi verilmiştir.

Moskova, Polonya ekonomisine ciddi zarar veren Polonya'da yetiştirilen elma, armut, kiraz, nektarin, erik ve lahana çeşitlerini artık ithal etmeyeceğini açıkladı. Ayrıca et, kümes hayvanları, balık, içecek ve kahve da yasaklandı. Yaptırımlardan en çok zarar diğer AB ülkeleri arasında Finlandiya sayılabilir. Rus Ticaret Odası'na göre Rusya, Finlandiya'nın en büyük ticaret ortağıdır. Finlandiya'nın 2013'te Rusya'ya yapacağı yaptırımlar öncesi ihracatının toplam hacmi 5,4 milyar Euro'yu buluyordu. Bunun yaklaşık yüzde 7,5'i yiyecek ve içecek idi.²⁶³

AB, Rusya'nın uyguladığı karşı yaptırımlardan Rusya Federasyonu'ndan daha çok ekonomik zarar görmektedir. Bu tek taraflı zorlayıcı önlemlerin haklara ve özgürlüklere yönelik olumsuz etkileri BM Özel Raportörü İdrisler Jazeyri tarafından belirtilmiştir.²⁶⁴

Ekim 2017'de, Alman *Die Welt* gazetesi, Rusya'nın ihracata yönelik yaptırımlarının AB'nin 30 milyar avro civarında gelir kaybetmesine yol açtığını belirtti. Mart 2019'da Dışişleri Bakan Yardımcısı Alexander Grushko, Avrupa ülkelerine verilen zararın 100 milyar avroya ulaştığını söyledi.²⁶⁵

Rusya'da yaptırımlar nedeniyle ithalat durdurulmuş, birçok malın ithalat ikame işlemi başlamıştır. Daha önce Rusya'da üretimi olmayan bazı ürünlerin üretimine başlanmıştır. Böylece Sverdlovsk bölgesinde şarküteri, jambon, Tataristan'da parmesan peyniri, Altay'da camembert ve mascarpone peynirleri, Orenburg'da mozzarella peyniri üretimlerine başlanmıştır.²⁶⁶

AB yıllık raporuna göre, Rusya AB'ye karşı dünyadaki diğer ülkelere kıyasla daha fazla ticari engel getirmiştir. AB, ekonomik yaptırımlara ve Rusya aleyhine uygulanan tedbirlere rağmen, Rusya'nın en büyük ticaret ortağı olmaya devam ediyor. Rusya'nın AB'ye karşı 36 adet ambargosu mevcuttur.²⁶⁷

Rusya tarafından 2017 yılında getirilen altı yeni kısıtlama, ithal şaraplara karşı vergi ayrımcılığını ve hidrokarbonların ve kömürlerin taşınması için yalnızca Rus bayrağını taşıyan gemilerin Kuzey Kutbu bölgesini geçmesine izin veren talebi içermektedir.

2019'dan, 2020'ye kadar Rusya'ya karşı yaptırımların uzatılmasıyla ilgili olarak da

²⁶² <https://www.cfr.org/background/what-are-economic-sanctions> (erişim tarihi: 05.09.2019).

²⁶³ <https://euobserver.com/foreign/125205> (erişim tarihi: 06.09.2019).

²⁶⁴ <https://russian.rt.com/world/article/615641-es-sankcii-rossiya-uscherb-oon> (erişim tarihi: 06.09.2019).

²⁶⁵ <https://russian.rt.com/world/article/615641-es-sankcii-rossiya-uscherb-oon> (erişim tarihi: 06.09.2019).

²⁶⁶ Gerasimov ve Afanasyev, 2017: 14.

²⁶⁷ <https://www.themoscowtimes.com/2018/06/28/russia-leads-world-trade-restrictions-EU-a62029> (erişim tarihi: 07.09.2019).

Vladimir Putin, Rusya Federasyonu'na yaptırım uygulayan ülkelere yönelik 31 Aralık 2020'ye kadar bazı özel ekonomik önlemlerin uzatılması konusunda kararname imzaladı.²⁶⁸

3.4. Rusya Federasyonu ve Avrupa Birliği Arasında Dış Ticaret Cirosu (2017-2018)

Rusya Federasyonu ve Avrupa Birliği arasındaki dış ticaret ilişkileri günümüzde oldukça zor koşullarda gelişmektedir. Son beş yılda uluslararası mal alışverişi sisteminde, AB ve Rusya'nın ikili temaslarının dinamiğine etki eden birçok olumsuz eğilim kaydedilmiştir.

2012 yılının başından itibaren dış mal pazarlarının konjonktüründe hissedilir bir bozulma meydana gelmiştir. IMF'e göre neredeyse tüm ana mal gruplarında birkaç yıl boyunca çoğu üreticinin ihracat ve ithalatı geliştirmesini zora sokan önemli fiyat düşüşleri yaşanmıştır. Rusya için bu eğilim kendini en çok petrol-gaz tedariki, metal ürünler ve mineral ürünleri alanında hissettirmiştir.

2013-2016 döneminde Avrupa Birliği üyesi ülkelere mensup ihracatçılar endüstriyel ürünlerde oldukça güçlü bir olumsuz fiyat dinamiği hissetmişlerdir. Avrupa Birliği'nin yaptırımlar getirmesi ve Rusya tarafının karşı yaptırımları, 2018 yılının başında Avrupa Birliği'ndeki akit taraflarının kaybının 140,8 milyon ABD dolarını bulmasına yol açtı.²⁶⁹

2017-2018 arasında, mutlak değer hacminde olduğu gibi nispi pay göstergelerinde de hem AB'de genel olarak hem de üye ülkelerin çoğunluğunda Rusya Federasyonu ile dış ticaret ilişkilerinde artış kaydedildiği söylenebilir.²⁷⁰

Rusya'nın dış ticaret ilişkileri hacmine dair istatistiki verilerdeki tüm değişikliklerle birlikte 2016 – 2017 aralığında ilişkilerin dağılımları, Rusya'nın Avrupa Birliği'ndeki ana ortak ülkeleri arasında büyük ölçüde korunmuştur. Böylece, son birkaç yıl boyunca Rusya Federasyonu'nun mal alışverişinin 1/3'ünü sürekli absorbe eden 10 ekonomiden müteşekkil bir alt grubun öne çıktığı açıkça görünüyor. Bu gruba Almanya, Hollanda, İtalya, Polonya, Fransa, Finlandiya, Büyük Britanya, Belçika, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan dâhildir.

Bununla birlikte 2017 yılında mutlak değer hacimlerinde oldukça hissedilir artış, Rusya Federasyonu'nun toplam dış ticaretindeki gibi Avrupa Birliği ile karşılıklı alışverişinde de 200,5 milyar dolar dan 246,5 milyar dolara çıkarak gerçekleşmiştir ki bu %22,9'a tekabül etmektedir.

2018'in sonuçlarına göre Rusya Federasyonu'nun Avrupa Birliği ile olan toplam dış cirosu altıda bir oranında, mal alışverişi ise neredeyse 1/5 oranında artmıştır. Bunun anlamı, Avrupa Birliği'nin Rusya'nın toplam dış ticaretindeki payının % 42,7'ye kadar yeniden büyüme gösterdiğiidir.

Rusya Federasyonu Federal Gümrük İdaresine göre, 2016-2018 döneminde Avrupa

²⁶⁸ <https://tass.ru/politika/6584560> (erişim tarihi: 07.09.2019).

²⁶⁹ Gladkov, 2018: 38-46.

²⁷⁰ Gladkov, 2019: 31.

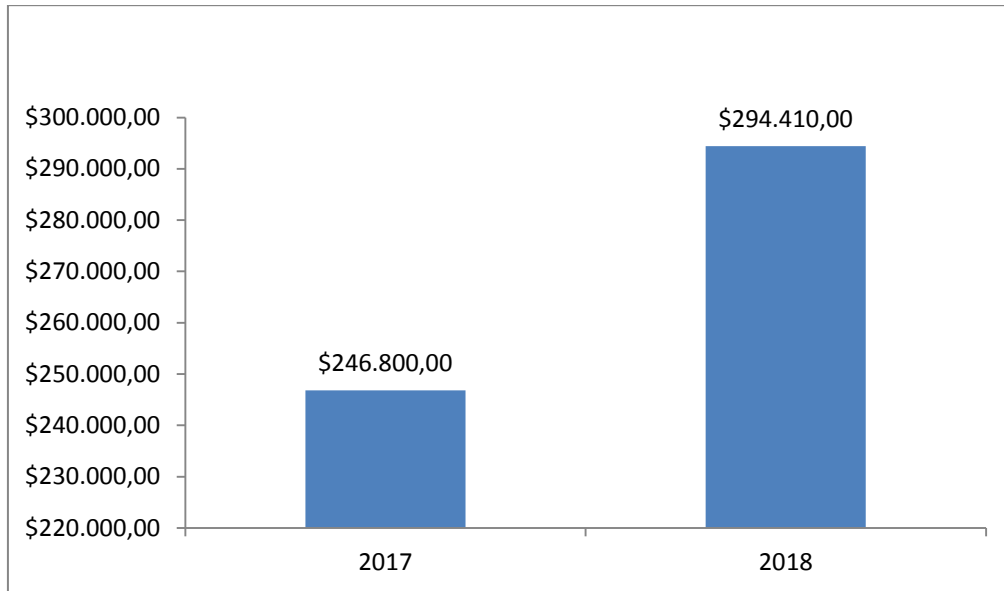
Birliği'ne yerli ürün ihracatı artarak 159,6 milyar dolara (130,7'den) veya % 22,1'e ve daha sonra 204,9 milyar dolara (% 28,3) ulaşmıştır. Rusya'nın Avrupa Birliği'nden tedarik ettiği mallar alanındaki değer hacimleri artarak sırasıyla 69,9 milyar dolardan 86,9 milyar dolara veya %24,4'e; 2018'de ise 89,3 milyar dolara (%2,7) kadar yükselmiştir.²⁷¹ Rusya Federasyonu'nca kabul edilen ithalat ikamesi politikası nedeniyle, mal ithalatının genişlemesinde küçük bir yavaşlama yaşanmıştır.

2017-2018 döneminde Rusya'nın dış ticaret ilişkilerindeki olumlu eğilimin pekiştirilmesi ve Rusya ve Avrupa Birliği arasında karşılıklı ticaretin genişletilmesi ancak her iki tarafın da yoğun çabalarıyla mümkün olabilir. Ayrıca ekonomik olan ve olmayan kararların bağımsızlık düzeyi ile Rusya Federasyonu ve Avrupa Birliği'nin temaslarını kurtarma ve geliştirme yönünde alınan önlemlerde birçok faktör rol oynayacaktır.

3.4.1. Rusya Federasyonu ve Avrupa Birliği Arasında İthalat İlişkileri

Amerikan gücüne karşı bir denge oluşturmak, aynı zamanda Avrupalılar üzerindeki siyasi, dış politikasını ve ekonomik etkisini güçlendirmek için Rusya, politik durumun karmaşıklığına ve yaptırım politikasının Rusya üzerindeki etkisine rağmen, Avrupa dış politikasının vektörünü güçlendirmeyi hedeflemektedir. Rusya Federasyonu'nun ülke grupları tarafından dış ticaret yapısında, AB en büyük ekonomik ortak olarak özel bir yere sahip olup, 2018'de Rusya Federasyonu'nun toplam cirosunun % 43'ünü oluşturmaktadır.²⁷²

İthalat Analizi Aşağıdakileri Göstermektedir.

Şekil 3.7 2017-2018 Yılında Rusya Federasyonu ve AB Arasındaki İthalatın Dinamiği ²⁷³

²⁷¹ Gladkov, 2019: 35.

²⁷² <http://customs.ru/activity/results/ezhegodnyj-sbornik-tamozhennaya-sluzhba-rossijskoj-federaczii> (erişim tarihi: 08.09.2019).

²⁷³ <http://russian-trade.com/reports-and-reviews/2018-02/torgovlya-mezhdu-rossiye-i-kitaem-v-2017-g/> (erişim

2018 yılında, 2017 yılı ile kıyasla ithalat artış göstermiştir. 2017 yılında ithalat tutarı 87,158,2 milyon dolar iken, 2018 yılında 89,300,9 milyon dolar tutmuştur. İthalat 2142.7 milyon dolar tutarında artmıştır.

AB'den Rusya Federasyonu'na en fazla ithalata sahip mallar Tablo 3.1'de gösterilmektedir.

Tablo 3.1 2017-2018 Döneminde Rusya Federasyonu ve AB Arasında Büyük Paya Sahip Olan Mal İthalatı

274

AEB DEF TEİ	Ürün grubunun adı	İhracat			
		2017 Yılı		2018 Yılı	
		Maliyeti Milyon dolar	Toplamın % ağırlığı Bin ton	Maliyeti Milyon Dolar	Toplamın % ağırlığı Bin ton
	Toplam; dâhil olanlar	87 158,2	100,0	89 300,9	100,0
22	Alkollü ve alkolsüz içecekler ve sirke	1 603,7	1,8	1 763,9	2,0
29	Organik kimyasal bileşikler	1 476,0	1,7	1 584,4	1,8
30	Farmasötik ürünler	8 003,3	9,2	7 656,3	8,6
32	Tabaklama veya boyama ekstreleri; tanenler ve türevleri; boyalar, pigmentler ve diğer renklendirici maddeler; boyalar ve cilalar; macunlar ve diğer macunlar; matbaa mürekkebi, mürekkep	1 340,6	1,5	1 365,9	1,5
33	Uçucu yağlar ve rezinoitler; parfüm, kozmetik veya tuvalet müstahzarları	2 339,7	2,7	2 430,9	2,7
38	Diğer kimyasal ürünler	2 033,6	2,3	2 035,6	2,3
39	Plastikler ve bunlardan yapılmış ürünler	4 491,8	5,2	4 787,2	5,4
40	Kauçuk, lastik ve bunlardan yapılmış mamuller	1 339,6	1,5	1 419,6	1,6
48	Kâğıt ve karton; Kâğıt hamuru, kâğıt veya mukavvadan yapılmış ürünler	1 672,0	1,9	1 826,3	2,0
72	Siyah metaller	1 027,3	1,2	881,6	1,0
73	Siyah metallerden üretilmiş ürünler	2 243,4	2,6	2 246,0	2,5
84	Nükleer reaktörler, kazanlar, ekipman ve mekanik cihazlar; bunların parçaları	19 988,6	22,9	20 480,0	22,9
85	Elektrikli makine ve ekipmanlar, bunların parçaları; ses kaydı ve ses oynatma ekipmanları, televizyon görüntüleri ve sesleri oynatma ekipmanları, ve onların parçaları ve aksesuarları	6 862,4	7,9	6 645,3	7,4
87	Karayolu taşıma araçları, demiryolu veya tramvay vagonları hariç ve bunların parçaları ve aksesuarları	9 647,7	11,1	10 304,4	11,5
88	Hava taşıtları, uzay araçları ve bunların parçaları	2 932,1	3,4	2 716,6	3,0
89	Gemiler, kayıklar ve yüzer yapılar	1 192,2	1,4	658,9	0,7
90	Optik, fotografik, sinematografik, ölçüm, kontrol, hassasiyet, tıbbi veya cerrahi aletler ve cihazlar; bunların aksam ve parçaları	2 644,7	3,0	2 775,7	3,1
94	Mobilya; yatak takımları, yataklar, yatak, koltuk minderleri ve benzeri basılı mobilyalar; başka yerde belirtilmeyen veya yer almayan lambalar ve aydınlatma cihazları; ışık işaretleri, ad veya unvan belirten ışıklı panoları veya adres ve benzeri ürünler; prefabrik yapılar	944,9	1,1	1 089,8	1,2

tarihi: 08.09.2019).

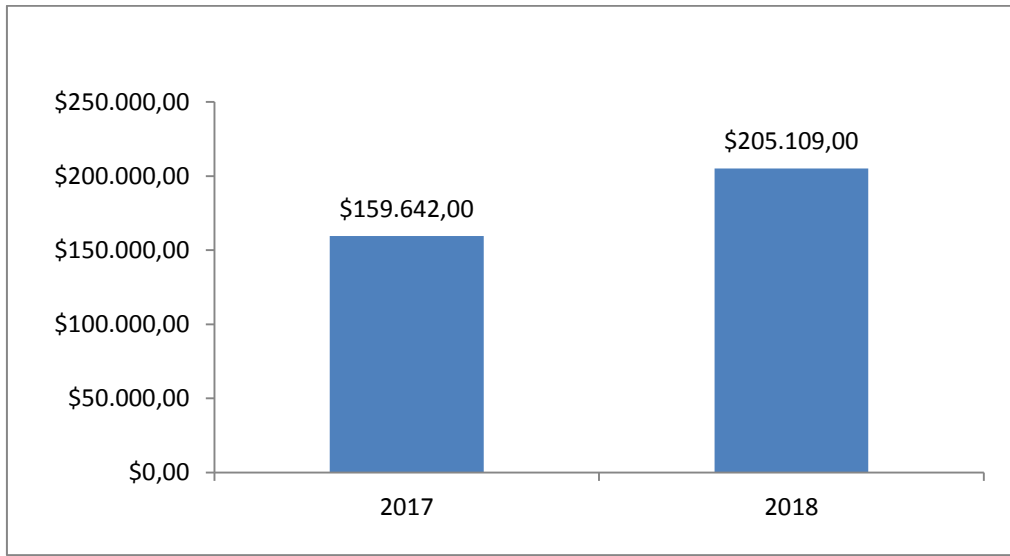
²⁷⁴ <http://customs.ru/activity/results/ezhegodnyj-sbornik-tamozhennaya-sluzhba-rossijskoj-federacii> (erişim tarihi: 08.09.2019).

Tablo 3.1’den görülebileceği üzere, il sırada nükleer reaktörler ve kazanların ithalatı yer almakta olup, ikincisi sırada kara taşımacılığı araçları, üçüncüsü ise medikal ürünleridir.²⁷⁵

AB ülkelerinden gelen tüm ürün gruplarının Rusya’ya gönderiminde önemli bir düşüş olmasına rağmen, Rus ithalatının yapısı neredeyse hiç değişmedi.²⁷⁶

3.4.2. Rusya Federasyonu ve Avrupa Birliği Arasında İhracat İlişkileri

İhracat analizi aşağıdakileri gösterir (Şekil 3.8).

Şekil 3.8 2017-2018 Yılında Rusya Federasyonu ve AB Arasındaki İhracatın Dinamiği²⁷⁷

2018 yılı da, 2017 yılına kıyasla ihracatta büyüme dinamiğine sahip. 2017 yılında ihracat - 159642,1 milyon dolarken, 2018 yılında - 205109,1 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. İhracat 45.467 milyon dolar tutarında artmıştır.

2018’de Rusya’nın başlıca ihracat ticaret ortakları, toplam ihracatın % 45’ini oluşturan AB ülkeleridir; Bu ülkeler arasında, Hollanda ve Almanya’nın payı toplam ihracatın sırasıyla % 10 ve % 8’ini oluşturuyor.²⁷⁸

AB’den Rusya Federasyonu’na en fazla ihracat payına sahip ürünler Tablo 3.2’de gösterilmektedir.

²⁷⁵ <http://customs.ru/activity/results/ezhegodnyj-sbornik-tamozhennaya-sluzhba-rossijskoj-federaczii> (erişim tarihi: 08.09.2019).

²⁷⁶ Babich, 2018: 7.

²⁷⁷ <http://russian-trade.com/reports-and-reviews/2018-02/torgovlya-mezhdu-rossiey-i-kitaem-v-2017-g/> (erişim tarihi: 10.09.2019).

²⁷⁸ <https://russian.rt.com/business/news/600178-oborot-torgovlya-es-rossiya-rost> (erişim tarihi: 10.09.2019).

Tablo 3.2 2017-2018 Döneminde Rusya Federasyonu ve AB Arasında Büyük Paya Sahip Olan Mal**İhracatı** ²⁷⁹

AEB DEF TEİ	Ürün grubunun adı	İhracat			
		2017 Yılı		2018 Yılı	
		Maliyeti Milyon dolar	Toplamın % ağırlığı Bin ton	Maliyeti Milyon dolar	Toplamın % ağırlığı Bin ton
	Toplam: dâhil olanlar	159 642,1	100,0	205 109,1	100,0
03	Balıklar, kabuklu hayvanlar, yumuşakçalar ve suda yaşayan diğer omurgasızlar	782,1	0,5	824,8	0,4
26	Cevherler, cüruf ve kül	911,2	0,6	942,6	0,5
27	Mineral yakıt, yağ ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler; bitümlü maddeler; mineral mumlar	123 852,6	77,6	163 969,8	79,9
28	İnorganik kimya ürünleri; değerli metallerin, nadir toprak metallerinin, radyoaktif elementlerin veya izotopların inorganik veya organik bileşikler	1 737,1	1,1	2 325,3	1,1
29	Organik kimyasal bileşikler	1 859,7	1,2	2 533,3	1,2
31	Gübreler	1 539,0	1,0	2 083,2	1,0
40	Kauçuk, lastik ve bunlardan üretilmiş ürünler	1 356,7	0,8	1 321,1	0,6
44	Ahşap ve ahşap ürünler; kömür	2 014,1	1,3	2 447,7	1,2
71	Doğal veya kültür incileri, değerli veya yarı değerli taşlar, değerli metaller, değerli metallere kaplı metaller ve onlardan üretilmiş ürünler; bijuteriler; madeni paralar	5 388,4	3,4	4 779,6	2,3
72	Siyah metaller	4 485,1	2,8	6 649,7	3,2
73	Siyah metallerden üretilmiş ürünler.	1 103,8	0,7	1 000,4	0,5
74	Bakır ve ondan üretilmiş ürünler	2 908,1	1,8	2 761,8	1,3
75	Nikel ve ondan üretilmiş ürünler	1 080,4	0,7	1 431,9	0,7
76	Alüminyum ve alüminyumdan üretilmiş ürünler	1 329,7	0,8	1 810,7	0,9
84	Nükleer reaktörler, kazanlar, ekipman ve mekanik cihazlar; bunların parçaları	1 738,8	1,1	1 570,9	0,8
88	Hava taşıtları, uzay araçları ve bunların parçaları	1 234,8	0,8	854,1	0,4

Böylece, tablodan da anlaşılacağı üzere Rusya'dan AB'ye ilk sırada enerji ihracatı, inci ve değerli taşlar ikinci sırada, siyah metaller üçüncü sırada yer almaktadır.²⁸⁰

3.4.3. Dış Ticaretirosunun Özelliği

Dış ticaret cirosu, aşağıdaki formüle göre hesaplanır:

$$DT = \dot{I} + \dot{I} \quad (1.1.)$$

DO - dış ticaret cirosu

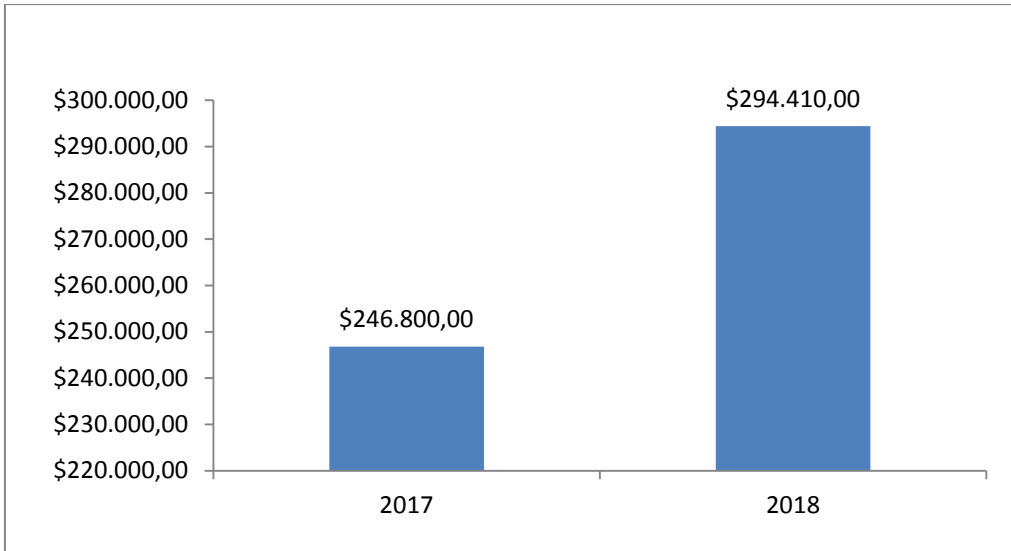
$\dot{I}$ – ihracat

$\dot{I}$ – ithalat

Son yıllarda ülkeler arasındaki ticaret cirosu aşağıdaki dinamiklere sahiptir (Şekil 3.9).

²⁷⁹ <http://customs.ru/activity/results/ezhegodnyj-sbornik-tamozhennaya-sluzhba-rossijskoj-federaczii> (erişim tarihi: 10.09.2019).

²⁸⁰ <http://customs.ru/activity/results/ezhegodnyj-sbornik-tamozhennaya-sluzhba-rossijskoj-federaczii> (erişim tarihi: 10.09.2019).

Şekil 3.9 2017-2018’de Rusya Federasyonu ve AB Arasındaki Ticaret Ciro Dinamiki²⁸¹

Böylece, 2018’de Rusya Federasyonu ve AB arasındaki dış ticaret ciro büyüme dinamiklerini sürdürüyor. 2017’de, Rusya Federasyonu yalnızca Avusturya, İrlanda, İspanya, Lüksemburg, Slovenya, Fransa ve İsveç ile 28 AB ülkesinden negatif ticaret dengesine sahiptir. Ticarete büyük önem taşıyan Almanya’dır. Son yıllarda, Rusya Federasyonu ile Federal Almanya Cumhuriyeti arasındaki karşılıklı ticaretin dinamikleri, hem genel anlamda hem de ihracat ve ithalatta ayrı ayrı, her bakımdan artmaktadır.

Büyüme dinamikleri hem bir bütün olarak ticaretin gelişmesi hem de işbirliği seviyesinin artması ile ilişkilidir. Ülkeler arasındaki ekonomik işbirliğinde, EAEU ile işbirliği çerçevesinde yakıt ve enerji kompleksi, yatırım işbirliği ve kalkınma planları büyük önem taşımaktadır. Almanya, AB-EAEU işbirliğini aktif olarak desteklemektedir.²⁸²

Dolayısıyla, yaptırımlara rağmen, bugün Rusya Federasyonu ve AB arasındaki ekonomik işbirliği istikrarlı olmakla birlikte AB, Rusyanın en büyük dış ticaret ortağı olmaya devam ediyor. Modern dünyada Rusya ve AB’nin büyük jeoekonomik ağırlığı, iki ülkenin coğrafi yakınlığı, ekonomik ilişkilerin asırlık tecrübesi ve son yıllarda belli bir siyasi yaklaşma deneyimi - tüm bunlar, ilgili ülkeler arasındaki ekonomik işbirliğinin ve kaliteli bir şekilde iyileştirilmesinin yoğunlaştırılma sorununu güncel tutmaktadır.

Rusya-Avrupa ilişkilerinin mevcut gelişim aşamasının ayırt edici özellikleri, stratejik ve politik ortaklıklar, yakıt ve enerji kompleksi de dâhil olmak üzere imalat sektöründe pratik işbirliği ölçeğinde bir artış ve kültürel, sosyal ve diplomatik ilişkilerin derinleşmesidir.

Hammadde piyasalarının geliştirilmesinde işbirliğinin yanı sıra, uluslararası

²⁸¹ <http://customs.ru/activity/results/ezhegodnyj-sbornik-tamozhennaya-sluzhba-rossijskoj-federaczii> (erişim tarihi: 10.09.2019).

²⁸² <http://www.eurasiancommission.org/ru/nae/news/Pages/31-05-2018-2.aspx> (erişim tarihi: 11.09.2019).

yatırımcılar için Rusya'nın yatırım çekiciliği de birçok fırsat yaratıyor.

Geçtiğimiz yıllarda Rusya Federasyonu hammadde borsalarının 1 / 3'ünü sürekli olarak absorbe eden 10 ekonomili bir alt grup olarak öne çıkıyor. Bunlar bugün Almanya, Hollanda, İtalya, Polonya, Fransa, Finlandiya, İngiltere, Belçika, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'ı içermektedir. "G10" katılımcılar arasında bloğun "eski" ülkelerinin hüküm sürdüğü dikkat çekmektedir, ancak aynı zamanda dış ticaret alanında daha aktif olan - Polonya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan - "yeni gelenler" de yer almaktadır. G10 bu ülkeler ile birlikte, Rusya ve Avrupa Birliği arasındaki karşılıklı ticaret cirosunun yaklaşık % 78'ini sağlamaktadır.²⁸³

Rusya ve AB, 2018'de sınır ötesi işbirliğini derinleştirme önceliği ile güncellenen özel anlaşmalarla oluşturulan işbirliğine dayalı sağlam bir ilişki platformuna sahiptir. Rusya'ya yönelik yaptırım politikalarıyla ilgili kriz anları, yeni ilişkiler kurmanın ön koşullarını yarattı. Hem Rusya Federasyonu hem de AB, ticari ve ekonomik işbirliğinin öneminden ve karlılığından haberdardır.

Petrol piyasasının konumlandırılması, enerjinin sorunları ve görevleri belirli bir ülkedeki her insanın yaşam koşullarını etkileyecek bir alan olduğundan bu gerçek gözönüne alınarak belirlenir. Enerji kaynaklarının yaygın kullanımı, etkili bir devlet düzenleme sistemi anlamına gelir. Devletler, uluslararası toplumun sürdürülebilir kalkınması için enerjinin önemini kabul ediyorlar. Uygulamada görüldüğü gibi, bir ülkenin enerji kaynaklarının varlığı veya yokluğu yalnızca ülkenin iç politikasını değil, aynı zamanda dünyanın dış politika resmini de etkiler. Enerji planına yönelik tehditler, ülkelerin yeni faktör konumlandırmalarında önemli bir etkidir.

Avrupa'daki tüketicileri memnun etmek için Rusya'dan bir boru hattı sistemi yoluyla gelen yakıt, kimya ve enerji endüstrileri için hammaddeler, Alman ekonomisi için cazip ve gelecek vaat eden bir gelişme sektörüdür. Öngörülen gelecekte, garantili ve sürekli gelir elde etmenin ve teknolojik ilerlemenin şu anki durumu da gözönünde bulundurarak kendi stratejik pozisyonunu kullanarak petrolün ve gazın akışını kendine çekmek için birinin stratejik konumunu kullanma konusundaki pragmatik arzusunun netliği anlaşılıyordur.²⁸⁴

Avrupa'ya petrol ve doğal gaz tedarikçisinin yaklaşık üçte biri Rusya'dan gerçekleşiyordu. Bu anlamda, Almanya'nın enerji tedarikçileri konusundaki dış politikası önceden belirlenmiş olup, güvenilir bir ortak olma arzusuyla çakışmıştı. Bu durum da Rus devletinin niyetleriyle tamamen örtüşmekteydi, yani ülkenin ihraç ettiği ürünlerin öncelikli bir maddesi olan bir ödeme yapabilen ve ümit verici doğal kaynaklar tüketicisine ve döviz

²⁸³ Gladkov, 2019: 34.

²⁸⁴ <https://www.twirpx.com/files/science/interdisciplinary/moc/> (erişim tarihi: 11.09.2019).

kazanç kaynağına sahip olmak tam da Rusyanın istediği bir şeydi.

Bugün de çözülmemiş bazı konular hala devam etmektedir. Ekonomik işbirliği sorunlarına modern yaklaşımlardan bahsederken, Rusya ve AB'nin dış tehditlere bağlı olduğu vurgulanmalıdır. Rusya'nın pozisyonu, bir yandan Tüm Avrupa yaptırım politikasının anlaması ve diğer yandan ikili ilişkilerin geliştirilmesi ile ilgilidir. Dahası, şu anda Rusya pek çok Avrupa ülkesi ile ikili formatta, sadece birçok proje uygulanmakla kalmıyor, aynı zamanda aktif bir dış ticaret cirosu da uygulamaktadır. Bu bağlamda, Rusya geleneksel yaklaşımın altını çizmektedir: istikrar ve uzun vadeli krediler - dış politikadaki çıkmazları aşmanın kademeli olan bir yoludur, çünkü kötü yönetim istikrarsızlığın kaynağıdır. Bu nedenle, Rusya Federasyonu AB ile işbirliği içinde, iyi yönetiminin yayılmasını (iktidardaki düzen) savunmaktadır.²⁸⁵

Uluslararası Para Fonu'nun (IMF)²⁸⁶ istatistiklerine göre, yıllar boyunca neredeyse tüm büyük hammadde grupları için, gelişmiş bölgelerde ve gelişmekte olan ülkelerde birçok üretici ve tüketici için ihracat-ithalat dinamikleri sıkıntılarına neden olan fiyatlarda oldukça belirgin bir düşüş yaşanmıştır.

İç ekonominin özellikleri göz önüne alındığında, Rusya için en hissedilen, ulusal mal ihracatının temelini oluşturan maden ürünleri (petrol ve gaz tedariği) ve metal ürünlerindeki fiyat düşüşü olmuştur.

AB, yukarıda tartışılan son felaketlere rağmen, küresel ticarete önemli ve güçlü konumunu korumayı başarmaktadır.

²⁸⁵ Gladkov, 2019: 32.

²⁸⁶ <https://www.imf.org/external/index.htm> (erişim tarihi: 11.09.2019).

SONUÇ

AB'nin 2014 Kırım Krizi sonrası uyguladığı ekonomik yaptırımların RF ekonomisi üzerindeki olumsuz yansımaları başta ekonomi, finans ve bankacılık sektörlerinin yanı sıra savunma sanayi, petrol ve doğal gaz sektörlerini de derinden etkilemiştir. Ayrıca, RF dahilindeki bireysel şirketlere ve kişilere yaptırımlar getirilmiş ve Rusya Federasyonu'nun iki yeni kuruluşu olan Kırım ve Sivastopol'e ekipman tedariki yasaklanmıştır. Söz konusu yaptırımlar petrol ve doğal gaz sektöründe bireysel şirketlere ve bağlı kuruluşlarına ve diğer sektörlerdeki ilgili işletmelere yönelik yaptırımlar, Rusya'ya ihracat ve rafine teknolojileri yasağı, mevcut projelerin dondurulması ve yeni projelerin sonuçlanmasının reddi olarak sıralanabilir. Finans ve bankacılık sektörlerinde ise Rus tüzel kişilerin ve bireylerin finansal varlıkları dondurulmuş, Rusya'nın bankacılık yapıları uluslararası ödeme sistemlerinden devre dışı bırakılmış, batı bankalarında fonların yerleştirilmesiyle ilgili kısıtlamalar getirilmiş, kredi kaynaklarına erişim kısıtlanmış ve etkinlik fırsatları sınırlandırılmıştır. Savunma sanayindeki yaptırımlar Rusya ile silah ihracatının ve ithalatının yasaklanması, çift kullanımlı malların ve herhangi bir askeri amaçlar için kullanılabilecek teknolojilerin Rusya'ya ihracat yasağı şeklinde gerçekleşmiştir. Diğer yandan diplomatik ilişkilerde de büyük sorunlar ortaya çıkmış, Ruslara karşı bir "kara liste" oluşturularak, bireylere ülkeye giriş yasağı getirilmiştir. Son olarak Rusya Federasyonu dahilindeki bireysel şirketlere ve bireylere karşı kişisel yaptırımlar uygulanmış, Kırım ve Sivastopol'de ekipman ve malzeme temini için altyapı, ulaşım tedariki ve yatırım projeleri yasaklanmıştır.

RF ekonomisine uygulanan yaptırımların sonuçlarına gelinecek olursa; bankacılık sisteminde kriz, likidite kaybı ve ekonominin yatırım fırsatlarının düşmesi söz konusu olmuştur. Bankacılık sisteminin likidite desteği Rusya Federasyonu Merkez Bankası'nın eylemleri ve Rezerv fonlarının kullanımı ile sağlanmıştır. Diğer yandan petrol ve gaz üretim ekipmanlarına satışı yasağı getirilmesiyle birlikte petrol ve gaz üretiminde önemsiz bir düşüş yaşanmıştır. Teknoloji alanında ihracat ve ithalat yasağı uygulamasının sonucunda ise Doğu, Afrika ve Güney Amerika ülkelerine teknoloji ihracatı genişletilmiş, RF'nin kendi üretiminin teknolojik olanakları geliştirilmiştir.

Yukarıda bahsedilen sonuçlara ek olarak RF'nin AB'ye karşı uyguladığı ambargonun RF ekonomisine olan olumlu sonuçları da görülmüştür. Et ithalatının yasaklanması, RF'nin kendi et üretiminin gelişmesini ve yeni yönlerinin ortaya çıkmasını sağlamış, Brezilya ve Arjantin'den tedarik artmıştır. Aynı şekilde balık ve süt ürünler ithalatına da yasak getirilmiş ve bunun sonucunda RF'nin kendi balıkçılık endüstrisinde gelişmeler, lojistikte geliştirilme

abaları ve özel bir borsa kurumu yoluyla balık ticareti organizasyonunda değişim gözlenmiştir. Aynı şekilde bu ürünlerde de Brezilya ve Arjantin'den tedarik çoğalmıştır. Süt rnleri ithalatının yasaklanması sonucunda ise RF'nin süt üretimindeki gelişmeler sadece 2014–2015 döneminde ülkenin bazı bölgelerinde, yerli üreticilerin payının %60'tan %90'a yükselmesiyle daha iyi anlaşılabilir. Süt rnleri üretiminde, özellikle peynirde yeni alanlar geliştirilmiştir. Sebze ve meyve ithalatının yasaklanması ise lojistik alanındaki gelişmeleri tetiklemiş ve yerli üreticilerin zararları için tam bir tazminat imkânı yaratılmıştır. Bu konudaki ihtiyaç Fas ve Güney Amerika ülkelerinden tedarik hacimlerinin artmasıyla karşılanmıştır.

2014 yılı sonunda, Rusya ekonomisi iki ağır darbe aldı: ekonomik yaptırımlar ve petrol fiyatlarındaki düşüş. Merkez bankası, volatilitayle mücadele etmek için 2014 yılında kilit faiz oranını üç kez yükseltti ve bu da kredi fiyatlarında büyük bir artışa yol açtı. Bankacılık sistemine en büyük darbe, 16 Aralık 2014'te anahtar faiz oranının %10,5'ten %17'ye yükselmesi oldu. Böylece, 2014'teki kilit oran %5,5'ten %17'ye yükseldi. Bu da daha yüksek bir faiz oranına yol açtı ve kaçınılmaz olarak GSYİH'da düşüşe yol açtı. Kredi fiyatlarındaki artış tüketiciyi en az üç yerden vurmuştur. İlk olarak, işletmelerin iflası ve artan kredi yükü işsizlikte artışa yol açmıştır. Bunun yanı sıra tüketicisi ve ipotekli araç kredileri fiyatında artış yaşanmış ve son olarak Ruble'nin zayıflaması, döviz fiyatlarında ve dolayısıyla ithal mallarda keskin bir artışa neden olmuştur.

Uzun vadeli bir işbirliğinin önemli alanlarından bazıları da ulaşım ve enerji alanlarıdır. Enerji, Rusya ile AB arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde öncelikli alanlardan biridir. Bu durum, Rus gazı ve petrol rnlerinin AB'ye teslimatı konusundaki birbirine bağlı bir siyasettir. Taşımacılık sektörü, Kuzey Akımı 2 projesinin gelişimi üzerine yoğunlaşılmıştır ve ayrıca demiryolu taşımacılığı ve karayolu taşımacılığı çerçevesinde hem st düzeyde hem de işletme düzeyinde ortak projelerle ve yıllık toplantılarla desteklenen sağlam bir temele sahiptir.

Petrol fiyatındaki kademeli düşüş Haziran 2014'te Brent varil başına 110 dolar fiyatla başladı ve altı ayda 50 doların altına düştü. Dünya Bankası zellikle Rusya ile ilgili raporunda, petrol ihraç eden ülkelerin çoğunun 2014'n son iki çeyreğinde GSYİH büyümesinde bir yavaşlama yaşadığını belirtti. GSYİH büyümesindeki bu düşüş eğiliminin temel nedeni petrol fiyatlarının gözden geçirilmesi ve petrol ihraç eden ülkelerin büyüme hızının yatırımcılar tarafından yeniden değerlendirilmesidir.

Yaptırımların ve dünya petrol fiyatlarındaki düşüşün Rus ekonomisi üzerindeki etkisini birbirinden ayırmak kolay değildir. Bu iki etki arasında net bir ayırım yapmak mümkün olmasa da, daha ayrıntılı bir analiz petrol fiyatlarındaki düşüşün etkilerinin GSYİH'yı, para

birimini önemli ölçüde etkilediğini ve bazı uçtan uca etkilere yol açtığını göstermektedir.

Karşılıklı kısıtlamalar, Rusya ekonomisi üzerinde olumsuz etki yarattı. Ayrıca, yurtiçi ihracatın büyük kısmını oluşturan ürün gruplarında dünya fiyatlarının düşmesi ve Ruble'nin devalüasyonu durumu işleri daha da karmaşık hale getirmiştir. Ancak aynı zamanda bu yaptırımlar, Batı ürünlerine ve teknolojilerine bağımlılıktan kurtulmak ve ithalat ikamesi geliştirmek için güçlü bir teşvik haline geldi.

Rusya ve Avrupa Birliği uzun soluklu ticaret ortaklarıdır. 2014 yılına kadar ülkeler dinamik olarak gelişen ticaret ve ekonomik ilişkiler ile birbirine bağlıydılar. Şu anda, bazı devletler tarafından Rusya'ya karşı yaptırımların getirilmesi ve Rusya'nın yaptırıma karşı düzenleyici önlemler almasının bir sonucu olarak, bu ilişkiler oldukça zorlaştırıcı bir hal almıştır.

Avrupa devletlerinden sürekli yaptırım baskısının artması neticesinde, Rusya dış ticaretinin, ülke yapısında gözle görülür değişiklikler meydana geldi. Öncelikli ticaret ortakları Asya-Pasifik bölgesindeki ülkeler yer almakta olup (Çin bu konuda lider yerini almıştır), AB ve BDT hisselerini arka plana alarak, toplam Rusya ihracatındaki payı artmaktadır. İşbirliği için umut vaat eden alanlar şunlardır: Yakıt ve Enerji, Ulaştırma, Finansal, Yüksek Teknoloji ve Yenilikler.

Rusya Federasyonu ve AB arasındaki dış ticaretin bir analizi yapıldığında, yaptırımların uygulanmasından sonra (2014-2016) ciddi bir düşüşe rağmen, 2017'den itibaren dış ticaretin ana göstergelerinin (ticaret, ihracat ve ithalat) büyümeye başladığını görülmektedir. Ülkenin ana grupları için dış ticaret cirosu yapısında gözle görülür değişiklikler olmuştur. Genel olarak, yaptırım kısıtlamalarının getirdiği olumsuz etkiye rağmen, hem Rusya hem de Avrupa ekonomilerinin yeterli istikrar ve yüksek adapte olmuş yetenekler gösterdiğini söyleyebiliriz. Elbette, biriken finansal rezervler ve tutarlı bir kriz karşıtı siyaseti burada büyük bir rol oynamıştır. Yaptırımların uygulanmasının bazı olumlu etkilerini de gözlemlemek mümkündür: Rus hükümeti yaptırımlar sonrasında ithal ikame programlarını uygulamaya başladı, yerli üretime daha fazla dikkat ederek ulusal bir ödeme sistemi başlatmıştır.

Avrupa Birliği'nin dış ekonomik politikasının mevcut öncelikleri "Ticaret, Ekonomik Büyüme ve Uluslararası İlişkiler" temel belgesinde formüle edilmiştir. Ticaret politikasının, 2020 yılına kadar (Avrupa 2020) AB ekonomik kalkınma stratejisinin önemli bir bileşeni olduğu iddia edilmektedir. Bu nedenle, uzun süredir devam eden ikili ortaklar arasındaki ihracat-ithalat temaslarındaki yeni eğilimler, Rusya Federasyonu ile AB arasındaki dış ticaret ilişkilerinin (en azından yakın gelecekte) gelişiminin olumlu bir temele oturacağı yönündedir.

KAYNAKÇA

- Anisimova, M. ve Sergeyeva, M. (2015). *Perspektivy Sanktsiy ES Protiv Rossii i Sud'ba Mistraley*. V Sbornike: Sotsial'no-Ekonomicheskiye Problemy Razvitiya Rossii v Usloviyakh Novykh Politicheskikh i Ekonomicheskikh Trendov, Moskova.
- Alekseyeva, P. ve Naymovich, Y. (2019). “Rossiya i Yevropeyskiy Soyuz: İstoriya i Perspektivy Otnosheniy”. *Vestnik Nauki i Obrazovaniya*, 3 (57): 51.
- Ashinova, M. (2017). “Vliyaniye Sanktsiy na Rynok Agropredovol'stvennoy Produktcii”. *Vestnik AGU*, 2 (200): 56.
- Babich, S. (2018). “Vneshnetorgovoye Sotrudnichestvo RF so Stranami ES v Usloviyakh Antirossiyskikh Sanktsiy: Statisticheskiy Aspekt”. *Vestnik SevKavGTİ*, 3 (34): 6-16.
- Bakhrina, A. (2017). *Crimean Issue: Relations Between Russia and European Union*. Yayınlanmış Lisans Tezi. Sankt-Peterburgskiy Gosudarstvennyy Universitet. St. Petersburg.
- Borko, B. ve Danilov, Y. (2005). “Rossiya - Yevropeyskiy Soyuz: Strategiya Strategicheskogo Partnerstva”. *DİE RAN*, 36.
- Borovskikh, O. ve Mostyayev, Y. (2019). *Prichiny Ukhudsheniya Otnosheniy Rossii i ES*. RGU İmeni S.A. Yesenina, Ryazan'.
- Buss, P. (2018). *Analiz Politicheskogo Resheniya o Prisoyedinenii Kryma k RF*. Finansovyy Universitet, Moskova.
- Butorina, O. (2011). *Yevropeyskaya İntegratsiya*. Delovaya Literatura, Moskva.
- Chakalyan, V. (2017). “Analiz i Mery Gosudarstvennoy Podderzhki Rynka Tekstil'noy Promyshlennosti RF”. *Molodoy Uchenyy*, (1): 282-286.
- Covarrubias, J. ve Lansford, T. (2007). *Strategic Interests in the Middle East: Opposition or Support for US Foreign Policy*. Routledge, Mississippi.
- Deriglazova, L. (2004). “Problemy Obespecheniya Mezhdunarodnoy Bezopasnosti Posle Okonchaniya “Kholodnoy Voyny””. *Vestnik Tomskogo Gosudarstvennogo Universiteta*, 10 (25): 59.
- Dinkin, A. ve Kobrinskaya, İ. (2014). “Ukrayna ile Avrupa Birliği Derneği: Rusya İçin Sonuçları”. *İMEMO RAN*, 64.
- Dobrynin, I. (2009). “Regulirovaniye Funktsionirovaniy Kreditno – Finansovykh Institutov v Usloviyakh Mirovogo Finansovogo Krizisa”. *Gosudarstvo i Pravo*, (5): 98.
- “Federal Judge Says Special Counsel Wants Manafort to ‘Sing’ About Trump”, *Washington Post*, 05.05.2018.

- Fedorova, P. (2018). *Sanktsionnaya Politika V Rossiysko-Germanskikh Torgovykh Otnosheniyakh i Yeyo Vliyaniye na Ekonomicheskoye Razvitiye Rossii*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sankt-Peterburgskiy Gosudarstvennyy Universitet, St. Petersburg.
- Fituni, L. (2012). “Ekonomicheskkiye Prichiny i Posledstviya “Arabskoy Vesny””. *Problemy Sovremennoy Ekonomiki*. 1 (41): 60-97.
- Gadzhiyev, K. (2000). *Vvedeniye v Geopolitiku*. Logos, Moskova.
- Gadzhiyev, K. (2011). “K Voprosu o Geopoliticheskoy İdentichnosti Rossii v Sovremennom Mire”. *Vlast'*, (6): 4-10.
- Gamkrelidze, G. (2018). “Rossiysko-Gruzinskyy Dialog na Vysshem Urovne v 2004-2008 g. V Kontekste Analiza Rossiyskikh i Gruzinskikh İntellektualov”, *İntelligentsiya i Mir*, (3): 128.
- Gayazova, A., Rebezov, M. ve Popova, M. (2015). “Razvitiye Zhivotnovodstva v Usloviyakh Sanktsiy”. *Voprosy Ekonomiki i Upravleniya*, (2): 21-24.
- Gaziyev, R. (2018). “Vliyaniye Sanktsiy na Agrarnyy Sektor Ekonomiki Rossii”. *Nauka Sredi Nas*, 5 (9): 4.
- Gerasimov, A., Afanas'yev, A. ve Popova, V. (2017). “Antirossiyskiye Sanktsii i Otvetnyye Mery so Storony Rossii”. *Vestnik Instituta Ekonomiki i Upravleniya Novgorodskogo Gosudarstvennogo Universiteta İm. Yaroslava Mudrogo*. 2 (24): 14.
- Gomelaury, A. (2018). *Vzaimootnosheniya i Yevropeyskogo Soyuza: Krizis Doveriya*. MTSNS Nauka i Prosveshcheniye, Penza.
- Grigoryan, A. (2017). *Riski i Ugrozy Regional'noy Bezopasnosti v Vostochno-Yevropeyskom i Yuzhno-Kavkazskom Subregionakh*. Rau, Yerevan.
- Gromyko, A. (2013). “Rossiya i Yevrosoyuz: Dinamika Otnosheniy”. *Belorusskiy Ekonomicheskyy Zhurnal*, (1): 11.
- Gladkov, I. (2019). “Vneshnyaya Torgovlya RF i ES v 2018 Godu: Novyye Trendy ili Trudnosti Perevoda”. *Ekonomicheskkiye i Sotsial'no-Gumanitarnyye İssledovaniya*, 1 (21): 31-42.
- Gladkov, I. (2018). “Vneshnyaya Torgovlya Rossii v 2017 g.: Razvorot na Vzlet” *Vlast'*, 26 (3): 38-46.
- “How Did the end of the Cold War Become Today’s Dangerous Tensions with Russia?”, *Washington Post*, 04.05.2018.
- Isayev, L. ve Shishkina, A. (2012). *Yegipetskaya Smuta XXI Veka*. Librokom, Moskova.
- Kalinichenko, P. (2011). *Rossiya i Yevropeyskiy Soyuz: Dvustoronnyaya Normativnaya Baza*

Vzaimootnosheniya. Elit, Moskova.

- Karpekova, N. (2018). "Sotrudnichestvo Rossii i ES v Gazovoy Sfere: Problemy i Perspektivy". *Alleya Nauki*. (5): 457.
- Khlopov, O. (2018). *Strategicheskoye Vliyaniye Gazoprovoda 'Severnyy Potok! na Sotrudnichestvo RF i ES v Sfere Energeticheskoy Bezopasnosti*. RINC, Moskova.
- Klinova, M. ve Sidorova, E. (2017). "Rossiya - Yevrosoyuz: Prodolzheniye Sanktsionnogo Protivostoyaniya", *Voprosy Ekonomiki*, 115.
- Korotkova, K. (2014). "Tamozhenny Soyuz Rossii, Belorussii i Kazakhstana kak Primer "Zhestkoy" Regional'noy Integratsii". *Vestnik Nizhegorodskogo Universiteta im. N. I. Lobachevskogo*. 2(1): 333-338.
- Kokoshin, A. (2011). *Problemy Obespecheniya Strategicheskoy Stabil'nosti*, Editorial, Moskova.
- Kolomeytseva, A. (2015). "Vliyaniye Sanktsiy na Rossiyskuyu Energetiku". *Pravo i Upravleniye, XXI vek*. 3(36): 185.
- Koloso, Y. (2014). *Otvetstvennost' V Mezhdunarodnom Prave*. Statut, Moskova.
- "Konstitutsiya RF 1993 Goda", *Rossiyskaya Gazeta*, 21.01.2009.
- Kudryashova, I. (2012). "Yevropa i "Arabskaya Vesna"". *Aktual'nyye Problemy Yevropy*, (3): 18-41.
- Lepekhin, A. (2015). "Problemy Opredeleniya Pravovogo Statusa Kaspiyskogo Morya Posle Raspada SSSR". *Pravo i Global'nyy Sotsium*, (1): 14-17.
- Luneyev, V., Kudryavtsev, N. ve Petrishchev, V. (2005). "Organizovannaya Prestupnost' i Terrorizm V Usloviyakh Globalizatsii". *Vestnik Rossiyskoy Akademii Nauk*, 75(1): 4-6.
- Malik, E. ve Pikalov, B. (2019). "Formirovaniye Mezhdunarodnogo Imidzha Rossii v Usloviyakh Informatsionnoy Globalizatsii". *Sotsial'naya Politika i Sotsial'noye Partnerstvo*, (3): 44.
- Matsiyevskiy, Y. (2014). "Politicheskiy Rezhim Ukrainy Posle "Oranzhevoy Revolyutsii"". *Politeks*, 4 (4): 18-40.
- Mel'nikov, A. (2017). "Ukrepleniye Importozameshchayushchego Potentsiala kak Faktor Povysheniya Prodovol'stvennoy Bezopasnosti". *Vestnik SevKavGTI*, 4 (31): 72-75.
- Morozov, Y. (2014). "Perspektivy Sotrudnichestva Mezhdru ES i Rossiiyey v Oblasti Bezopasnosti Yevroaziatskogo Regiona". *Yevropeyskaya Bezopasnost': Sobytiya, Otsenki, Prognozy*, (11): 6.
- Munich Security Conference (2018). Munich Security Report, Almany.

- Nemkovich, A. (2016). "Aktual'nost' Issledovaniya Vneshnetorgovykh Operatsii Predpriyatiy Tekstil'noy Promyshlennosti v Ramkakh EAES". *Ízvestiya Vysshikh Uchebnykh Zavedeniy*. 3 (29): 11-17.
- Nevskaya, A. (2017). "Korporativnyye Svyazi Rossii i Yevropeyskogo Soyuza", *ÍMEMO RAN*, 63.
- Nikulichev, Y. (2002). *Sodruzhestvo Nezavisimyykh Gosudarstv: Ocherk Sovremennoy Ístorii*. Institut Sotsial'nykh Nauk, Moskova.
- Nikiforov, A. (2018). "Politicheskiye Predposylki i Ítogi Krymskoy Vesny". *Paradigmy Ístorii i Obshchestvennogo Razvitiya*. (12): 81-90.
- Novikov, Í. (2010). "Strategicheskoye Partnerstvo kak Fenomen Mezhdunarodnoy Politiki (Analiz Otnosheniy Rossiya – Yevrosoyuz)". *Vestnik Volgogradskogo Gosudarstvennogo Universiteta*, 117.
- "Nyneshniy Period Mozhet Stat' Boleye Opasnym, Chem Kholodnaya Voyna", *Gazeta Komersant*, 15.02.2018.
- Pleines, H. ve Schröder, H.H. (2005). *Die Russische Außenpolitik unter Putin*. Forschungsstelle Osteuropa, Bremen.
- Podol'skiy, D. (2016). "Investitsionnoye Razvitiye Germanii". *Fundamental'nyye i Prikladnyye Issledovaniya v Sovremennom Mire*. 14 (2): 138.
- Potapov, D. "Fenomen Maydana i "Oranzhevoy Revolyutsii" v Ukraine". *Srednerusskiy Vestnik Obshchestvennykh Nauk*, (4): 144.
- RF Federal Anayasası Hukuku (2014). *Rusya Federasyonu Yasalarına Göre Katılım Sağlayan Bölge için Yeni Oluşumlar Meydana Getirildi. Kırım Cumhuriyeti ve Federal Önele Sahip Sevastopol Şehri İbaresini Resmileştirdi*. 21.03.2014 Tarihli, Sobraniye Zakonodatel'stva Rossiyskoy Federatsii, (12): 1201.
- Rojnova, A. (2019). "Vliyaniye Ekonomicheskikh Sanktsiy Na Razvitiye Torgovykh Svyazey Rossii S Yevropeyskim Soyuzom", *Ekonomicheskiye Nauki*, 120-122.
- Rusya Federasyonu Ekonomik Kalkınma Bakanlığı (2018). *Obzor Sostoyaniya Ekonomiki i Osnovnykh Napravleniy Vneshneekonomicheskoy v 2017 Godu*. Detatel'nosti. Berlin.
- Rusya Federasyonu Başkanı Kararnamesi (2016). *Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Stratejisi*. 31.12.2015 Tarihli 683 sayılı, Moskova.
- Rusya Federasyonu Gıda Güvenliği Doktrini (2019). "2020'ye kadar Rusya Federasyonu Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Kavramı", Konsul'tant plyus .
- Savryga, K. (2015). "Ukrainskiy Krizis i Mezhdunarodnoye Pravo: Vooruzhennyy Konflikt na Vostoke Ukrainy i Setsessiya Kryma". *Pravo i Politika*, (7): 954.

- Sergeyeva, O. ve Karimova, A. (2017). “Ekonomicheskiye Posledstviya Sanktsiy Dlya Rossiyskoy Ekonomiki”. *Voprosy Ekonomiki i Upravleniya*, 1(8): 134-137.
- Sergunin, A. (2010). ““Vostochnoye Partnerstvo”: Vyzov Rossiyskoy Diplomatii v Vostochnoy Yevrope”. *Vestnik VGU*. (1): 205.
- Semke, Y. (2008). “Rossiya-ES: Sotrudnichestvo V Sfere Obespecheniya Mezhdunarodnoy Bezopasnosti”. *Vestnik RUDN*, (4): 32.
- “Situatsiya v Sirii”, *Nezavisimaya Gazeta*, 18.02.2012.
- “Significant Moments in Putin’s 18 years of Power”, *Washington Post*, 04.05.2018.
- Shepelev, I. ve Morozov, S. (2014). “Analiz Sanktsiy Protiv Rossii, Opredeleniye Vozmozhnogo Ikh Vliyaniya na Razvitiye Otechestvennogo Oboronno-Promyshlennogo Kompleksa i Promyshlennosti v Tselom”. *Ekonomika, Upravleniye i Investitsii*, 2 (4): 4.
- Shevchenko, B. (2016). “Ekonomicheskaya Diplomatiya v Sovremennoy Sisteme Mezhdunarodnykh Otnosheniy”. *Ekonomicheskiy Zhurnal*, 5(41): 29-30.
- Shumilo, P. (2012). “Energeticheskiy Dialog Rossii i Yevrosoyuza - Osnova Yevropeyskoy Energeticheskoy Bezopasnosti”. *Rossiyskiy Vneshneekonomicheskiy Vestnik*. (4): 66-67.
- Schmidt-Felzmann, A. (2015). *Facing the Kremlin: Better Brave, Than Sorry!* Latvian Institute of International Affairs, Riga.
- Tatarchuk, N. (2002). *Obshchaya Kharakteristika Amsterdamskogo Dogovora (1997g.)*. Moskovskiy Gosudarstvennyy Universitet, Moskova.
- Tetushkin, V. (2016). “Analiz Vliyaniya Sanktsiy v Sfere Energetiki i Problem Importozameshcheniya v RF v Usloviyakh Ekonomicheskogo Krizisa”. *Natsional'nyye Interesy: Prioritety i Bezopasnost'*. (12): 94.
- Tokmazishvili, M. (2019). “Ekonomizatsiya Razresheniya Etnopoliticheskikh Konfliktov v Gruzii”. *Vestnik Udmurtskogo Universiteta*, 3 (2): 190.
- Treshchenkov, Y. (2011). *Evolutsiya Politiki Sosedstva Yevropeyskogo Soyuz v Otnoshenii Belarusi, Moldovy i Ukrainy: 2003 - 2010 gg.* Tarihi Bilimler Adayı Derecesi için Yayınlanmış Tez. Sankt-Peterburgskiy Gosudarstvennyy Universitet, St. Petersburg.
- Trushina, G. (2019). “Znachenie Ugol'noy Promyshlennosti na Sovremennom i Perspektivnykh Etapakh Razvitiya Mirovoy i Rossiyskoy Energetiki. Izvestiya Vysshikh Uchebnykh Zavedeniy”. *Gornyy Zhurnal*. (3): 82.
- “Ukraine’s Democracy is Approaching ‘Make or Break’ – and the West is Missing in Action”, *Washington Post*, 01.05.2018.

- Verzhbitskiy, R. (2015). "Analiz Vliyaniya Sanktsiy na Razvitiye Sel'skogo Khozyaystva v Rossii". *Tavricheskiy Nauchnyy Obozrevatel'*, (5): 123.
- Vinokurova, V. (2018). "Vliyaniye Sanktsiy Na Vneshnetorgovuyu Deyatel'nost' Yevropeyskogo Soyuza i Rossiyskoy Federatsii". *International Journal of Humanities and Natural Sciences*, 6 (1): 69.
- Vodorezov, S. (2009). "Stanovleniye Otnosheniy Rossii i Yevropeyskogo Soyuza. *Vestnik Bryanskogo Gosuniversiteta*", (2): 14.
- Vsyakikh, M. (2015). "Sanktsii v Otnoshenii RF i ikh Posledstviya". *Vestnik Belgorodskogo Gosudarstvennogo Universiteta*. 6 (46): 143-145.
- Yashkova, T. (2016). "Prisoyedineniye Kryma: Posledstviya i Rezul'taty". *Novaya Nauka: Ot Idei k Rezul'tatu*, 3-2 (72): 146-149.
- Yefimenko, Y. (2014). *K Voprosu o Prisoyedinenii Avtonomnoy Respubliki Krym i Goroda Sevastopol' k RF*. UGNTU, Ufa.
- Yershov, K. ve Gavrilov, A. (2013). "Mezhdunarodnyye Vzaimosvyazi Moskvy s Partnerami v FRG kak Faktor Sotsial'no-Ekonomicheskogo Razvitiya Regiona". *Sovremennyye Problemy Nauki i Obrazovaniya*. (4): 323.
- Yemelina, I. (2016). "Russia-European Union Relations In The Context Of Mutual Sanctions", *Topical Issues of Contemporary International Relations*, 37.
- Yugov, A. (2017). "O Forme Gosudarstvennogo Ustroystva Rossii v Shirokom i Uzkom Smysle". *Molodoy Uchenyy*, (3): 483.
- Yun, S. (2013). "Yevropeyskaya Politika Sosedstva i Uregulirovaniye Postsovetskikh Konfliktov". *Vestnik Tomskogo Gosudarstvennogo Universiteta*, (375): 112-115.
- Zhilkina, Y. (2010). "Nekotoryye Aspekty Garmonizatsii Otnosheniy Mezhdru Rossiyei i Bol'shoy Yevropoy". *Finansovaya Analitika: Problemy i Resheniya*, 4 (28): 48.

İnternet Kaynakları

- AGREEMENT Between the European Community and the Russian Federation on the Facilitation of the Issuance of Visas to the Citizens of the European Union and the Russian Federation, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:129:0027:0034:EN:PDF>, (erişim tarihi: 18.07.2019).
- AiF Ukrayna, <http://www.aif.ua/politic/world/1125578>, (erişim tarihi: 06.08.2019).
- Anke Schmidt-Felzmann Is The Eu's Failed Relationship With Russia The Member States' Fault?, <https://www.cairn.info/revue-l-europe-en-formation-2014-4-page-40.htm>, (erişim tarihi: 10.07.2019).

- As the EU Tightens Regulations on Nord Stream 2, Why All the Fuss About a New Gas Pipeline?, <https://www.euronews.com/2019/02/09/as-the-eu-tightens-regulations-on-nord-stream-2-why-all-the-fuss-about-a-new-gas-pipeline>, (erişim tarihi: 21.08.2019).
- Attitudes of Ukrainians Toward Russia and Russians, <https://ukraineoffice.blogactiv.eu/2018/05/08/attitudes-of-ukrainians-toward-russia-and-russians-dynamics-and-main-trends/>, (erişim tarihi: 06.08.2019).
- Berlusconi Wants EU-Russia Visa Regime to be Scrapped, <https://sputniknews.com/world/20080418105424007/>, (erişim tarihi: 19.07.2019).
- Bitva za Sever, https://lenta.ru/articles/2019/05/08/arctic_summit/, (erişim tarihi: 03.09.2019).
- Borak, D. US Imposes Sanctions Against Russian Oligarchs and Government Officials, <https://edition.cnn.com/2018/04/06/politics/russia-sanctions-oligarchs/index.html>, (erişim tarihi: 12.08.2019).
- Bulgaria, Commission, Lost in Translation over South Stream, <https://www.euractiv.com/section/energy/news/bulgaria-commission-lost-in-translation-over-south-stream/>, (erişim tarihi: 01.08.2019).
- Chizhov, V. Vystupleniye, <https://docplayer.ru/49258324-Strategicheskoe-partnerstvo-kak-fenomen-mezhdunarodnoy-politiki-analiz-otnosheniy-rossiya-evrosoyuz.html>, (erişim tarihi: 14.07.2019).
- Countering America's Adversaries Through Sanctions Act of 2017, <https://www.state.gov/t/isn/caatsa/>, (erişim tarihi: 12.08.2019).
- Pullinger, S. 'European Security in 2020: Threats, Challenges and Responses', <https://www.google.com/search?q=Dr.+Stephen+Pullinger+European+Security+in+2020%3A+Threats%2C+Challenges+and+responses&oq=Dr.+Stephen+Pullinger+European+Security+in+2020%3A+Threats%2C+Challenges+and+responses&aqs=chrome..69i57.1002j0j8&sourceid=chrome&ie=UTF-8>, (erişim tarihi: 30.07.2019).
- Dinamika Tovaroorota, <http://russian-trade.com/reports-and-reviews/2018-02/torgovlya-mezhdu-rossiey-i-kitaem-v-2017-g/>, (erişim tarihi: 08.09.2019).
- Dogovor Mezhdur Soyuzom Sovetskikh Sotsialisticheskikh Respublik i Soyedinennymi Shtatami Ameriki o Sokrashchenii i Ogranichenii Strategicheskikh Nastupatel'nykh Vooruzheniy, https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/russia_usa.shtml, (erişim tarihi: 08.07.2014).
- Doing Business in Russia and Ukraine: Sanctions Latest, <https://www.gov.uk/government/news/doing-business-in-russia-and-ukraine->

- sanctions-latest, (erişim tarihi: 01.08.2019).
- Economic Impact on the EU Ofsanctions over Ukraine Conflict, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/569020/EPRS_BRI\(2015\)569020_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/569020/EPRS_BRI(2015)569020_EN.pdf), (erişim tarihi: 24.08.2019).
- Erdoğan, Türkiye'nin Rusya'nın Kırım'ı İlhakını Tanımayacağını Doğruladı, <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/6744197>, (erişim tarihi: 15.08.2019).
- Emerson, M. "EU-Russia Four Common Spaces and the Proliferation of the Fuzzy", https://www.files.ethz.ch/isn/25727/71_Four%20Common%20Spaces.pdf, (erişim tarihi: 17.07.2019).
- Enhanced Forward Presence (eFP), <https://lc.nato.int/operations/enhanced-forward-presence-efp>, (erişim tarihi: 08.08.2019).
- European Union External Action, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/8412/ogranichitelnye-mery-es-v-otvet-na-krizis-v-ukraine_ru, (erişim tarihi: 07.07.2019).
- Europe Without Frontiers, europa.eu/european-union/about-eu/history/1990-1999_en, (erişim tarihi: 09.07.2019).
- EU/Russia: The Four "Common Spaces", https://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-05-103_en.htm, (erişim tarihi: 16.07.2019).
- EU-Russia Relations: Towards an Increasingly Geopolitical Paradigm, <https://www.vocaleurope.eu/eu-russia-relations-towards-increasingly-geopolitical-paradigm/>, (erişim tarihi: 10.07.2019).
- EU-Russia Partnership on Kaliningrad, https://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-02-169_en.htm, (erişim tarihi: 13.07.2019).
- EU-Russia Relations: Towards an Increasingly Geopolitical Paradigm, <https://www.vocaleurope.eu/eu-russia-relations-towards-increasingly-geopolitical-paradigm/>, (erişim tarihi: 14.07.2019).
- EU-Russia: Road Map for the Common Spaces, <https://library.euneighbours.eu/content/eu-russia-road-map-common-spaces>, (erişim tarihi: 15.07.2019).
- EU Response to the Syrian Crisis, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/22664/eu-response-syrian-crisis_en, (erişim tarihi: 29.07.2019).
- EU Restrictive Measures in Response to the Crisis in Ukraine, https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eu_restrictive_measures_in_response_to_crisis_in_ukraine_en_0.pdf, (erişim tarihi: 18.08.2019).
- EU Sanctions Against Russia over Ukraine Crisis,

https://europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eu-sanctions-against-russia-over-ukraine-crisis_en, (erişim tarihi: 18.08.2019).

Europe and the Georgia-Russia Conflict, <https://www.cer.eu/in-the-press/europe-and-georgia-russia-conflict>, (erişim tarihi: 28.07.2019).

Europe's forgotten war: The Georgia-Russia conflict explained a decade on, <https://www.euronews.com/2018/08/07/europe-s-forgotten-war-the-georgia-russia-conflict-explained-a-decade-on>, (erişim tarihi: 27.07.2019).

European air Passenger Traffic up 6.1% in 2018, <http://www.airport-business.com/2019/02/european-air-passenger-traffic-6-1-2018/>, (erişim tarihi: 02.09.2019).

European Parliament Resolution on Russian Pressure on Eastern Partnership Countries and in Particular Destabilisation of Eastern Ukraine (2014/2699 (RSP)) 14. 04. 2014, <https://mfa.gov.ua/en/news-feeds/foreign-offices-news/21744-rezolyuciya-jevropejsykogo-parlamentu-shhodo-tisku-rosiji-na-krajini-skhidnogo-partnerstva-ta-zokrema-destabilizaciji-skhidnoji-ukrajini>, (erişim tarihi: 03.08.2019).

Facing Russia's Strategic Challenge: Security Developments from the Baltic to the Black Sea. – Brussel: EU Directorate-General for External Policies. Policy Department, 2017. – 45 p. – Mode of Access, <file:///C:/Users/User/Downloads/Facing+Russia's+Strategic+Challenge.pdf>, (erişim tarihi: 08.08.2019).

Facts and Figures about EU-Georgia Relations, https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eap_factsheet_georgia_eng.pdf, (erişim tarihi: 28.07.2019).

File: 2008 South Ossetia War, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:2008_South_Ossetia_war_de.svg, (erişim tarihi: 26.07.2019).

FOM / Fond Obshchestvennoye Mneniye, <https://fom.ru/>, (erişim tarihi: 20.07.2019).

FT: Iz-za Danii "Gazprom" Mozhet ne Uspe't sdat' "Severnyy Potok - 2" v Srok, <https://p.dw.com/p/3Ms1v?maca=ru-Twitter-sharing>, (erişim tarihi: 21.08.2019).

Genassambleya OON Nazvala Krym i Sevastopol' Okkupirovannymi, BBC News-Ukraina, <https://www.bbc.com/ukrainian/news-russian-38378053>, (erişim tarihi: 04.08.2019).

Glinskaya, İ. (2014). Rol' Zarubezhnykh i Rossiyskikh Sredstv Massovoy İnformatsii v Sozdanii İmidzha Rossii, <https://pa-journal.igsu.ru/articles/r71/1870/>, (erişim tarihi: 02.08.2019).

IMF, <https://www.imf.org/external/index.htm>, (erişim tarihi: 11.09.2019).

Kuzio T. The Causes and Consequences of Russia's Actions Towards Ukraine, <https://www.e-ir.info/2018/06/16/the-causes-and-consequences-of-russias-actions-towards-ukraine/>, (erişim tarihi: 01.08.2019).

Kortunov, S. "Stanovleniye Novogo Mirovogo Poryadka i Problemy Mezhdunarodnoy Bezopasnosti", <https://pandia.ru/text/77/435/126.php>, (erişim tarihi: 10.07.2019).

Las Tropas Españolas se Despliegan Junto a Rusia con la Orden de 'Evitar Provocaciones', https://elpais.com/politica/2017/05/23/actualidad/1495561605_705842.html, (erişim tarihi: 09.08.2019).

Levada Tsentr, <http://www.levada.ru/>, (erişim tarihi: 20.07.2019).

Lukashenko: Vyvod iz Belarusi Yadernogo Oruzhiya Byl Zhestochayshey Oshibkoy, <https://news.tut.by/politics/167004.html>, (erişim tarihi: 11.07.2019).

Joint EU-Russia Statement on Combatting Terrorism, https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vjgtp3f9emz6?ctx=vh1alt8tl1wf&tab=1&start_tab0=940, (erişim tarihi: 29.07.2019).

International Aviation: Russia, https://ec.europa.eu/transport/modes/international-aviation-russia_en, (erişim tarihi: 01.09.2019).

Interv'yu Stats-sekretarya – Zamestitelya Ministra Transporta RF Sergeya Alekseyevicha Aristova Zhurnalu "Impul's", <https://mintrans.ru/press-center/interviews/333> (erişim tarihi: 30.08.2019).

Istoriya Sammitov Rossiya – ES. Kommersant, <https://www.kommersant.ru/doc/1656350>, (erişim tarihi: 15.07.2019).

Kak Delili Oruzhiye Sovetskoy Armii Posle Raspada SSSR, <https://news.rambler.ru/troops/37713083-kak-delili-oruzhie-sovetskoy-armii-posle-raspada-sssr/>, (erişim tarihi: 11.07.2019).

Kak Otechestvennoy Legkoy Promyshlennosti Vyyti iz Krizisa, <https://lenta.ru/articles/2015/12/02/legprom/>, (erişim tarihi: 26.08.2019).

Konteynernyye Perevozki, <https://www.kommersant.ru/doc/3745648>, (erişim tarihi: 03.09.2019).

K Kontsu Goda Planiruyetsya Utverdit' Razmeshcheniye na Territorii Avstrii Ob'yektov Zheleznodorozhnoy İnfrastruktury Linii Koshitse – Bratislava – Vena, <https://www.rzd-partner.ru/zhd-transport/news/k-kontsu-goda-planiruetsya-utverdit-razmeshchenie-na-territorii-avstrii-obektov-zheleznodorozhnoy-in/>, (erişim tarihi: 31.08.2019).

- T.C. Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa>, (erişim tarihi: 14.08.2019).
- Kuleba: Diplomatic Relations with the Russian Federation Reduced to Zero, but They Can't Break, Pravda (in Ukrainian), 8 April 2016, http://pda.pravda.com.ua/news/id_7104853/, (erişim tarihi: 04.08.2019).
- Maastricht Antlaşması 7 Şubat 1992, <https://www.cvce.eu/en/collections/unit-content/-/unit/d5906df5-4f83-4603-85f7-0cab24b9fe1/e038b310-f139-407f-9bfb-a1b2e901fb56/Resources>, (erişim tarihi: 08.07.2019).
- Markedonov, S. God Kryma, Informatsionnyy Sayt Politicheskikh Kommentariyev, <http://politcom.ru/18449.html>, (erişim tarihi: 04.08.2019).
- Migratsionnyy Krizis v Yevrope. Tsentr Nauchnoy Politicheskoy Mysli i İdeologii, <http://rusrand.ru/analytics/migracionnyy-krizis-v-evrope>, (erişim tarihi: 29.07.2019).
- Migratsionnyy Krizis v Yevrope v Tsifrakh i Grafikakh. BBC News Russkaya Sluzhba, https://www.bbc.com/russian/international/2016/02/160219_migrant_crisis_charts, (erişim tarihi: 29.07.2019).
- Nastroyeny na Razvitiye Svyazey, <https://rg.ru/2019/06/05/nemeckij-biznes-zainteresovan-v-dolgosrochnom-prisutstvii-v-rossii.html>, (erişim tarihi: 01.09.2019).
- Na Ukraine Vstupil v Silu Zakon o Zakreplenii v Konstitutsii Strany Kursu v ES i NATO / TASS, <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/6141623>, (erişim tarihi: 31.07.2019).
- Nikoda, K. "Tekushcheye Sostoyaniye i Prognoz Rynka Konteynernykh Perevozok v Rossii", <http://www.rostransport.com/article/2157>, (erişim tarihi: 29.08.2019).
- Nord Stream 2, <http://www.gazprom.com/projects/nord-stream2/>, (erişim tarihi: 22.08.2019).
- Novikov, İ. "Strategicheskoye Partnerstvo Kak Fenomen Mezhdunarodnoy Politiki (Analiz Otnosheniy Rossiya Yevrosoyuz)", <https://docplayer.ru/49258324-Strategicheskoe-partnerstvo-kak-fenomen-mezhdunarodnoy-politiki-analiz-otnosheniy-rossiya-evrosoyuz.html>, (erişim tarihi: 14.07.2019).
- Obrashcheniye Predsedatelya Soveta Ministrov ARK Sergeya Aksenova, http://crimea.gov.ru/news/01_03_14, (erişim tarihi: 03.09.2019).
- Obzor Torgovykh Otnosheniy Rossii i Germanii, <http://www.rusexporter.ru/research/country/detail/2407>, (erişim tarihi: 30.08.2019).
- O Kodekse, <http://www.fao.org/fao-who-codexalimentarius/about-codex/ru/>, (erişim tarihi: 04.09.2019).
- Ofitsial'nyy Sayt Gazety "Gazeta Poukrainski", <https://gazeta.ua/ru/newspaper>, (erişim tarihi: 07.08.2019).

- Overcoming the Stalemate in EU-Russia Relations: Start with the Visa Dialogue,
<https://www.europeanleadershipnetwork.org/commentary/overcoming-the-stalemate-in-eu-russia-relations-start-with-the-visa-dialogue/>, (erişim tarihi: 18.07.2019).
- Özçelik, S., “Soğuk Savaş ve Kırım’daki Jeo-Stratejik Gambit: Rusya’nın Stratejik Derinliği Bağlamında Kırım’ın İşgali ve Kırım Tatarları”,
https://tasam.org/Files/Icerik/File/sezaiyazi_pdf_5f9ba87b-acdd-4399-b2be-98361400bec2.pdf, (erişim tarihi: 13.08.2019).
- Özçelik, S., “Ukraine Crisis and Turkey’s Policy toward Crimea”,
https://www.researchgate.net/publication/301776714_Ukraine_Crisis_and_Turkey's_Policy_toward_Crimea, (erişim tarihi: 15.08.2019).
- Partner "Gazprom" Wintershall Protiv SPG-terminala v Germanii, <https://www.dw.com/ru>,
 (erişim tarihi: 28.08.2019).
- Passazhirooborot po Vidam Transporta, Rosstat,
https://www.gks.ru/free_doc/doc_2018/transp18.pdf, (erişim tarihi: 02.09.2019).
- Pervaya Chechenskaya Voyna, <https://histrf.ru/biblioteka/b/piervaia-chiechienskaia-voina>,
 (erişim tarihi: 11.07.2019).
- Pleines, H. ve Schröder, H.H. (2005). Die Russische Außenpolitik unter Putin. Forschungsstelle Osteuropa, Bremen, <https://www.forschungsstelle.uni-bremen.de/UserFiles/file/06-Publikationen/Arbeitspapiere/fsoAP73.pdf>, (erişim tarihi: 14.07.2019).
- Postanovleniye VS RF ot 12.12.1991 ‘O Ratifikatsii Soglasheniya o Sozdanii Sodruzhestva Nezavisimyykh Gosudarstv’,
http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_30726/, (erişim tarihi: 09.07.2019).
- Po İtogram Sammita ES – Rossiya bylo Prinyato Sovmestnoye Zayavleniye po Bor’be s Terrorizmom, <http://scienceport.ru/news/po-itogam-sammita-rossiya-es-bylo-prinyato-sovmestnoe-zayavlenie-po-borbe-s-terrorizmom/>, (erişim tarihi: 31.07.2019).
- Putin Proposes Visa-Free Regime With the EU, <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/putin-proposes-visa-free-regime-with-the-eu/>, (erişim tarihi: 17.07.2019).
- Putin Says U.S. Wants to Dominate World, <https://www.reuters.com/article/us-russia-usa/putin-says-u-s-wants-to-dominate-world-idUSL1053774820070210>, (erişim tarihi: 21.07.2019).
- Putin Says U.S. Is Undermining Global Stability,
<https://www.nytimes.com/2007/02/11/world/europe/11munich.html>, (erişim tarihi:

- 21.07.2019).
- Putin Says West Forcing Will On World, <https://www.rferl.org/a/1074621.html>, (erişim tarihi: 22.07.2019).
- Putin Prodlil do Kontsa 2020 Goda Deystviye Kontrsanktsiy, <https://tass.ru/politika/6584560>, (erişim tarihi: 07.09..2019).
- Porokhovaya Bochka SSHA i NATO v Pol'she, <https://www.belvpo.com/105802.html/>, (erişim tarihi: 09.08.2019).
- Po Dannym Federal'noy Tamozhennoy Sluzhby Rossii, <http://www.customs.ru/>, (erişim tarihi: 26.08.2019).
- Reliance on Russian Gas has Big Risks for Europe, <https://www.ft.com/content/4cfd4b1e-43eb-11e9-b83b-0c525dad548f>, (erişim tarihi: 20.08.2019).
- Revisiting Putin's 2007 Munich Security Conference Speech – OpEd., <https://www.eurasiareview.com/11092018-revisiting-putins-2007-munich-security-conference-speech-oped/>, (erişim tarihi: 21.07.2019).
- Rossiya i Germaniya: Proshloye i Nastoyashcheye: Materialy Mezhvuzovskoy Nauchno-Prakticheskoy Konferentsii, <https://www.twirpx.com/files/science/interdisciplinary/moc/>, (erişim tarihi: 21.08.2019).
- Russia and the European Union in Eulerian Circles of “Europe”, <https://eng.globalaffairs.ru/number/Russia-and-the-European-Union-in-Eulerian-Circles-of-Europe-19908>, (erişim tarihi: 20.07.2019).
- Russia Leads World in Trade Restrictions Against EU, <https://www.themoscowtimes.com/2018/06/28/russia-leads-world-trade-restrictions-EU-a62029>, (erişim tarihi: 07.09.2019).
- Russia-Georgia Conflict in South Ossetia, <https://fas.org/sgp/crs/row/RL34618.pdf>, (erişim tarihi: 27.07.2019).
- Russia Import of EU Cargo Grows, Despite Sanctions, https://www.joc.com/maritime-news/russia-import-eu-cargo-grows-despite-santions_20180510.html, (erişim tarihi: 04.09.2019).
- Russia İmposes Retaliatory Sanctions on EU, <https://euobserver.com/foreign/125205>, (erişim tarihi: 06.09.2019).
- Russian Import Ban on Agricultural Products, https://ec.europa.eu/agriculture/russian-import-ban_en, (erişim tarihi: 25.08.2019)
- Russia's Annexation of Crimea: An Analysis Under the Principles of Jus ad Bellum,

- <https://www.lexisnexis.com/legalnewsroom/international-law/b/international-law-blog/posts/russia-s-annexation-of-crimea-an-analysis-under-the-principles-of-jus-ad-bellum>, (erişim tarihi: 02.08.2019).
- Russian Air Transport on a Flight Path to Stability? <http://www.rusaviainsider.com/insight-russian-air-transport-flight-path-stability/>, (erişim tarihi: 26.08.2019).
- Russian Capitalism and Money-Laundering, <https://www.imolin.org/pdf/imolin/rc84066e.pdf>, (erişim tarihi: 13.07.2019).
- Russian Food Sanctions Against the EU, <http://capreform.eu/russian-food-sanctions-against-the-eu/>, (erişim tarihi: 24.08.2019).
- Russian Foreign Policy in the Realm of European Security Through the lens of Neoclassical Realism, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S187936651100025X> (erişim tarihi: 26.07.2019).
- Sanktsii i Kuzbass. Kuznetskiy Rabochiy, 20 sentyabrya, 2019 g., <http://www.kuzrab.ru/rubriki/ekonomika/sanktsii-i-kuzbass/>, (erişim tarihi: 23.08.2019).
- Shukhno, S.: "EAES i ES Mogut Nachat' Predmetnyy Dialog". <http://www.eurasiancommission.org/ru/nae/news/Pages/31-05-2018-2.aspx>, (erişim tarihi: 11.09.2019).
- Soglasheniye o Yevropeyskom Ekonomicheskoy Prostranstve, <https://eulaw.edu.ru/spisok-dokumentov-po-pravu-evropejskogo-soyuza/soglashenie-o-evropeyskom-ekonomicheskoy-prostranstve-1992-g/>, (erişim tarihi: 04.09.2019).
- Spetstema: Sanktsii v Otnoshenii Rossiyskikh Transportnykh Kompaniy, https://cfts.org.ua/articles/spetstema_sanktsii_v_otnoshenii_rossiyskikh_transportnykh_kompaniy_906, (erişim tarihi: 29.08.2019).
- Statisticheskiy Obzor Mirovoy Energetiki Iyun' 2017, <https://bp.com>, (erişim tarihi: 20.08.2019).
- Strany Byvshego SSSR, http://www.actravel.ru/ex_ussr.html, (erişim tarihi: 09.07.2019).
- Support for the Sovereignty, Integrity, Democracy, and Economic Stability of Ukraine Act of 2014, <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/house-bill/4152>, (erişim tarihi: 10.08.2019).
- Syria and the Arab Spring: My life Then and Now, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-35718798>, (erişim tarihi: 29.07.2019).
- Székely, I. ve Noord, P., 'Economic Crisis in Europe: Cause, Consequences, and Responses – A Report by the European Commission', <https://voxeu.org/article/economic-crisis->

- europa-cause-consequences-and-responses, (erişim tarihi: 27.07.2019).
- Tamozhennaya Sluzhba v Rossii v 2018 Godu, <http://customs.ru/activity/results/ezhegodnyj-sbornik-tamozhennaya-sluzhba-rossijskoj-federaczii>, (erişim tarihi: 08.09.2019).
- The Donbas Conflict, <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2019RP05/>, (erişim tarihi: 17.08.2019).
- Ten Years After Putin's Munich Speech: Whence the Threat to Peace?, <https://tass.com/politics/930271>, (erişim tarihi: 23.07.2019).
- “Teryayet Bol'she, chem Moskva”: v OON Otsenili Ushcherb Yevrosoyuza ot Antirossiyskikh Sanktsiy, <https://russian.rt.com/world/article/615641-es-sankcii-rossiya-uscherb-oon>, (erişim tarihi: 06.09.2019).
- The Causes and Costs of the Worst Crisis Since the Great Depression, <https://www.thebalance.com/2008-financial-crisis-3305679>, (erişim tarihi: 27.07.2019).
- The Crimean Factor: How the European Union Reacted to Russia's Annexation of Crimea, <https://warsawinstitute.org/crimean-factor-european-union-reacted-russias-annexation-crimea/>, (erişim tarihi: 07.08.2019).
- The Four Common Spaces: New Impetus to the Eu–Russia Strategic Partnership?, https://www.researchgate.net/publication/297556923_The_four_common_spaces_New_impetus_to_the_EU-Russia_strategic_partnership, (erişim tarihi: 16.07.2019).
- The European Union and Ukraine discuss the Consequences of the Illegal Annexation of Crimea and Sevastopol, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/55700/european-union-and-ukraine-discuss-consequences-illegal-annexation-crimea-and-sevastopol_en, (erişim tarihi: 02.08.2019).
- The European Union and the Russian Federation, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/35939/european-union-and-russian-federation_en, (erişim tarihi: 20.08.2019).
- The OSCE in Ukraine Update: June 2014 to November 2014, <https://www.osce.org/magazine/259866>, (erişim tarihi: 03.08.2019).
- Torgovlya Mezhdru Rossiiyey i Germaniiyey v 2017 Godu, <http://russian-trade.com/reports-and-reviews/2018-02/torgovlya-mezhdru-rossiye-i-germaniiyey-v-2017-g/>, (erişim tarihi: 26.08.2019).
- Torgovlya Mezhdru Rossiiyey i Germaniiyey v 2018 Godu, <http://russian-trade.com/reports-and-reviews/2019-02/torgovlya-mezhdru-rossiye-i-germaniiyey-v-2018-g/>, (erişim tarihi: 27.08.2019).

Timeline - EU Restrictive Measures in Response to the Crisis in Ukraine,

<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/ukraine-crisis/history-ukraine-crisis/>, (erişim tarihi: 19.08.2019).

TV Broadcasting Council Removes 15 More Russian TV Channels from Adaptation,

<https://en.interfax.com.ua/news/general/324105.html>, (erişim tarihi: 04.08.2019).

UE & Europe du Sud-est: Premiers pas Vers Une Extension du Marché Unique du Transport

Aérien, https://europa.eu/rapid/press-release_IP-06-764_fr.htm, (erişim tarihi: 01.09.2019).

Ukraine Crisis in Maps, <https://www.bbc.com/news/world-europe-27308526>, (erişim tarihi:

01.08.2019).

Ukraine Crisis: Leaders Clan Cew Minsk Peace Talks, [https://www.bbc.com/ukrainian/news-](https://www.bbc.com/ukrainian/news-russian-38378053)

[russian-38378053](https://www.bbc.com/ukrainian/news-russian-38378053), (erişim tarihi: 04.08.2019).

Ukraine Warns Citizens Against Traveling to Russia, [https://www.reuters.com/article/us-](https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-russia-travel/ukraine-warns-citizens-against-traveling-to-russia-idUSKCN1251F9)

[ukraine-crisis-russia-travel/ukraine-warns-citizens-against-traveling-to-russia-idUSKCN1251F9](https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-russia-travel/ukraine-warns-citizens-against-traveling-to-russia-idUSKCN1251F9), (erişim tarihi: 05.08.2019).

Ukraine Upholds Entry Restrictions for Russian Men Aged 16-60 Years,

<https://www.ukrinform.net/rubric-politics/2609075-ukraine-upholds-entry-restrictions-for-russian-men-aged-1660-years.html>, (erişim tarihi: 05.08.2019).

Ukraine Freedom Support Act of 2014, [https://www.congress.gov/bill/113th-congress/senate-](https://www.congress.gov/bill/113th-congress/senate-bill/2828)

[bill/2828](https://www.congress.gov/bill/113th-congress/senate-bill/2828), (erişim tarihi: 10.08.2019).

Ukraine: The Forgotten War, [https://www.aljazeera.com/indepth/inpictures/ukraine-forgotten-](https://www.aljazeera.com/indepth/inpictures/ukraine-forgotten-war-190407053834708.html)

[war-190407053834708.html](https://www.aljazeera.com/indepth/inpictures/ukraine-forgotten-war-190407053834708.html), (erişim tarihi: 16.08.2019).

U.S. Moves to Ban Kaspersky Software in Federal Agencies Amid Concerns of Russian

Espionage. Washington Post, <https://cacm.acm.org/news/221047-u-s-moves-to-ban-kaspersky-software-in-federal-agencies-amid-concerns-of-russian-espionage/fulltext>, (erişim tarihi: 11.08.2019).

Vooruzhennyi Konflikt na Vostoke Ukrainy, Prognoz Startfor: Vozmozhnyye Stsenarii

Okkupatsii, <https://koordynator.info/news/21-vooruzhennyj-konflikt-na-vostoke-ukrainy-prognoz-startfor.html>, (erişim tarihi: 16.08.2019).

Vlasti Kuzbassa Podveli İtogi Raboty Ugol'noy Otrastli za 2017 God, [http://xn--42-1lcdox.xn-](http://xn--42-1lcdox.xn--p1ai/show2/3407/)

[p1ai/show2/3407/](http://xn--42-1lcdox.xn--p1ai/show2/3407/), (erişim tarihi: 22.08.2019).

V 2018 Godu Tovaroborot Mezhdru RF i ES Vyros,

<https://russian.rt.com/business/news/600178-oborot-torgovlya-es-rossiya-rost>, (erişim tarihi: 10.09.2019).

- Vliyaniye Sanktsiy Zapada na Ekonomiku Rossii, OilSat Statistika i Analitika, <http://oilstat.ru/analytics/153541>, (erişim tarihi: 19.08.2019).
- Vstupleniye Rossii v Yevrosoyuz i Sozdaniye Yedinstvennoy Nastoyashchey Sverkhderzhavy, Sposobnoy Konkurirovat' s SSHA, <https://inosmi.ru/politic/20170823/240092741.html>, (erişim tarihi: 19.07.2019).
- Zimennova, R., “Rossiya: İntegratsiya v Mirovuyu Ekonomiku”, <http://textarchive.ru/c-2859774-pall.html>, (erişim tarihi: 12.07.2019).
- Watson, J., “Foreign Investment in Russia: The Case of the Oil Industry”, https://www.jstor.org/stable/152735?seq=1#page_scan_tab_contents, (erişim tarihi: 12.07.2019).
- WCIOM, Vserossiyskiy Tsentr İzucheniya Obshchestvennogo Mneniya, <https://wciom.ru/> (erişim tarihi: 20.07.2019).
- Ways to Overcome the World Economic Crisis, <http://archive.premier.gov.ru/eng/points/102/>, (erişim tarihi: 27.07.2019).
- What Are Economic Sanctions?, <https://www.cfr.org/background/what-are-economic-sanctions>, (erişim tarihi: 01.08.2019).
- What are the Minsk Agreements?, <https://www.economist.com/the-economist-explains/2016/09/13/what-are-the-minsk-agreements>, (erişim tarihi: 05.09.2019).
- 21st-Century Geopolitics of the Multipolar World Order, <https://www.geopolitica.ru/en/article/21st-century-geopolitics-multipolar-world-order>, (erişim tarihi: 24.07.2019).

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Aitakin RZAEVA
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	232 Nolu Ortaokul, St. Petersburg, Rusya, 2005
Lisans Diploması	Bakü Slav Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ve Bölgesel Çalışmalar Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Bakü/AZERBAYCAN, 2009
Yabancı Diller	Rusça, İngilizce, Fransızca
İŞ DENEYİMİ	
E-Posta	aykarzaeva@yandex.com